Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 21 (219) - joi 22 mai 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

Victoria ştiinţei sovietice

Unchieşul şi Prîslea

Fiecare dintre noi resimte şi traduce întîmplările din lumea înconjurătoare conform propriei sale firi. Chiar dacă aprecierile de valoare, de însemnătate şi ierarhie, de eficienţă şi rază de acţiune în spaţiu şi în timp sînt în linii mari aceleaşi, raportîndu-se la sistemul de referinţe şi criterii care constituie concepţia noastră comună despre lume — temperamental aceste date obiective se diferenţiază la nesfîrşit, ecoul primind pecetea auzului, viziunea ochiului, propriu, ritmul fiind perceput, receptat, încadrat după bătăile propriei inimi... Nu este locul să strigăm „sacrilegiu" atunci cînd un fenomen catalogat unanim drept măreţ, este înregistrat sub semnul duioşiei, al înduioşării, nici atunci cînd unul calificat drept foarte grav, suscită reacţia zîmbetului pe care îndeobşte îl provoacă ridicolul. Coordonatele firii mele fac ca tot ce este nou să mă seziseze înainte de toate prin tandreţea pe care o reclamă, ca tot ceea ce este vechi să-mi trezească, la noua lui apariţie, înainte de repulsie sau îngrijorare, simţămîntul grotescului, al burlescului, al caricaturii.

Am verificat aceasta în ultimele zile prin felul cum s-au reflectat în conştiinţa mea două evenimente diametral opuse. Încercarea reeditării unui putch fascist în Algeria şi Franţa, cu toată seriozitatea situaţiei create şi a implicaţiilor posibile şi probabile, mi s-a înfăţişat înainte de orice sub latura zădărniciei, a aventurii dinainte condamnată, a certitudinii tonifiante pe care ne-o dă cunoaşterea legilor obiective ale istoriei că se va solda, mai curînd ori mai tîrziu, în eşecul lamentabil pe care l-au cunoscut antecesorii unor asemenea aventuri — de la generalul Boulanger la Hitler, Mussolini şi alţii mai mărunţi, ca trecătorii dictatori fascişti din America latină. Simţămîntul tardivităţii acestor zbateri le dă — în perspectivă, — caracterul năstrşnic al lucrurilor prăfuite şi scoase intempestiv din rechizita, sau chiar din arsenalul unor vremi depăşite...

Cel de-al treilea sputnic pe care l-au lansat sovieticii a izbit imaginaţia celor mai mulţi — prieteni şi duşmani — în special prin performanţa dimensiunilor lui, a greutăţii, a aparatajului complex pe care îl căraşeşte, şi implicit prin rezultatele ştiinţifice aşteptate de la investigaţia ce o întreprinde. Şi totuşi nu mă pot împiedica să privesc acest gigant cu duioşia cu care urmăreşti paşii dintîi ai unui prunc, care descoperă lumea, o nouă lume, care-i descifrează primele sensuri, care uimit de feeria în care pătrunde, încearcă de-abia să-şi bîiguie şi să-şi rostească fulguranta, inedita, ameţitoarea experienţă, solicitat de toate minunile ce i se dezvăluie, şi cărora le mai caută un nume... Măsurat nu cu fraţii lui mai mici ci cu marele hău în care roteşte — desprins de la sînul matern al omenirii — uriaşul acesta care ar încăpea în camera mea de lucru — nu-i decît firavul deschizător de drum, cercetătorul menit să netezească şi să marcheze calea marilor nave interplanetare...

Şi nu mă pot opri, visînd aşa — pînă la ziua acelor odrasle ale minţii omeneşti care ne vor duce (şi nu numai pe poeţi) în lună şi în stele, să leg pe acest Prîslea din familia sputnicilor de basmul nostru popular — în care al treilea şi cel mai tînăr dintre fraţi e împodobit cu virtuţile cele mai înalte: el s-a încumetat cel mai departe, el poartă armele cele mai grele, el este cel mai vrednic şi mai iscusit, mai întreprinzător şi mai puternic, ca să răzbată pînă la tezaurul ascunziş unde mai sălăşluiesc atîtea comori ce vor ferici lumea... Dar lanţul de aur al basmelor nu se încheie cu izbînzile unui voinic — el va odrăsli alţii şi iarăşi alţii, ca să cucerească din zare în zare împărăţiile văzduhului.

Marcel Breslaşu

Neţărmurita încredere în raţiunea umană

Cele două ştiri care apar permanent în ziarele noastre, experienţele cu arme nucleare undeva în Pacific, efectuate de americani şi zborul victorios al sputnicului sovietic nr. 3 în jurul planetei noastre oglindesc, cred, două modalităţi de a folosi progresul tehnic în slujba omenirii sau împotriva ei.

Nu e greu de a desluşi în care parte a globului se scrie cuvîntul Om cu majusculă. Dacă cineva m-ar întreba de ce e atît de greu sputnicul nr. 3, i-aş răspunde foarte deschis: pentru că în el se află dragostea, raţiunea şi — n-o să pară nimănuia lozincă — o parte a viitorului nostru.

Sentimentul de mîndrie şi neţărmurita încredere în raţiunea umană care m-a cuprins atunci cînd am aflat de lansarea celui de al treilea satelit sovietic este împărtăşit de toţi acei oameni care au simţit la fel, fie că locuiesc la pol, sau la ecuator. Şi aceasta pentru că cea de a treia lansare a unui satelit artificial al pămîntului înseamnă un nou salt uriaş al ştiinţei, o victorie considerabilă a savanţilor şi tehnicienilor sovietici.

Dar, mai presus de orice, călătoria acestei staţiuni ştiinţifice automate în cosmos reprezintă o contribuţie remarcabilă la extinderea metodelor de cercetare ale tainelor necunoscute ale universului. Şi prin aceasta, o contribuţie în plus la cauza eliberării depline a omului!

Francisc Munteanu

Mîndrie

Cînd am aflat vestea lansării celui de al treilea satelit artificial sovietic al pămîntului, această adevărată staţiune ştiinţifică automată în cosmos, cum a fost pe drept cuvînt numit, am încercat, ca de altfel toţi oamenii cinstiţi de pe întreg globul, un sentiment de mîndrie şi speranţă.

Mîndrie pentru că această nouă victorie a oamenilor de ştiinţă sovietici dovedeşte fără putinţă de tăgadă, şi chiar celor mai îndărătnici şi răuvoitori oameni, superioritatea imensă a sistemului socialist şi marele avînt tehnic al ţării vecine şi prietene nouă. Speranţa în viitorul omenirii care, datorită acestor cuceriri nebănuite şi gîndite doar de minţile cele mai îndrăzneţe, va merge cu paşi fulgerători spre culmile cele mai înalte. Emoţia încercată nu poate fi tradusă uşor în cuvinte. Pentru că ce fericire poate fi mai mare decît aceea de a te şti martorul începutului unei noi ere în istoria omenirii: era cuceririi spaţiilor interplanetare, era cînd omul devine atotstăpînitorul cosmosului. Şi nu-i deloc întîmplător că oamenii sovietici au rupt definitiv barierele care ne zăgăzuiau drumul spre cunoaşterea definitivă a universului. Sistemul socialist îşi dovedeşte şi de data aceasta invincibilitatea în toate domeniile de creaţie umană.

Victoria Uniunii Sovietice în această întrecere paşnică este categorică. Salutînd lansarea celui de al treilea satelit sovietic al pămîntului, gîndul nostru se îndreaptă cu recunoştinţă spre Marea Ţară a Socialismului.

Al. Kiriţescu

Telegramă

Lui TUDOR ARGHEZI, maestrul stihului românesc, în numele scriitorilor din această ţară, cele mai cordiale urări de bine şi de viaţă lungă cu prilejul celei de a 78-a aniversări.

În numele conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R. şi al său personal, admiratorul dumneavoastră,

Mihai Beniuc

OMAGIU

Astăzi, poetul care, plămădit din lut şi sînge romînesc, ascultînd, asemeni îndepărtaţilor străbuni, glasul ciudat al mlaştinii şi livezii şi încercînd simţămînte noi, a sporit comoara spirituală a poporului nostru cu numele bogat şi exploziv, trainic şi nepieritor, de TUDOR ARGHEZI, împlineşte 78 de ani.

Cu acest prilej, eu îi aduc aici mărturia unei admiraţii imense, fierbinţi şi neclintite, care a început cu treizeci de ani în urmă, pe vremea cînd au apărut cea dintîi ediţie din **„Cuvinte potrivite"** şi cele dintîi numere din **„Bilete de papagal"**.

Sub cerul lor, încărcat de constelaţii enorme, necunoscute şi tulburătoare, noi ne-am născut sufleteşte şi am început să scriem în limba cea nouă pe care demiurgul o făurise. Tudor Arghezi este părintele nostru al tuturor, al unei întregi generaţii de poeţi şi prozatori, care astăzi avem noi înşine o jumătate de veac. Dar oricît am fi de maturi, dragostea noastră, dragoste de copii faţă de părintele lor, rămîne aceeaşi.

În ce mă priveşte, pentru a da curs simţămintelor care îmi ţin inima sub puternica lor stăpînire, eu îndrăznesc a făptui în forul public ceea ce de atîtea ori am făcut sub acoperişul casei sale, cu toată împotrivirea pe care o întîmpinam: în această zi, atît de fericită şi de glorioasă în istoria poporului nostru, eu mă înclin în faţa lui TUDOR ARGHEZI şi îi sărut mîna cu o adîncă şi sfîntă dragoste filială.

Geo Bogza

Bucureşti, 21 mai 1958.

Conţinutul ideologic

Mult zel a depus critica noastră pentru a desluşi complicatele aspecte ale raportului între conţinut şi formă în literatură. Dacă hăţişurile teoretice n-au fost străbătute prea lesne, practic, lucrurile s-au desfăşurat mai bine. Nu mai asistăm de mult la acel spectacol deplorabil care umilea uneori în trecut critica şi o descalifica în faţa cititorilor şi a scriitorilor. Cărţile bune, purtînd pecetea stilurilor variate, efect al înfloririi literaturii sub zodia realismului socialist, treceau citeodată prin ciurul unor cronicari ca să ajungă una aidoma celeilalte, expuse în cîteva fraze mormăite.

Avem astăzi o critică promptă şi receptivă la formule diverse, o critică situată ferm pe poziţiile esteticii marxist-leniniste. Ne bucură în special valorificarea lucrărilor remarcabile apărute după eliberare, valorificare făcută competent şi cu spirit patriotic. Criteriile realismului socialist acţionează eficace şi critica ştie să cerceteze opera literară fără a uita caracterul ei artistic, deci specificul unităţii între conţinut şi formă. De avîntul criticii beneficiază revistele, care dispun acum de o cronică literară permanentă, unde sînt comentate cu seriozitate producţiile originale.

E bine însă să reflectăm mai atent la direcţiile de dezvoltare ale criticii noastre. În elanul general, vădit în publicaţiile literare, apar şi porniri nu totdeauna salutare. Năzuinţa spre o interpretare la obiect, care să ţină seama de formele proprii reflectării prin artă a realităţii, ancorează cîteodată în domeniul judecăţilor pur estetice, într-o descripţie a formei, ruptă de conţinut. Putem rămîne indiferenţi dacă disponibilitatea criticii în faţa modalităţilor literare e înţeleasă ca o abdicare de la orientarea ei ideologică? Luptînd pentru respectarea specificului literaturii, deci pentru acceptarea naturii ei distincte faţă de cărţile de sociologie sau istorie, revistele noastre nu au dorit să reînvie procedeele vechii critici dominată de estetism. Progresul actual s-a obţinut pentru că analiza operei a rămas o critică de conţinut, care reconstituie structura imaginii tocmai spre a descifra sensul artistic implicat. Problematica socială, etică, filozofică, nu este exterioară ideii artistice a operei, ci o parte inalienabilă a ei, care îi dezvăluie intenţiile de fond. Nu putem renunţa la primatul conţinutului (văzut ca un conţinut artistic, unic, irepetabil) fără a părăsi însuşi punctul de vedere al esteticii marxiste. De ce atunci, chiar cronicarii noştri buni (Mihail Petroveanu, Savin Bratu — „Gazeta literară" —, Radu Popescu — „Contemporanul", etc.) care dovedesc de obicei o linie ideologică justă se lasă atraşi de sterpele preocupări ale criticii formaliste? Presa de partid a amintit exemple concludente în această privinţă.

Problemele criticii literare

Unele preferinţe ale cronicilor şi recenziilor literare arată o evitare a criteriilor criticii ştiinţifice. Se abuzează acum de portretul critic, pictat cu gustul nuanţelor, dar suspendat, văduvit de un suport solid: aprecierea fondului moral de clasă al personajelor. Se emit consideraţii calificate asupra artei versificaţiei, cu o omisiune regretabilă: ideea artistică a poeziei, profilul ideologic al poetului. Frecvenţa acestei deplasări a obiectivului în analiză devine îngrijorătoare.

Panta este alunecoasă şi iată cum încep concesiile de ordin principial. În „Iaşul literar" nr. 3/1958 D. Costea dedică o cronică volumului „Versuri" de acad. Tudor Vianu. Cronicarul caută să susţină teza că Tudor Vianu pare un romantic în armură clasică. Este curios însă cum îşi fundamentează criticul întreaga argumentaţie. El propune o comparaţie între lirica lui Tudor Vianu şi concepţiile sale estetice. De aceea oferă ample citate din studiile mai vechi ale esteticianului (volumul „Filozofie şi poezie", 1943), adăugînd chiar că „acelaşi crez estetic îl afirmă Tudor Vianu şi astăzi cu o consecvenţă vrednică de admiraţie". Stima pe care o acordăm acad. Tudor Vianu pentru eruditele sale contribuţii în domeniul esteticii sau istoriei literaturii nu include însă o acceptare a postulatelor estetice de bază, aşa cum s-au exprimat ele în numeroasele cărţi publicate. Poate că nu ideea continuităţii în concepţiile estetice ar trebui să-l preocupe pe D. Costea, ci aceea a reconsiderării de către acad. Tudor Vianu a unor observaţii din trecut în lumina unei critici ştiinţifice, eliberată de idealism. Atunci şi caracterizările universului poetic („năzuinţa spre desăvîrşire, ideea cosmicităţii operei artistice, conceperea frumosului ca armonie şi unitate în

S. Damian

(Continuare în pag. 2)

Poezie cu explicaţii

Cînd primesc „Gazeta literară", caut, înaintea altor texte, coloana cu poezii, aşa după cum, la aparatul de radio, urmărind acul arătător care, într-o zecime de secundă face saltul de la un post de emisiune la altul, depărtat cu mii de kilometri, deşurubez unda muzicală...

După mii şi mii de cărţi citite într-o viaţă de om, poezia continuă să exercite — cel puţin asupra mea — forţa ei milenară, aşezîndu-se deasupra oricăror alte desfătări intelectuale.

Poezia e sinteză. În cîteva strofe, un inspirat sau numai un virtuoz al verbului, poate să-şi dezvăluie şi să ne transmită sensibilitatea, gîndul, jocul imaginaţiei, bătăile inimei, arta de-a alege şi de a îngemăna cuvintele, inteligenţa şi, în primul rînd, acel inefabil pe care-l poartă-n suflet alesul binecuvîntat de muze.

Citesc, mai ales, poeziile celor tineri. Aştept de la ei un sunet nou, o emoţie proaspătă, inedită, transfigurarea artistică a realităţilor înconjurătoare, turnarea în tipare contemporane a unor sentimente vechi cît lumea.

Şi nu o dată am avut bucuria unei revelaţii, nu o dată am întîlnit înfăptuirea plastică a unui gînd vaporos, a unui sentiment tulburător.

Noi, cei vîrstnici, sîntem prizonierii voluntari ai unor forme consacrate. Nu cutezăm a ne elibera de comandamentele imuabile, de rigorile clasicismului, adică ale simplicităţii, ale clarităţii, ale realităţii.

Poate că este o lipsă de curaj, teama de a sparge tiparele consacrate, poate respectul exagerat al unei tradiţii moştenite de la înaintaşi şi pe cari le-am vrea transmise de noi înşine urmaşilor, poate onestitatea unor slujitori credincioşi ai „înaltei doamne, limba romînească", pudoarea care ocoleşte originalitatea cu orice preţ, timiditatea care se fereşte de investigaţii pe domenii prea exotice, la confinele cărora ar putea să înceapă jocurile cochetăriei şi ale şarlataniei, dacă nu hora lugubră a absurdului, a aberaţiei. Credem în cei tineri, în făclierii viitorului, dar cu o condiţie: să se lase de strîngării, să stea cu capul descoperit în faţa înaltei doamne.

★

În ultimul număr al „Gazetei literare" (joi 15 mai 1958) am văzut cu plăcere un mănunchi de poezii închinate primăverii; poezii semnate Tudor George, Ştefan Gheorghiu, Ioan Meiţoiu, Matei Călinescu, nume necunoscute încă, dar care ar putea deveni mîine nume consacrate.

Victor Eftimiu

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

Cu CICERONE THEODORESCU

despre traduceri, folclor, actualitate şi... formalism

— Veţi fi, în curînd, prezent în librării cu două noi volume de versuri: o culegere de folclor „Izvoare fermecate" şi o culegere de tălmăciri din poetul englez William Blake.

— Exact.

— Şi am venit să vă solicit, în legătură cu aceste două cărţi, un scurt interviu.

— Cît de scurt?

— Mai scurt decît un roman de Petru Dumitriu, dar ceva mai lung decît un rondel.

— Pentru „mai lung" sînt de acord cu comparaţia dumitale. Pentru „mai scurt", propun: mai scurt decît... termenul în care apare o carte la ESPLA.

— Convine.

— Atunci întreabă-mă.

— Îndată. Ştiţi, sînt niţel emoţionat cînd mă gîndesc că nu v-am mai văzut de 28 de ani.

— E o glumă... ingenioasă. Că ne văzurăm şi acum trei zile.

— E o glumă ingenuă. Vreau să spun că de 28 de ani nu v-am vizitat ca reporter. Vă amintesc că primul interviu l-aţi acordat în 1930, ca tînăr poet în vîrstă de 22 de ani, iar tînărul reporter care vi l-a luat am fost eu.

— Zău? Adevărat. Aşa e... Deci, invitaţie la nostalgii paseiste?

— Nu. La confruntări concludente. Iată şi corpul delict: numărul respectiv din ziarul „Epoca", datat 23 septembrie 1930.

— Şi ce spuneam?, ia să văd.

— Lăsaţi să citesc eu. Vorbeaţi despre... poezie, critică şi editori.

— Şi atunci?

— Şi atunci. Pe scriitori îi numeaţi „ingineri ai sensibilităţii şi sufletului romînesc"...

— Interesant!... Şi despre drăguţii de editori de pe-atunci, ce spuneam?

— Textual: „Cît despre editori, am putea cu succes să schimbăm subiectul şi să ne aflăm totuşi, pe acelaşi teren vorbind despre posibilitatea de-a seca mocirlele de la Dunăre pentru a le face locuri arabile". Eraţi amabil.

— „Amabile"... erau vremurile! Le cam uităm. Azi, între noi fie vorba, facem mofturi cînd ne apare o carte cu întîrziere, sau cînd ni se pare că îi e coperta strîmbă. E lungă distanţa de la 1930 pînă azi. S-a schimbat ceva în ultimii... 28 de ani.

— Apropo de... distanţă. Scoateţi acum un volum cu versuri din folclor. Mi se pare apreciabilă distanţa de la... formalism la folclor. Fiindcă, aşa eraţi etichetat: poet ermetic, poet formalist, pînă acum vreo zece ani. Şi mai încoace.

— Şi mai.. îmi coace, şi astăzi, cîte unul, vreo plăcintă cu etichete d-astea.

— La plăcinte înainte...

— ...şi la război înapoi, da, mai ales dacă te referi la uşurinţa cu care se etichetează uneori produse ale creaţiei şi la chipul cum se apreciază uneori războiul permanent cu expresia, lupta pentru incorporarea fierbinte şi exactă a ideilor în cuvînt, adică acest complex proces dintre conţinut şi formă care e de atîtea ori dramatic (cu tot dinadinsul) şi de atîtea ori pierdut (fără să bănui măcar).

În ce priveşte formalismul şi folclorul

C. Cristobald

(Continuare în pag. 6)

CRITICA PASIUNILOR

I

Cineva scria că principalul merit al unui scriitor tînăr este de a te face, citindu-l, să-i uiţi vîrsta. Dacă, la apariţia romanului „Străinul" critica s-a mirat că un scriitor atît de tînăr poate avea atîta maturitate, ceea ce implica totuşi conştiinţa vîrstei autorului, citind noul roman al lui Titus Popovici, „Setea", uităm tinereţea romancierului. Spiritul polemic, oarecum superficial, s-a interiorizat, a devenit de substanţă, sfera înţelegerii nu se mai identifică aceleia a eroului principal (acolo Andrei Sabin, aici George), iar dacă în „Străinul" multe personaje erau şovăitor creionate şi cu articulaţiile slabe, în „Setea" ele au aproape toate o linie fermă, distinctă. Dacă şovăielile debutului nu se mai observă uşor, calităţile au devenit predominante, s-au dezvoltat. Spuneam, în articolul despre „Străinul", că vedem în Titus Popovici un robust talent epic în linia lui Rebreanu, cu bune calităţi de portretizare, de obiectivare psihologică şi de mişcare a maselor; că autorul mînuieşte mase cu un simţ sigur al ansamblului dar şi al detaliului, ceea ce-i îngăduie să nu destrame aceste scene în stări haotice. Forţa epică a scriitorului a crescut mult şi mai ales capacitatea sa de a crea personajele care se definesc în confruntări cu realul. De asemenea, Titus Popovici demonstrează posibilităţile sale de a se mişca uşor în medii diverse. Toate acestea fac din „Setea" unul dintre cele mai bune romane despre vremea noastră, scrise pînă acum.

Temporal, „Setea" e replica rurală a „Străinului"; de altfel, romanele se înrudesc şi prin anumite personaje, ceea ce face ca destui eroi din „Străinul" să reapară în noua carte care, cu toate aceste strînse legături, are o valoare autonomă. Scriind romanul reformei agrare, Titus Popovici a înţeles că acest moment istoric, deosebit de important, înseamnă nu numai un început, ci şi sfîrşitul unei îndelungi lupte, al cărei ecou a răsunat în toate preocupările vieţii noastre

timp de veacuri şi că reforma agrară constituie un moment care nu poate fi citat numai prin el însuşi, nu poate fi redus la el însuşi. Cestiunea agrară a fost hîrtia de turnesol a claselor în luptă, a poziţiei intelectualilor, iar literatura noastră (îndeosebi proza, fireşte) a fost obsedată de ea de la „Ciocoii vechi şi noi" şi „Tănase Scatiu", la „Ion", „Răscoala", numeroase din operele lui Sadoveanu pînă la „Descult" şi „Moromeţii", încît a face istoricul ecoului cestiunii agrare înseamnă aproape a face istoria prozei romîneşti. De aceea, primul capitol al romanului — capitol masiv, dovedind capacitatea sintetică a prozatorului — e o reamintire a zbaterii ţărănimii ardelene pentru pămînt şi care reliefează obîrşia literară a lui Titus Popovici: Slavici şi Rebreanu. Dar fie că vom considera „Setea" ca roman al unei familii ardeleneşti sau ca monografie a unui sat ardelean, problema pămîntului rămîne aceea centrală în jurul căreia se dezlănţuie patimile şi în raport cu care se definesc oamenii. Tradiţionaliştii şi gîndiriştii au căutat să înfăţişeze problema pămîntului ca o funcţie metafizică a ţăranului romîn, un raport de comuniune mistică între ţăran şi „glia scumpă", „osemintele strămoşilor" etc., în care socialul era substituit cu o vagă teorie barresiană a „înrădăcinării" stropită cu aghiasmă ortodoxistă, sînge dac etc., (tendinţă care îşi prelungeşte o agonică şi penibilă existenţă chiar şi azi, mai ales în poezie). Dacă scriitorii realişti, îndeosebi Rebreanu, au contribuit la demitizarea luptei pentru pămînt (demitizarea la Beniuc are un sens revoluţionar, de opoziţie aproape biologică împotriva domnilor) dîndu-i sensul său real, care este economic şi social, Marin Preda — analizînd problema în altă etapă a luptei — pune accentul pe raporturile dintre oameni sub aspectul demnităţii, ca rezultat al modificării valorilor selective. Trebuie să spunem, sorte cinstea scriitorilor romîni că, în afară de vreun oarecare Sandu Aldea, ei

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

Doi ani de la moartea lui ION CĂLUGĂRU

Univers tragic

Ion Călugăru este artistul de excepţională vibraţie al unui univers în care risul, umorul, buna dispoziţie sufletească, lipsesc aproape cu totul. La începutul activităţii sale literare el scrie „schiţe fără umor" nu în sensul că umorul era complet absent din personalităţile creatoare. Aici este vorba de un element al umanului aflat sub interdicţie severă, într-o lume halucinantă care de cîte ori încearcă să rîdă izbucneşte în hohote de plîns. Umorul care lipseşte este înlocuit cu succedanee: „bucuria plîngătoare", „isteria veselă", etc. Totul seamănă cu un ris interior, crispat, sugrumat de poarta existenţei. Lumea artei lui Ion Călugăru, aşa cum este surprinsă la începuturile ei, în volumul „Casa şoarecilor", este profund tragică. Acest tragism nu este imaginat de un creator căruia îi este predilect pesimismul. Tragismul lui Ion Călugăru aparţine esenţei însăşi a realităţii căreia el i s-a dedicat. Călugăru este artistul oamenilor umili şi obidiţi, pentru care viaţa este un calvar, locuitori ai mahalelelor din pierdute tîrguri sau oraşe, trăind de azi pe mîine, încolţiţi de greutăţi şi adrobiţi sub ascuţişul lor indiferent.

Mizeria mahalalei este atît de cumplită încît absoarbe şi dizolvă umanul, şterge relaţii de sînge şi de familie. „Profesorul" de franceză şi pian trăieşte bine un timp de pe urma bogaţilor tîrgului, care îşi permit o spoială de cultură şi civilizaţie occidentală. Casa profesorului este îndestulată, nevasta şi copiii lui huzuresc. Dar în liniştea şi mulţumirea aceasta aparentă mocneşte tragicul. Războiul face îndeletnicirea profesorului inutilă. Modesta lui abundenţă dispare şi omul se îmbolnăveşte. Din momentul în care beneficiul material a dispărut pentru nevastă şi copii, fiinţa lui umană nu mai există. Într-o noapte de iarnă „profesorul" e aruncat în curte şi moare. Nevasta şi copiii îl jelesc (după datină) şi-l înmormîntează.

Edi, personaj cuceritor, are un ideal, acurateţea vestimentară, concretizată în lucrul impecabil al încălţămintei de lux. „Ghetele" sînt pentru el apanajul lumii fascinante a Parisului, la al cărui asalt porneşte. Aici ajunge actor de cinematograf şi din mansardele sordide pe care le ocupa la început coboară satisfăcut în spaţioase apartamente de parter. Dar steaua lui în continuă ascensiune, la un moment dat se prăbuşeşte. Nu mai are de lucru, o boală de plămîni îl doboară şi locul apartamentelor comode e luat de subsolurile mucede. Aici se stinge chinuitor privind ghetele care se perindă toată ziua prin faţa geamului, deasupra patului: „Edi tuşea, ascultă glasul de soprană al pantofilor de şopîrlă, glasul de bas, sportiv şi sigur, al ghetelor de bizon, glasul subţire, ascuţit, al ghetelor de lac, cu stofă şi bumbi, glasul răguşit de cipici scîlciate... Iar cînd nu mai putea asculta, îşi astupa urechile şi privea la defilarea încălţămintelor". Prin urmare: „şi o gheată poate fi unealta destinului". O spontană asociaţie de idei ne aminteşte că unealta destinului poate fi şi o mantă. Într-adevăr, de multe ori la Călugăru, în schiţele şi nuvelele sale din „Casa şoarecilor", răbufneşte un puternic curent de cer gogolian.

„Pane, dă-mi faţa" este porecla unui pribeag polonez, pripăşit în bordeiele mizere de la marginea tîrgului. Omul este un nenorocit, îşi cîştigă existenţa cerşind împreună cu fata lui, în zilele de tîrgoace. Un copilaş tînăr atrage faţa în gheretă lui şi o siluieşte. Bătrînul, în hăţiceala unei mulţimi excitate, bate cu pumni neputincioşi în uşa gheretei şi strigă „Pane, dai faţa! Pane, dai faţa!" Singurul care protestează este un moş Anton, şi el pribeag şi nenorocit: „Are şi el suflet... De ce să-şi bată joc de copila lui?!..."

Atunci cînd cineva scapă din infernul mahalalei, este urmărit toată viaţa de spectacolul ei halucinant.

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

ION FLORESCU „Pîinea"

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

Critica literară în revista „Tribuna"

Deși tînără, și pînă acum cea mai tînără revistă de cultură, „Tribuna" a dobîndit merite care justifică prețuirea iubitorilor de literatură. În jurul săptămînalului de la Cluj s-au grupat o seamă de forțe tinere — poeți, prozatori, critici — dintre care mulți s-au afirmat și au crescut odată cu revista, alături de nume consacrate și de un prestigiu notoriu. În paginile revistei am putut citi schițe, reportaje, poezii sau cronici literare care reprezintă contribuții de valoare pentru compartimentele respective. Ceea ce ne îndeamnă la o examinare mai îndeaproape a sectorului de critică literară este tocmai rolul important pe care acesta îl are în orientarea generală a unei reviste.

Cronicarii „Tribunei", în special Ion Oarcăsu și Radu Enescu, folosesc o peniță bine ascuțită pe care o înmoaie alternativ, și de multe ori după o dreaptă judecată, în venin și miere. Volumele de poezie ca „Lirice" de Veronica Porumbacu, „Cornul pădurarului" de Victor Tulbure, „Dialogul vîntului cu marea" de Nina Cassian, s-au bucurat, spre exemplu, de o analiză pătrunzătoare atentă la conținutul militant specific al creației poeților respectivi. Ocupîndu-se de pastelurile Ninei Cassian, Ion Oarcăsu scrie cu îndreptățire: „Lecția ultimului deceniu, desfăcută în atitudini etice și politice față de lumea naturală, impregnează substanța viziunii sale poetice. Orice gest mărunt, insignifiant, orice tresărire de conștiință se grefează pe un fundal sufletesc remaniat profund. Dacă acest suport științific ar lipsi, reacțiile sufletești ale poetei ar deveni repede în simplu intimism, descripțiile sale ar completa un tablou neînsuflețit, deci nesemnificativ pentru spiritul dialecticii marxiste ce tutelează concepția noastră despre natură și societate". Criticul ni se relevă aici ca un vrednic militant pentru o poezie pătrunsă de spiritul revoluționar al concepției marxiste. Totuși dacă răsfoim numerele mai vechi ale „Tribunei" vom întîlni o altă cronică a lui Ion Oarcăsu, închinată volumului „Zilele care cîntă" de Aurel Gurghianu, în care judecata critică ocolește ideile sănătoase de mai sus. Oarcăsu se ocupă aici cu multă plăcere de unele pasteluri sau poezii de dragoste ale lui Gurghianu, care din fericire nu sînt predominante în volum dar care nu vădesc nicidecum o viziune actuală și nu sînt expresia unui „sentiment al veacului" — cum îi place criticului să se exprime. Considerații parțial justificate dar care nu sînt integrate într-o atitudine critică fermă sub raport ideologic scapă de sub penița de data aceasta prea generoasă a criticului: „O undă ușoară de panteism face ca între zbuciumul poetului și trepidația abia perceptibilă a naturii intrată în somn odihnitor, să dispară orice bariere", sau „ca temperament, Gurghianu e un meridional ce cunoaște strîngeri de inimă la sosirea anotimpurilor reci". Observațiile sînt perfect îndreptățite de textul comentat numai că e curios cum pasivitatea și, în fond, absența unei atitudini poetice noi în fața naturii nu-l supără, de data aceasta, pe Oarcăsu care cochetează senin cu estetismul. N-am voi să-l învinuim pe cronicarul „Tribunei" de parțialitate, totuși „exigența" pe care a arătat-o față de Marcel Breslașu și Eugen Jebeleanu nu am întîlnit-o nici în articolul închinat lui Aurel Gurghianu, nici în acel „Fals pro domo poetic", care nu e chiar atît de fals. Apărînd poeții care publică în „Tribuna" de unele observații defavorabile apărute în revista „Contemporanul", Ion Oarcăsu îmbrățișează generos creația acestora fără vreun discernămînt critic sau autocritic. „Tribuna" a publicat, firește, și poezii de valoare. Dar, Al. Dimitriu-Păușești nu merita adjectivele contondente pe care i le aruncă, indignat, Oarcăsu. Situîndu-se pe o poziție total neprincipială, Oarcăsu trece cu vederea deficiențele serioase ale propriei reviste în care apar multe poezii cu un puternic iz tradiționalist. Printre poeții citați admirativ de critic, mulți au publicat versuri „fade și lipsite de mesaj", cum recunoaște într-un moment de uitare și în treacăt Oarcăsu, versuri de „o modernitate deșertă" (pe care — afirmă criticul — o condamnăm și noi cu aceeași tărie": de ce numai teoretic?) și cu un conținut ideologic dubios. Ne referim de pildă la poezia „Evoluție" de Gheorghe Chivu, „ultimul poet trezit la viață de suflul subteran al timpului pe care îl străbatem" — după părerea lui Oarcăsu. Să mai amintim de „Confrații" lui Ion Sofia Manolescu, de platitudinile lui Ion Rahoveanu? Să sperăm că „mesagerul tuturor poeților de talent și de nobilă aderiune la cauza poeziei noi ce-au publicat în „Tribuna" — cum se intitulează Oarcăsu — va avea un „zîmbet condescendent" și pentru „confrații" săi, care țin carnete de agronomi în versuri sau se fac exponenții unei ideologii păguniste și nu numai pentru „victime ale unei optici viciate" — Al. Dimitriu-Păușești.

Rubrica de scurte recenzii a „Tribunei" urmărește în general cu asiduitate fenomenul literar actual. Într-o formă succintă sînt prezentate noutățile literare, ceea ce dă revistei vioiciune și informație bogată. Lipsește însă „Tribunei" articolul de sinteză, o privire generalizată asupra unei probleme literare. O formulă critică bine venită ar fi alături de „Din carnetul criticului", articole ale scriitorilor despre scriitori, cu condiția ca acestea să nu fie nici „Fals pro domo poetic" nici „Optică modernă?" de Corneliu Leu. În articolul „Optică modernă?" Corneliu Leu critică cu o violență nejustificată o schiță a lui Radu Cosașu, „Mama", pe care, după părerea noastră, n-a înțeles-o. Revoltat de optica lui Cosașu, pe care neînțelegînd-o o consideră modernă cu semn de întrebare, Leu scrie într-un limbaj critic cu totul caracteristic că Radu Cosașu, în schița lui «...lasă totul și, într-o stupidă (?) suspensie de „nu mă bag, nu-mi pasă, credeți ce vreți"»...

Nu credem că un autor trebuie neapărat să indice cu degetul arătător ideea operei sale. Dacă un cititor nu înțelege o operă de artă, vina poate fi și a cititorului. Este cazul lui Corneliu Leu, care discută cu multă suficiență și de la o înălțime astronomică lucrarea lui Cosașu, dovedind de fapt confuzia lui proprie. Schița lui Cosașu ni se pare foarte clară. Eroina schiței s-a întors în țară rocnind din pricina aceiași „Nu știi ce înseamnă Europa" pe care îl citează și Corneliu Leu. Primăvara în Europa înseamnă dezrădăcinare, inactivitate, lipsa unui țel provenită din depărtarea de propriul tău popor. Revenind în țară, eroina și-a descoperit un post, un sens al vieții, un talent pe care nu și-l bănuise vreodată.

„Tribuna" a publicat și publică numeroase articole de reconsiderare critică a unor scriitori din trecut. De asemenea „fișele de istorie literară", chiar atunci cînd nu poartă acest titlu, reprezintă o contribuție pe care revista o pune cu plăcere la îndemîna cititorilor. În general „Tribuna" acordă cu mai multă generozitate decît alte reviste loc în paginile ei pentru problemele de istorie literară. Totuși în spațiul vast pe care i l-a acordat de pildă articolului „Ilarie Chendi și actualitatea" de Aurel Martin nu s-a găsit loc pentru un pasaj critic. Ideile naționaliste ale lui Ilarie Chendi sînt ocolite în acest articol, care învăluie într-o inacceptabilă lumină de apoteoză activitatea criticului semănătorist.

Pare cîndată dar în fond explicabilă prin lipsa unei atitudini principiale ferme și consecvente oscilația „Tribunei" între severitate critică nemiloasă și aprecieri exagerate pînă la apologie. Caracteristic acestei atitudini este modul total necritic în care s-a scris de curînd despre literatura lui Ion Vinea, trecînd-se peste accentele violente de tradiționalism și peste viziunea lui de multe ori retrogradă.

Lipsurile existente în activitatea săptămînalului clujean demonstrează că redacției îi revine datoria de a-și spori eficiența ideologică, adeverită de suficiență. Va trebui implicată pe viitor apariția unor lucrări beletristice cu conținut străin de poziția și sentimentele noastre, exprimat într-un limbaj ce evocă un rarefiat gîndirism, ca și a unor materiale de critică prin care acest conținut este justificat teoretic. Ar fi de dorit ca redacția „Tribunei" să manifeste aceeași exigență față de colaboratorii săi pe care o are din belșug față de oricine nu publică în paginile ei.

G. Horodincă

AUTORITATEA CRITICII

Ce dovadă mai elocventă de înțelegere și de grijă pentru destinele criticii literare, decît interesul pe care Lenin l-a acordat acesteia în plina desfășurare a luptei politice! În primăvara anului 1908, preocupat intens de îmbunătățirea ziarului „Proletari", Lenin se gîndește la utilitatea criticii literare în paginile acestuia: „să legăm și *critica literară* mai strîns de mișcarea de partid, de conștiința de clasă a partidului", îi scria lui Gorki. Ideea, scrisă într-o scrisoare către Lunacharski, revine asupra aceleiași idei: „Este tocmai dorința mea să arăt o rubrică permanentă de critică literară în *Proletari*". Importanța criticii literare în concepția leninistă decurge din prețuirea arătată talentului autentic. Adresîndu-se redacției ziarului „Pravda", în mai 1913, Lenin ținea să precizeze: „*Talentul este o însușire rară. El trebuie sprijinit sistematic și cu multă grijă*".

Esențială în susținerea spiritului de partid de către critic este tocmai înțelegerea îndatoririi de a *stimula*. A înțelege aceasta înseamnă pentru critic să-și dea seama că nu i se cere nici un fel de renunțare la prerogativele propriei profesiei și demnității sale. Acestui pas pe linia de promovare a criticii corespunde întru totul esența acesteia. Sînt teorii, poate mai spectaculoase, despre rolul criticii și mai tenhnice uneori, fiindcă pun în primul plan „subiectivitatea" criticului, calitatea „personalității critice", critica „creația autocreată", și așa mai departe. Însă asemenea teorii nu fac decît să-l iluzionezе pe criticul neavertizat, în special pe cei tineri, care nu-și dă seama că, propunîndu-și astfel de scopuri, de fapt acceptă să se plaseze permanent și catastrofal în afara ariei critice. Trebuie un talent excepțional ca, împărtășind astfel de teorii, să învingi primejdia sterilității. Marii critici și-au afirmat o personalitate nu prin ambiții vane de a străluci ei: ci, străduindu-se să înțeleagă cît mai bine literatura vremii lor, *să i se integreze*, s-o slujească în tendințele ei cele mai fertile, s-au făcut remarcați și s-au impus cu autoritate. Tocmai în acest punct se produce coeziunea perfectă a spiritului de partid cu vocația critică. Chiar criticul în plină formație, datorită îndemnului care i se adresează de a se plasa în mijlocul mișcării literare contemporane, este scutit de experiențe infructuoase, obligat fiind să se concentreze în direcția studiului riguros, aplicat. Așa se și explică seriozitatea ușor de remarcat astăzi, aproape în fiecare manifestare a criticilor tineri, pe care uneori nu-i mai poți deosebi de cei maturi decît prin excesul de severitate, păstrat totuși ca o amprentă a juvenilității.

Nimic mai fals decît confundarea *integrării* criticului în fluxul literaturii contemporane — cum s-a întîmplat și poate se mai întîmplă uneori — cu un soi de *adaptare*, absolut necreatoare și ducînd la uniformizarea plată a opiniilor. Criticul care prelucrează pur și simplu teorii gata elaborate, care „popularizează" principii generale, folosindu-le ca un paravan pentru incapacitatea de a înscrie un aport personal, printr-o analiză revelatoare, printr-o demonstrație care îmbogățește înțelegerea artei, mlădiază noțiunile și le dă o mai mare forță de cuprindere, criticul acesta se dezice de la misiunea sa, se auto-anulează. Încă Dobroliubov — partizan al „criticii realiste", înțelegînd prin aceasta cam ceea ce înțelegea Ibrăileanu prin „supunere la obiect" — prevenea împotriva consecințelor nefaste ale adaptării: „osîndindu-se să fie roaba teoriei dominante, ea (critica, n.n) se condamnă totodată la o continuă și stearpă ostilitate față de orice progres, față de tot ceea ce e nou și original în literatură". („O rază de lumină în împărăția întunericului").

Prin definiție, critica *promovează*, presupune deci angajare, *afirmare activă*. O *critică impotriva* literaturii nu este de conceput: în acest domeniu, negația permanentă duce curînd și sigur la osificare. Experiența zgomotoasă a lui Eugen Ionescu, cu cartea sa „Nu", a arătat limpede că negativismul asigură ratarea în critică. Un critic poate avea îndoieli asupra unor valori, poate nutri rezerve față de valabilitatea unei direcții sau a alteia, nu poate însă să arboreze în principiu neîncrederea glacială, scepticismul universal. Martor al celei mai cumplite secete literare, dacă este critic înzestrat, va avea resurse suficiente pentru a-și păstra nealterat *entuziasmul* necesar, disponibilitatea față de cea dintîi licărire de talent care i se va ivi în cale. Mai ales capacitatea de observare a *noului* se cere să rămînă intactă în cazul criticului care își asumă răspunderea judecării unei literaturi, ca cea contemporană de la noi, trecînd printr-un proces de revoluționare. Însuși destinul criticii, reîmprospătarea ei, este condiționată de depistarea, de recunoașterea, și încurajarea tendințelor noi, caracteristice literaturii de astăzi. Dacă criticul vrea să nu repete observații făcute de alții înainte, uneori chiar mai adecvat, nu-i rămîne decît să facă vizibil ineditul reliefului literar pe care-l are sub ochi, conștient că *originalitatea criticii derivă din originalitatea literaturii*. Depistarea și promovarea originalității presupune o viziune dialectică a proceselor de evoluție în literatură, sezisarea tuturor interferențelor și interacțiunilor, o înțelegere nuanțată a raporturilor dinamice dintre tradiție și inovație. Desigur, nimeni nu se naște maestru în această privință, și cine eșuează, încercînd o rezolvare, tot aduce un serviciu prin faptul că oferă prilej de limpezire celorlalți.

Un astfel de insucces înregistrează, după părerea mea, tov. Cornel Regman cu articolul „*Romanul nostru sub zodia sintezei*", recent apărut în „*Tribuna*". Articolul este generat, dacă am dedus exact, de o stare de nemulțumire izvorîtă din felul cum critica a discutat pînă în prezent particularitățile literaturii contemporane. Ar fi rămas nesezisată, după părerea autorului, „*comunitatea de sol și de rădăcină*", — cu alte cuvinte, mai puțin aluzive, ceea ce apropie creațiile valoroase actuale de literatura trecutului și le circumscrie într-o tradiție. Încercarea lui Cornel Regman de a sugera apropieri între literatura de azi și cea de ieri nu este neinteresantă. Descendența pe filiera Caragiale a lui Marin Preda și mai ales a lui Eugen Barbu furnizează o demonstrație de fină sensibilitate, înscriind cîteva remarce de substanță. Complicațiile încep din momentul în care *apropierea* se transformă într-o *contopire*, sau mai exact încă, într-o *dizolvare*. Criticul dorește să ne convingă că tot ce întîlnim și prețuim în „*Moromeții*" a existat de fapt înainte, în forme disparate; „*Groapa*" ar întruni doar laolaltă elemente de care s-au folosit o seamă de scriitori anteriori. Deosebirea ar sta în aceea că se înmănunchează „forme" artistice care altădată apăreau izolate. Pentru a fortifica o asemenea viziune, tov. Cornel Regman propune anularea diferențelor și în ce privește fapte care au intrat în istoria literară cu un profil distinct, bine determinat. Se cere să conciliem antagonisme existente în trecut nu din dorința unuia sau altuia, ci ca realități obiective. Reacția antisemănătoristă, de pildă, nu cred că poate fi socotită, din pricina diverselor disensiuni personale și animozități de grup care i s-au aliat, o creație subiectivă. Nu știu exact ce înțelege C. Regman prin afirmația că „*unele din aceste antinomii sînt ale noastre și numai ale noastre*", implorînd parcă îngăduință, însă este clară o tendință de echivalare între fenomene eterogene și ideologic neaderente, ale istoriei literare. Critica noastră prin intervențiile concludente ale lui S. Iosifescu, L. Raicu, Ov. S. Crohmălniceanu, a afirmat că „Moromeții" reflectă atitudinea polemică a autorului cu literatura semănătoristă. În concepția despre „sinteză" propusă acum de Cornel Regman, această distincție, care concurează la aprecierea generală de valoare și la fixarea originalității romanului lui Preda, este anulată pentru ai se descoperi precursori tocmai în rîndurile semănătoriștilor și post-semănătoriștilor munteni.

(Continuare în numărul viitor)

Geo Șerban

MIMI SARAGA-MATY „Diamanti"

CONȚINUTUL IDEOLOGIC

(Urmare din pag. 1)

diversitate", „vitalismul corectat") ar căpăta orizont.

Curioasă este și optica lui Al. Piru în „Notă despre critica poeziei" („Viața românească" nr. 1/1958). Autorul reproduce sirguincios cele mai felurite opinii despre modul în care critica se poate apropia de conținutul poeziei, neajungînd însă la un punct de vedere compatibil cu estetica marxist-leninistă. În articol se rezumă fidel mai ales părerile interesante dar discutabile ale lui Mario Fubini, discipol al lui Benedetto Croce, un discipol care reformează pe alocuri principiile estetice ale maestrului. Al. Piru pune în încheiere acest singur amendament propriu la sfaturile esteticianului italian: „Noi credem totuși că cea mai valabilă recomandație a lui Fubini este aceea de a ne folosi de toate felurile de critică posibile pentru a discerne misterul poeziei". O doză bună de eclectism e cuprinsă în articolul lui Al. Piru și din această pricină achizițiile importante pe tărîmul teoriei literare nu sînt caracterizate cu claritate ideologică.

Laurii pe care critica i-a cîștigat pe merit împun o exigență sporită. Estetismul e contagios și corupe cronicarii onești și talentați. Să nu uităm că rolul principal al criticii rămîne acela de a judeca substanța ideologico-artistică a operei. Deci, veridicitatea, realismul, perspectiva social-politică. Pledoaria lui Mihai Gafița („Ce e principal?" — „Gazeta literară" nr. 16/1958) o consider binevenită. Să mă ierte însă autorul articolului că, aprobînd insistența cu care reamintește țelul analizei literare: confruntarea literaturii cu realitatea, nu pot adera totuși la concluziile sale. Cred că relevarea procedeelor de compoziție, stabilirea filiațiilor literare reprezintă un semn de maturitate al criticii dacă, pe de o parte toate acestea se fac în funcție de conținutul determinant și dacă, pe de altă parte, cercetările artei construcției sau stilisticii nu ajung curentul dominant, precumpănind asupra celorlalte moduri de interpretare critică. Se pare însă că M. Gafița admite o singură schemă de cercetare, aceeași pentru toate cărțile, avertizîndu-ne că orice altă cale aleasă e pîndită de curse, capcane, prăbușiri funeste. Apărînd puritatea ideologică a criticii, nu trebuie să nivelăm relieful ei, să ne întoarcem la uniformitate și autorepetare. Ce e principal, dar și ce e secundar, intră în aria de investigații a criticii, la proporțiile și la dimensiunile trasate de necesitățile frontului ideologic. M. Gafița ar avea dreptate, aducînd obiecții, de pildă, studiului lui Valentin Silvestru din nr. 4/1958 al revistei „Teatru" (mă feresc să reiau cazurile incriminate chiar în articolul „Ce e principal?"). Valentin Silvestru distinge formele comicului, uitînd să sublinieze intențiile ideologice ale comediilor menționate. Diferențierile migăloase pe care le notează autorul se mențin adesea pe un plan pur formal.

Refugiul în zone eterate, departe de frămîntarea epocii, nu este demn de critica angajată. Datoria de a discuta problematica social-politică nu ne revine numai ca o consecință a înțelegerii raportului între conținut și formă, dar și din conștiința rolului activ al criticii în educarea spirituală a cititorilor. Misiunea criticii nu este doar aceea de a înregistra fiecare carte nouă ivită în vitrinele librăriilor. Noi sîntem înregimentați într-un front de luptă și participăm ca militanți la făurirea literaturii construcției socialiste. Spirit de partid în critică înseamnă efortul de a înălța trainic acest edificiu al realismului socialist și de a-l păzi de impurități. Nu consemnăm mecanic o lucrare despre actualitate, ci încercăm să favorizăm apariția ei prin îndrumare tematică, prin popularizarea fragmentelor promițătoare apărute în presă, prin sugestii preliminare. O analizăm apoi nu numai cu ochiul rece al cercetătorului ci și cu pasiunea tovarășului de luptă. Cărțile care evocă teroarea fascistă, furia sălbatică a naționalismului, lupta eroică a comuniștilor în ilegalitate, anii cuceririi puterii politice și apoi ai construcției socialiste — solicită și opiniile noastre politice. Problematica social istorică ne interesează ca pe niște contemporani care avem o atitudine formată în toiul acestor evenimente. De aceea, oricît de minuțios ar fi studiul imaginii literare (pe care dorim să-l efectuăm întotdeauna cu finețe, dezvelind implicațiile adînci estetice) nu avem dreptul să estompăm conținutul ideologico-artistic. Cu un sentiment de solidaritate în atitudine, asistăm la nașterea cărților cu tematică actuală aparținînd atît scriitorilor consacrați cît și celor tineri.

Nu numai alunecările spre formalism împiedică definirea clară a fondului operei literare. Strădaniile multor critici, de a-și exprima răspicat punctul lor de vedere, pasibil de discuții pe platforma realismului socialist, sînt stînjenite de o anumită atmosferă de laudă servilă care înconjoară operele unor scriitori marcanți. Sînt critici care consideră că-și îndeplinesc menirea cînd pronunță la fiecare ocazie numele scriitorului ilustru sub a cărui pulpană se tolănesc; se numesc singuri sentinele în fața unei opere monumentale, ocrotind-o de intemperii și suspectînd pe oricine cutează să pătrundă pe această parcelă literară rezervată. Căci, doamne ferește, intrusul ar fi în stare să formuleze o obiecție, să diminueze poate elogiul, să comită astfel o impietate. Într-un asemenea climat, cum se poate cerceta obiectiv, cu spirit de răspundere, o operă literară, cum se pot face aprecieri asupra perspectivei ei ideologice sau asupra caracterului ei realist? Atenuarea spiritului critic nu servește, în primul rînd, pe scriitorii noștri de valoare care, probabil, așteaptă o opinie sinceră, nepărtinitoare, chiar dacă ea e mai severă. Avem nevoie de dezbateri largi, colegiale, în care să se înfrunte păreri opuse, dezbateri care să ducă tocmai la o elucidare a problemelor de conținut.

Fără a renunța la nici una din cuceririle obținute în ultimii ani — analiză competentă, multilaterală, cu criterii estetice subtile — trebuie să întărim tocmai fundamentul ideologic al criticii, pe baza principiilor esteticii marxist-leniniste.

S. Damian

NICOLAE LABIȘ: „Lupta cu inerția"

Care dintre noi va muri
Înainte ca trupul să-i moară?

Acum un an și cinci luni, Nicolae Labiș a fost smuls dintre noi, cu viața sa atît de întreagă, atît de biruitoare asupra trupului, greu încercat și zdrobit. Cu trupul închis în pămînt și risipit în el, continuă să ne întrebe și să ne tulbure. Dacă, în corpul nostru viu și nevătămat, cumva lîncezește și ruginește viața ce ne este dată pentru a fi trăită intens, major, comunist, conștiința fără de moarte a lui Nicolae Labiș ne răscolește și ne judecă.

Acesta e semnul marii poezii. Poezia minoră îți poate plăcea, te poate ocupa și te poate mobiliza o clipă, îți poate scoate o exclamație sau un suspin. Marea poezie te cercetează, te pătrunde și te pune, descoperit, scormonit, în fața supremei conștiințe a omenirii, în fața gravei ei judecăți. Marea poezie e confruntarea omului cu universul uman, cu întrebările și adevărurile sale capitale, cu rosturile sale fundamentale. De aceea, marea poezie e, prin definiție, filozofică și socială: poetul care o creează e una din acele rare ființe cărora le e menit să se măsoare pe sine cu cele mai înalte aspirații spre adevăr, bine și frumos ale omului contemporan. Prin el trăim noi, oamenii comuni, examenul condiției noastre umane în înțelesul ei superior, nobil.

Poezia lui Nicolae Labiș, astfel cum o putem cunoaște astăzi, întregită cu recent apărutul volum postum — „Lupta cu inerția" — este un element al marii poezii a epocii comuniste.

Cu ciclul Primele iubiri, închinat Partidului, o etapă nouă se relieftă în evoluția tînărului poet, marcînd saltul spre o altfel de confesie autobiografică: confesia examenelor de conștiință, a confruntării poetului cu aspirațiile sale ideale. Primele iubiri erau expresia unei conștiințe comuniste, ce se formează, se află și se reflectă, definindu-se în raport cu universul.

Într-o sobră și, de aceea, emoționantă „notă explicativă", principalul editor al volumului postum, Lucian Blaga, sugerează tocmai sarcina de a descifra, prin selectarea și adunarea tragedei moșteniri a lui Labiș, ceea ce „ar fi exprimat liniile de [illegible] ale dezvoltării sale viitoare": „[illegible] pentru noi toți, care asistăm la miracolul geniului său, că Labiș evolua cu repeziciune către o formulă proprie, de poet cugetător în înțelesul profund și tulburător al acestui cuvînt".

„Confesiunile" cu care se deschide volumul postum subliniază momentele grele ale maturizării. Creșterea dramaticei conștiințe ce trebuie să învingă perisabilul și să rămînă în bătălia cu timpul, oricare prea mare în raport cu imensitatea a ceea ce va trebui să se exprime:

Știu eu, mama și-le vis că mă naș
Într-o zodie bună,
Și că-s menit să leving veșnicii
și gînduri,
Dar nu știa pe-atunci că în mine-o
aș purta
Suflet prea grav și răscolit prea slab
că adun
Abur de vis și de boală ce-ar fi să răpună
Tropotul lung și mereu al galopului
meu.
(Biografie)

Fragmentele din poemul neterminat Intîma comedie, replică introspectivă la viziunea dantescă, dezvăluie profunzimi maxime. Poetul „se cufunda în sine" ca într-o conștiință a omenirii, cercetînd Omul epocii:

Întîmple-mi spirale tradîndu-mă
le sui,
Cu oarbă lăcomie mă cercetez
pe mine.
Și vă aud și vouă tot sufletu-mi
descui.
Și sînt aici ca să vă știu mai bine.

Cercurile interioare semnifică lupte de tendințe contrarii în unitatea complexă a omului: beția-euforică, dezordinea-spontană, dezagregantă, inertă; iubirea, în opoziție cu beția, fiind virtualitate de fericire autentică; în sfîrșit Rațiunea care „îmi iese în întîmpinare și-mi lămurește corul părinților, corul oamenilor și glasul Epocii".

Epoca străbate pînă în cele mai intime adîncimi ale sufletului, ocupîndu-l mai mult decît orice:

Ochii-mi sînt acum oglindă.
Uită-te-au să te cuprindă,
Gura-ți este încă pură,
Dar cu-ai meu sărut pe gură
Pe la sute de ferești
Despre mine glăsuiești.
Fața, vale de palori
Și de circiumei mușcată
La ceas rău, uneori,
Dar ca mine niciodată
Chiuind prin tot înaltul
Nu ți-a-mbujorat-o altul
Și n-a rupt din tulburi straturi
Ale lacrimilor vaduri...

De fapt, sensul esențial al confesiei meditative a lui Nicolae Labiș este, după cum a și dorit să-și intituleze noul volum, Luota cu inerția. Ca și în spiralele-i interioare, ceea ce, în poezia lui Labiș, constituie dușmanul principal al omului, este inerția, ca manifestare generică a abdicării de la viața conștientă. Poezia lui Labiș este în primul rînd etică în filozofia ei, și tonul etic al ei, hrana ei decisivă, e mentalitatea omului comunist, care nu contemplă doar, ci acționează, tinde spre transformare. Inerția este mersul de la sine, sub impulsul orbului, necontrolat, mecanic. Omul conștient merge conștient către țel, controlează, refuză pasul mecanic. Mersul său e cuprins în conștiința responsabilității neîncetate în fața omenirii a fiecărei individualități angajate, integral, cu toate facultățile sale și fără pauze, în opera de reconstrucție socialistă a vieții umane.

Omul comun care, sub presiunea inerției, comodă, calme, riscă să intre în iarăși să-și dea seama din rîndurile ostașilor conștienți ai socialismului, reliefează tocmai primatul luptei cu inerția. Prin contrastul ce se impune de la sine, justificarea „Omului comun" supraevaluează cum nu trebuie și nu poate fi comunistul. Acesta nu obosește niciînd și nu se împacă niciînd cu odihna. El nici-

Cronica literară

odată nu poate avea mediocra modestie a „inertului":

Nu cer nimic. Nu vreau să ajung
departe.
Vreau să trăiesc, să dorm și să
lucrez.

Etica exprimată de Labiș evidențiază că, pentru a fi marxist, nu e de ajuns să slujești marxismul prin aderare pasivă și prin credință platonică („niciînd n-o să mă bată gîndul / să-l neg, nici să-l înșel, nici să-l hulesc"):

Știu, crezul ăsta cere îndrăzneală.
Să lupți și inerția s-o supui...

Omul comun, în ciclul lui Labiș, iese din inerție prin întoarcere la oameni și la acțiune. Atunci „omul comun a devenit altceva". Și drumul „spre fericirea personală" duce prin energica luptă pentru fericirea oamenilor, pentru că prima condiție a fericirii este înțelegerea idealului comunist, eliberator și statornic. Imnul „constelației roșii" reia tema „Primelor iubiri":

Veți spune că multe-am văzut dar
nimic n-am păstrat,
Că nimic n-am ales din a lumii
bogată recoltă,
Dar eu am văzut și păstra-voi ceva
minunat,
O constelație roșie-strălucind pe boltă.
Și sufletul meu luminat, numai el
îl ridică
Șoapta-mi de dragoste, pînă acum
unică...

Etica autoneertă aduce elogiul principal acțiunii lucide și demne a celui ce muncește, realizînd la maximum condiția umană, a creației prin inteligență și prin braț (Muncă).

Clio, muza istoriei, repetă îndemnul la perseverentă distrugere a inerției:

Chiar dacă lumina e semnul vremii
tale —
Împurpurată-n steaguri pe
[illegible]
oști —
Cu rădăcini înfipte în trecut, mai
stau în cale
Balcanul inerției, pe care îl cunoști.
Nu îl o vei scăpa-o, dar de-mpace
dorim.
Să fugi de-al nepăsării somn moleșit
și calm,
Fii picurul de apă ce sfredelind
statornic
Străbate roca dură și-ncheagă
țărîtur alb.
(Clio)

Poezia lui Labiș este profund politică. Cele „Trei subiecte antirăzboinice" dezvăluie mereu o concepție despre viață și artă. Imnul adus păcii este în sensul luptei împotriva egoistei păci personale a omului inert; pacea individuală, ca și fericirea individuală, vine după cea colectivă:

Uite, visează prietenii mei să ridice
Sloboda lume ce Marx a visat-o
mereu.
Ajută-le brațul să strîngă-ale
visului spice
Și-apoi, dacă vrei, poți să vii și
în sufletul meu —

îi spunea poetul Păcii.

„Marină", capodoperă a temei, e o metaforă filozofică: pacea se așează, după furtună, ca o împlinire a aspirației supreme a lumii, precum marea în zori, neistovită de hulă:

Marea respiră precum ar dormi
Calmă, puternică, în zorii de zi...

Politică, poezia lui Labiș este adînc partinică; partidul clasei muncitoare i-a chemat, cum am văzut, „șoapta-i de dragoste pînă acum unică". Omagiul gîndului îndreptat spre visul de aur al omenirii, cu armonia păcii sociale, poetul îl aducea întemeietorului socialismului științific. (Lui Marx)

De-aici năzuința etică formulată concis:

Eu unu-mi cresc, tovarăș cu clocotul
poemei,
Totuși vis — ostașul tău să fiu
(Partidul)

O antologie a celor mai frumoase versuri românești va putea integra „Albatrosul ucis", cele trei închinări către strămoșii poeziei sale din „Pantheon", ciclul „Entuziasm", înrudit cu „Primele bucurii", precum și nestemata „Poezie" și „Epitafurile", definitorii. Cronica noastră a urmărit evidențierea unei globale atitudini poetice, jertfind uneori versuri și poezii în sine memorabile pentru „creșterea limbii românești și a Patriei cinstire" după cum zicea testamentul Văcărescului, față de care Nicolae Labiș va rămîne, în posteritate, sîntem siguri, unul dintre cei mai aleși împlinitori.

Poezia sa poate constitui pentru tinerii poeți în efervescentă căutare un minunat exemplu și o limpede învățătură: maturizarea artistică e, în primul rînd, o problemă a conținutului poetic care e major cînd atinge coordonatele grave ale conștiinței umane și sociale, proclamînd o etică și o estetică a contemporaneității, fiind, în esență politic și partinic. Goana doar după expresia „modernă" rămîne sterilă, evaziunea și mărunta confesie duc la neant.

Labiș a știut să fie un mare contemporan, în ciuda vîrstei la care s-a stins. Și a știut să fie, în expresia sa, el însuși, ca o sinteză originală a unei tradiții naționale în primul rînd. Dacă vom porni la stabilirea ascendențelor artistice, vom constata că nici un poet al secolului XX n-a fost mai profund eminescian și mai autentic eminescian ca Labiș. Nu în sensul unei primitive copieri formale. Ci în sensul reînvierii, în limbajul și sensibilitatea contemporaneității, a geniului poeziei eminesciene, de profundă cugetare și de intim contact cu natura. Ca și uriașul său predecesor, Nicolae Labiș a fost un tînăr moldovean, îndrăgostit de idei. Încărcat de ginduri, crescut într-un peisaj despre care se spune că îndeamnă la contemplație, într-adevăr copleșit de frumusețea naturii, dar neîncetat urmărit de conștiința responsabilității sale sociale, politic pînă în fibrele sale cele mai intime.

Opera, scurtată nedrept de soartă, a lui Nicolae Labiș, e incompletă, față de certele virtualități pe care le cuprindea dar cea mai tînără generație scriitoricească a noastră a și dat prin ea un astru stabil.

Savin Bratu

Alarmă, fascismul!

...Ieri elementele ultrareacționare din armată au organizat un putch fascist în Algeria și pregătesc o lovitură fascistă în Franța. Ziarul „L'Humanité" a apărut, pe pagina 1-a cu o chemare intitulată: Alarmă, fascismul!

(Ziarele)

PERSOANELE:

Muncitorul sau Alec

Omul care doarme sau Roger

Femeia sau Brigitte

Spectatorul imparțial sau Felicien

Barmanul sau Zanzibar

Paris 1958, luna mai. Un bistro pe rive gauche, undeva lîngă Saint-Germain de Près. După-amiază. Barmanul șterge sticlele. La o masă, Omul adormit și Femeia. La bar, pe un taburet, Spectatorul imparțial. Cîteva clipe după ridicarea cortinei năvălește Muncitorul cu un ziar în mînă, căutînd privirea barmanului.

ALEC: Unde e Roger?

FELICIEN: Iarăși cauți pe cineva, puișorule? Tu cauți întotdeauna pe cineva. Și ceva.

BARMANUL (i-l arată cu degetul pe Roger): Omul de la masă. Roger e omul de la masă... (Muncitorul se îndreaptă într-acolo, constatînd înciudat că omul e adormit).

ALEC: Roger!

FEMEIA: Doarme. Lasă-l în pace.

ALEC: Roger, trezește-te!

FEMEIA: Doarme. Lasă-l în pace. E obosit.

FELICIEN: Toți sîntem obosiți... (către barman). Zanzibar, un rougelet. Obosiți și loviți de astenie. Cred că astenia este le mal du siècle doăzeci...

ALEC: Dar trebuie să-l trezesc. Nu știți ce s-a întîmplat la Alger? E un dezastru. Fasciștii au pus mîna pe putere. Terorizează oamenii și-i ucid. Îi torturează și ți ucid. Acuma vor să pună mîna pe putere și aici. Au ieșit în stradă. Au pornit să urle, să urle...

BARMANUL: Viața e complicată...

ALEC: Roger, trezește-te, pentru numele lui dumnezeu!

FEMEIA: Sst!!

FELICIEN: Roger, nu te trezi, în numele diavolului!

ALEC: Roger, scoală!

FEMEIA: Lasă-l în pace, nu vezi că e obosit?

FELICIEN: Roger, dormi!

ALEC: De ce să doarmă?

FEMEIA: Da, de ce să doarmă?

BARMANUL: Hei, Felicien, ta urma urmii pentru ce să doarmă?

FELICIEN: Pentru că în somn nu există fascism. Nici Algeria. Nici inflație. Nici unghii smulse cu cleștele la tortură. Somnul e-atît de bun. Somnul e apolitic (către muncitor). Tu de ce nu dormi?

BARMANUL: Ha, ha, ți-ai găsit!

ALEC: Sufăr de insomnie.

FELICIEN: O, aceste insomnii morale, cît de chinuitoare sînt... (îi întinde un pahar). De ce nu lei un somnifer? Încearcă.

FEMEIA (rîzînd): Da, încearcă.

ALEC (ia paharul cu vin și-l aruncă în capul lui Roger).

FEMEIA: Ce-nseamnă asta, Alec?

FELICIEN: Oho!

BARMANUL: Băieți, fără gălăgie...

ROGER (desmetoindu-se): Ce e? Plouă?

ALEC: Da. Plouă. Fulgeră. Trăsnește.

ROGER (gustînd o picătură de pe obraji): Cu vin roșu...?

ALEC: Și cu vin roșu și cu altele. Au ieșit fasciștii în stradă. Auzi?

ROGER (dînd să adoarmă la loc): Nu...

FELICIEN: Nu aude. Insfîrșit, un om care nu aude. Un fericit. Și tu... tu vrei să-l faci să audă? N-ai inimă...?

FEMEIA: Nu înțeleg de ce n-ar avea inimă.

BARMANUL. Viața e complicată...

ALEC (strigînd la urechea lui Roger): Au ieșit fasciștii în stradă! Acum auzi? Mă auzi?

ROGER (vag): Te aud...

ALEC: Și?

ROGER: Dar nu te ascult. Nu vreau să te ascult. Lasă-mă-n pace (către Barman) Zanzibar... Un rougelet!

BARMANUL: Numaidecît (către Roger, temîndu-se că acesta ar vrea să repete figura cu paharul) Nu... nu... ăsta e pentru băut (pune paharul pe masă, dar Alec enervat îl aruncă cu dosul palmei pe dușumea. Roger se ridică furibund).

ROGER: Ce vrei? Ce te-a apucat?

BARMANUL: Băieți, liniște. Nu-mi trebuie scandal aici...

FELICIEN: In general, scandalul este inestetic... Valery spunea că...

ALEC: Nu mă interesează ce spunea Valery!

FEMEIA: Ce spunea Valery, Roger?

ALEC: Nu spunea nimic. Și tu să taci!

FEMEIA: Ei, știi că-ți îngădui eam multe...

ALEC: Știu... Roger, fasciștii au pus mîna pe putere la Alger... Iar aici, aici au ieșit în stradă... Tu ce faci?

ROGER: Eu?

ALEC: Da, tu...

FEMEIA: Da, tu Roger...

ROGER: Eu?... (uitîndu-se la ceas) Astă-seară?

ALEC: Da, astă-seară.

ROGER (uitîndu-se meditativ la ceas): Astă-seară? Cred că o să mă duc la „Le Rêve". Nu-i așa, Brigitte? E un jazz bun acolo...

FELICIEN: Clarinetistul e foarte bun.

ALEC: E bun clarinetistul?

ROGER: Foarte bun.

ALEC (îl apucă de guler pe Roger, zgîlțîindu-l): E bun clarinetistul?

FEMEIA (lipă): Ah!

ROGER (gîtuit): E din New-Orleans... Are 10.000 de franci pe seară...

ALEC: E din New-Orleans? (îi trage o palmă) 10.000 de franci pe seară? (încă o palmă).

FEMEIA: Ajutor!!

ALEC (fără a-l elibera pe Roger din strînsoare): A strigat cineva după ajutor?

FEMEIA (mecanic): Da, eu... (revenindu-și) Ajutor!!

BARMANUL (adăpostește sticlele): Băieți, vă implor, fără bătaie... O să vină poliția...

ALEC (către femeie): De ce mai strigi după ajutor? Nu vezi că-l ajut? (o palmă). Nu vezi că-l ajut? (Încă o palmă).

FEMEIA (înmărmurită): Te ajută, Roger?

ROGER (prăbușit pe scaun, unde l-a azvîrlit Alec): Poate...

FELICIEN (strigă): Nu!

FEMEIA (aiurită): Nu mai înțeleg nimic.

BARMANUL: Viața e complicată.

ALEC: Roger, băieții noștri sînt asediați la etajul VI.

FELICIEN: Înălțimile sînt primejdioase... De ce n-au rămas la parter?

ROGER: Sînt obosit.

ALEC: Fernand de la Renault a fost împușcat în plămîni. Va muri.

FELICIEN: Nu există moarte. Există numai sinucidere.

ROGER: In 1945 aș fi vrut și eu să mor ca Fernand... O știi prea bine.

ALEC: Vor să-i smulgă ochii lui Aragon. Ochii poetului vor fi smulși din orbite.

FELICIEN: Absurd. Asta e destinul oricărui poet. Talentat — bineînțeles...

Din cronica dramatică a anului 1958

ROGER: Eu nu sînt în partid... O știu prea bine.

ALEC: Sediul va fi închis. Eu voi fi aruncat în lagăr. Ideile noastre vor fi aruncate în lagăr.

FELICIEN: Un lagăr de idei... Uite o imagine care-mi place.

ROGER: Cînd m-ați alungat, mi-ați alungat și ideile. O știi prea bine.

ALEC: Ideile se întorc întotdeauna. Trebuie numai să le chemi. N-auzi, Roger? (Se-aude o explozie undeva departe). A explodat o bombă la „L'Humanité"? Sau la Sediu.

FELICIEN: Clarinetul de la „Rêve" scoate sunete de-o mie de ori mai frumoase.

ROGER: Eu nu mai cred în nimic. O știi prea bine.

ALEC: Dacă vrei să crezi în ceva, ai să crezi, Roger...

FELICIEN: Să nu crezi în ceva Roger... Să crezi numai în nimic. Nimicul nu te înșeală niciodată...

ROGER: Lăsați-mă-n pace! Nu vreau să cred nici măcar în nimic. Lăsați-mă-n pace!

ALEC: In glontele din pieptul lui Fernand crezi — Roger?

ROGER: Da, și ce-i cu asta? Eu nu pot să scot nici un glonte din nici un plămîn. Nimeni dintre noi nu poate scoate nici un glonte din nici un plămîn. Nimeni. Am încercat o dată și n-am izbutit. Nu vom izbuti nici acuma. Nu, nu vom izbuti.

ALEC: Îți mulțumesc, Roger.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Că te îndoiești...

ROGER: Lasă prostiile...

FEMEIA: Tu te îndoiești, Roger?

FELICIEN: Vezi, blondino, din îndoielile astea se nasc toate dezastrele lumii.

ALEC: Și toată libertatea ei... Vino, Roger.

ROGER: Vom fi striviți!

ALEC: Se poate. Dar trebuie să mergem. Haide.

ROGER: Vom fi striviți. Dacă ne împotrivim, vom fi striviți. Eu nu mai cred în puterea celor slabi.

ALEC: Unde ți-e orgoliul de odinioară?

ROGER: Viața m-a făcut modest...

FELICIEN: Adică înțelept...

ALEC: Adică umil. Trebuie să fim orgolioși, Roger. Să nu-i lăsăm pe fasciști să ne strivească. Să nu-i lăsăm să ne calce-n picioare. Să nu le îngăduim a ne privi de sus în jos, cu dispreț. Trebuie să fim orgolioși, Roger, și tu și eu și blondina și toată lumea. Trebuie să sporim cantitatea de orgoliu a omenirii. Să-i plesnim cu orgoliul nostru peste obraji. Asta-i singura soluție. Singura prin care te eliberezi de umilință.

FELICIEN: Umilința este...

FEMEIA: Taci...

ROGER: Felicien are dreptate

ALEC: In ce privință?...

ROGER: In ceea ce a vrut să spună...

BARMANUL: Viața e complicată...

ALEC: Nu, e uluitor de simplă. Adică ar putea fi uluitor de simplă... Voi nici nu vă puteți închipui cît de simplă este, pînă la urmă, viața... Vino, Roger.

ROGER: Unde?

ALEC: Îți mulțumesc, Roger.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Că m-ai întrebat. Că ai întrebat...

ROGER: Prostii. Nu viu... De altfel ar fi absurd. N-ar folosi la nimic. Nimeni nu va schimba nimic pe lumea asta.

ALEC: Asta-i o justificare, Roger...

FELICIEN: Omul are nevoie de trei lucruri pentru a fi fericit: Vin, femei și justificări.

ALEC: ...O justificare a lașității... Ești un laș, Roger...

FEMEIA (departe): Roger, tu ești laș?

ROGER: Nu, nu sînt laș. Sînt un om care gîndește.

ALEC: Ești un laș, Roger!

ROGER: Eu? Mai spune o dată...

ALEC: Ești un laș, Roger. Un fricos. O cîrpă de șters praf.

FELICIEN: Zanzibar, un pastis...

ROGER (se ridică în picioare, la bătaie): Îți rup oasele!

ALEC: Un laș... O muiere fricoasă. Nu ești bărbat, ești o muiere fricoasă, o cîrpă de șters praf.

ROGER (dînd să-l lovească): Îți rup oasele. Eu nu sînt bărbat?

ALEC: Nu, nu ești bărbat!

FEMEIA (la priză): Este...

ALEC: Ce știi tu?

FEMEIA: Știu. Este...

BARMANUL: Băieți, fără gălăgie... (Roger se năpustește asupra lui Alec, dar acesta, în chip neașteptat, i se aruncă în genunchi. Senzație).

FELICIEN (fluieră): Ei, știi că e bună...

ROGER (întrerupt): Ce vrei?

ALEC (în genunchi): Vreau să-ți arăt că și tu poți fi tare. Mai tare ca celălalt. Vreau să-ți arăt că și tu poți fi mîndru și orgolios. Vreau să-ți arăt că și tu poți privi de sus în jos, nu numai de jos în sus. E bine așa, Roger? E bine să privești de sus în jos? Parcă te simți alt om, nu? Parcă te simți dintr-o dată mîndru și puternic și sus... foarte sus...

FEMEIA (așteaptă ceva): E bine, Roger, acolo sus?

ALEC: Roger, te rog... rămîi în picioare. Ești frumos așa și puternic. Să rămîi așa, mereu, Roger. Să nu cazi niciodată în genunchi... Hai, Roger, vino...

ROGER: Unde?

ALEC: In stradă.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Ca să schimbăm lumea. Ca să-i lovim pe fasciști în obraji cu orgoliul nostru... Și cu pumnii noștri... Roger, te rog, hai să schimbăm lumea.

FELICIEN (deștept): Roger, tu poți să schimbi lumea? Nu știam.

FEMEIA (rană): Gura! Poate...

ROGER: Mă rogi? In genunchi? Parcă spuneai că nu sînt bărbat? Nu vin...

FEMEIA (salt): Nu, nu ești bărbat. Ești o muiere fricoasă. Dacă nu te duci cu el, ești o muiere fricoasă. O cîrpă de șters praf ești. Nu ești bărbat. El e bărbat. (Se aruncă în genunchi lîngă Alec, îi aduce capul între mîini și-l sărută, fără a întîlni obiecții de principiu din partea muncitorului. Barmanul ascunde sticlele).

FELICIEN: Zanzibar, încă un pastis. Dar unul tare. Cu spirt.

ROGER (uluit): Brigitte, ce înseamnă asta?

FEMEIA (încercare la suprem): Inseamnă că-mi plac bărbații adevărați (îl mai sărută odată pe Alec).

ROGER: Brigitte, te ucid.

FEMEIA: In sfîrșit!... Haide, ce mai stai... Du-te...

ROGER: Unde să mă duc?

FEMEIA: Du-te cu el...

ROGER: Și ce să fac?

FEMEIA: Să dai în fasciști. Nu-mi plac fasciștii... Să schimbi lumea!

FELICIEN (face semn barmanului): Încă un pastis.

ROGER (înnebunit): Brigitte, mă înnebunești. Ce te-a apucat? Cum să schimb lumea?

FEMEIA: Foarte simplu. Să o schimbi. Las'c-ai făcut tu altele și mai și...

FELICIEN: E formidabil! (același joc cu barmanul și cu pastisul).

ROGER (la cer): Să schimb lumea, Brigitte? (Un zîmbet absurd). Să schimb lumea... Știi că e o idee! In fond...

FELICIEN: O să se întoarcă cu niște cucuie, Roger al dumitale.

FEMEIA: Adevărat, Roger? Ai să te întorci cu niște cucuie-n cap?

ROGER: S-ar putea.

FEMEIA: Ah, ce bine mi-ar părea... Tu n-ai avut niciodată un cucui... Și toți bărbații adevărați au avut măcar unul... (se apropie de el, îl îmbrățișează și-i mîngîie părul). Capul tău, Roger. Cum mi-ar place să-l mîngîi, să-i alin durerea, să-l bandajez cu mîinile mele. Ah, tu nici nu știi ce înseamnă asta pentru o femeie (îl sărută îndelung, cu patimă).

ROGER: Ești foarte drăguță, Brigitte... Haide, Alec (ies amîndoi în goană... Din prag. Alec strigă):

ALEC: La revedere, blondino.

FELICIEN: Roger, mai gîndește-te. Nu e niciodată prea tîrziu...

ALEC: Vai, sînt clipe cînd niciodată nu e prea devreme (s-au aruncat în stradă... liniște... Deodată se-aude zgomot nervos de glasuri, răbufniri, gloanțe).

FELICIEN (femeii): Ei?

FEMEIA (agresivă): Ce „ei"? Care „ei"? Așa e cînd se schimbă lumea: zgomot. Un zgomot infernal (își astupă urechile).

(Cortina)

Al. Mirodan

Notă. Actorii care vor binevoi să interpreteze acest text scurt sînt rugați să nu rostească vorbele patetic, ci foarte cenzurat. Strunindu-și afectivitatea, la modul Radu Beligan.

(autorul)

16 mai 1958

DEPANAREA

Șantier. Seară. Calm.

Silueta stației de malaxare se desprinde neagră pe arama cerului de primăvară. Amănuntele apar subliniate cu aur și tuș: coșul ciclonului, uscătorul, elevatoarele cu cupele goale răstite spre cer... Totul e masiv și diform. Un monstru mecanic care domină zarea. Oamenii au coborît scările de fier ale mașinii. Au terminat munca. Își spală cu răbdare mîinile în gălețile cu motorină.

E liniște. Miroase încă a bitum încins. Motoarele oprite. fac să-ți țiuie în urechi stridența tăcerii. Din timp în timp, tălpile de lemn ale bocancilor de protecție plescăie pe betonul dintre topitoare. O bubuitură cadențată năvălește din spatele barăcilor. E grupul de la uzină care a prins să palpite. Prin eșapamentul vertical și țanțoș, dieselul — intrat treptat în funcție — scuipă-n văzduh colăcei de fum.

★

In ușa barăcii-atelier se zărește de departe o pată albă. E laborantul stației de asfalt. Ce o fi căutînd oare la noi?

— Telefon de la Hîrșova: s-a defectat motorul de la grupul electrogen de 50. Vor să-l depanați în seara asta...

— Bine.

— Le stă și compresorul de la macadam. A dispărut mecanicul.

— Plecăm peste o oră. Mai ai ceva?

— V-am adus și corespondența de la București, de la Centrală... Cîteva vorbe cu băieții.

Am intrat în biroul atelierului de zonă. Becul pătat de muște picură stingher. Încerc să deslușesc hîrtiile, bătute veșnic la mașină cu același indigo uzat.

— Cine lucrează la Hîrșova pe compresorul de la macadam?

— Pe 22-14-22? Cum, nu știți? Nea Fănică...

— Despre el e vorba și aici. A primit plicul cu înștiințarea lichidării. Are cam multe în spinare. Și acuma iarăși nu-și vede de treabă.

Realizez în gînd frînturi de om: o față vînătă cu ochii șterși. O bască explodată în creștet cu un smoc de păr țîșnit din ea ca o buruiană arțăgoasă. Cojoc de oaie. Glas aspru, coclit în drojdie și tutun. Mîini mari.

Parcă-l aud, răgușit, cîinos:

— „Și ce vrei, mă șmecherie, cu ghivent pă stînga"?

Te ferești din calea lui căci nu suporți brutalitatea asta grosolană; elanurile mari se murdăresc în atingere cu vulgaritatea.

★

Afară se fac pregătiri obișnuite. Din baracă se aud voci agere.

— Iscrule! Foaia de parcurs... Alimentează auto-atelierul pînă nu pleacă magazia la cantină.

— Nu uitați carbidul! Schimbați tubul de oxigen. Are numai zece atmosfere...

★

Și am plecat.

Se înnoptase repede. La lumina cețoasă a farurilor, hîrtoapele păreau mai dese, mai adînci. Drumul alb de piatră colțuroasă urca și cobora într-un tobogan nesfîrșit.

Pe stînga, spinări rotunde de dealuri, mai negre decît noaptea. Pe dreapta, un pătrat de întuneric mat.

Ascultăm tăcuți motorul cum își soarbe aerul și roua de benzină, în hora ascunsă a pistoanelor.

Pentru oamenii șantierului, văpaia de viață a motoarelor e o simfonie știută și dragă. Simți încordarea motorului cînd schimbi viteza. Îi adulmeci pulsul regulat al scînteilor, cînd țîșnesc din fișe spre electrozii bujiilor.

La volan Iscru gîndește cu glas tare, ocolind o salbă de gropi:

— Procopsită șosea! Imbuibații ăla dinainte n-au fost în stare să facă nici măcar un drum valabil...

Și adaugă zîmbind inițiat:

— Noroc că șoseaua o facem noi, acum.

Trecem prin sate cu ferestre stinse și cîini cu ochi sticloși. Incet, în tangajul zbuciumat al caroseriei, camionul nostru atelier se apropie de capătul drumului. Am depășit o umbră mătăhăloasă: un Kirov cu un greder. Avangarda lucrărilor de drumuri. Am trecut de compresoarele de la balastare.

In dreptul echipei de la macadam, am găsit un compresor eșuat strîmb cu tamburii din față în povîrnișul șanțului. Așa cum l-a părăsit tot el, Nea Fănică.

In fund, străpunge noaptea felinarul roșu al barierei care străjuiește asfaltul cel proaspăt. E turnat peste covoarele de piatră cilindrate cu migală.

Încă puțin zdruncin prin ceața groasă de praf și am intrat pe drumul cel bun. Intins, lucios și negru. Asfaltul nostru...

★

In tabăra șantierului eram așteptați. Ne salută un zvon vesel de motor și un mănunchi de oameni. Umbre lungi, proiectate din dreptunghiul de lumină al uzinei, se lățesc

TINERI DEBUTANȚI

peste betoniere și malaxoare. Amestec de tăcere, întuneric și fier.

— Noroc, tovarășe Lazăr.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Angheloiu.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe...

Intrăm în baracă. Intoarcem spatele motorului dezlănțuit dinamic, bubuind în plin mers. Privim T.N.-ul de 50. O masă metalică inertă și rece. Doi cilindri, o volantă și un generator. Privelește tristă ca de om mort.

Incep explicațiile:

— L-am oprit la prînz pentru masă. La pornire l-am găsit gripat.

— Nu s-a mai putut da volanta peste cap...

— A umblat careva la injectoare?

Tăcere. Vorbesc doar ochii. Impuns de priviri, un tînăr pășește în sclipirea becului. Are bluza curată și părul pieptănat cu creastă. Profil timid. E nou angajat.

— Tovarășul Voicu a încercat să... „regleze"... injectoarele.

★

Depanarea motoarelor se face cu pricepere și cu trudă. Dar și cu suflet.

Dacă ți-e drag, dacă-i tălmăcești semnele cu răbdare, vei fi răsplătit. Dintr-o fontă moartă, dintr-un mănunchi de piese unsuroase, ai să simți cum începe să prindă viață metalul. Cum se trezește, duduie, vibrează. Vibrează dîrz, tînăr, năvalnic. E bucuria primei porniri.

★

In uzină se muncește cu apor. S-au dat jos chiulasele. Se scot pistoanele... Intocmai ca la operația unei ființe vii, bolnave, se lucrează cu precizie, atent. Uleiul — sîngele viscos și rece al motorului — se lipește cleios pe degete. Oamenii sînt crispați. Palmele se fixează pe chei. Sudoarea se amestecă cu uleiul. Dinții scrîșnesc în zvîcnirea efortului.

— Cheia de 22!

— Indată!

Cîte o piuliță strînsă aprig nu vrea să cedeze. O a doua cheie vine să se încleștеze între colții sculei neputincioase, prelungind-o.

— Hic, hic... a luat-o!

Vorba e șuierată cu satisfacție. Piulița învinsă, se deșurubează ușor, cu mîna. Omul zîmbește. Își ridică de pe frunte o șuviță de păr.

★

Afară se aude o voce cunoscută. Șeful șantierului a venit să ne lămurească:

— Dacă nu puneți în funcție în noaptea asta grupul cel mare, mîine nu pot turna... La fel cu compresorul de la macadam. Dacă nu lucrează mîine, trebuie să opresc toată echipa. O să stea 120 de oameni...

Vorbesc cu Lazăr.

— Ce e cu Nea Fănică? Ce-a făcut?

— I s-a defectat magnetoul. A venit cu el tocmai cînd începeam să pornesc motorul de la grupul de 50. Cînd l-am căutat mai tîrziu, nu l-am mai găsit.

— S-o fi dus să bea

— Cred că acum zace ca o ploșniță sătulă.

— Vreau să-i vorbesc, Lazăre. Să încercăm să-l facem să ne înțeleagă. Să-l readucem la viață.

★

Remorca-dormitor e trasă lîngă un salcîm tîrîit și schilod, care îi dă un aer de corabie părăsită. Două sîrme, un bec și-un roi de gîze cenușii completează goliciunea unui decor de tragedie.

— O fi poate-n vagon...

Incercăm ușa. Un geamăt. O tuse grohăită.

— E el!

Mai încercăm o dată clanța. Se aude un trosnet surd de scîndură uscată, o sticlă care cade, un mirîit afon:

— Care ești ăla, bă?...

— Acolo cine e? Deschide!

— Eu sînt, Fane!... Am băut și vreau să mor! Plecați acasă, mama voastră de lichele...

Mai insistăm. Batem în ușă.

— Deschide! Avem treabă cu dumneata...

Injurături. O tuse aprigă. Încinsă. Un scîrțîit de pat strivit. Atît.

★

Ne-am tras sub bec, lîngă vagon. Aprindem o țigară pătată de ulei.

— Ce facem, Lazăre?

— Nu putem vorbi cu el. Chiar de-am vorbi, ar fi zadarnic.

— Asta nu e om. E un deșeu.

— Mă-ntreb de nu-l puteam schimba, dacă-l țineam mai strîns, din scurt...

— Degeaba. E-un om înfrînt. Un decăzut. Din tot ce facem noi acum n-a priceput nimic. Parcă trăiește-n altă lume.

Cuvintele sunau prea solemn pentru tristețea reală pe care o simțeam.

★

Ne întoarcem la uzină. Pistoanele smulse din găurile căscate ale blocului — cu biele cu tot — par mărunțaie de robot fantastic. Segmenții, ca niște brățări simetrice încolăcite pe pistoane, stau încleștați în canalele lor. Aici e hiba. Cu o lamă ascuțită, începem să-i desprindem din zgura care i-a cimentat năstrușnic. E greu. Atenția te face să uiți ce e în jur.

Segmenții sînt dezgropați pe rînd, cu grijă mare. O singură mișcare greșită și cerculețul subțire de fontă trosnește ca o macaroană uscată. Și alții nu avem.

Orele trec.

Angheloiu, așezat pe o canistră, a aținit cu lampa portativă în mînă. Un fluture de noapte dă becului mînjit tîrcoale conice. Mai avem de scos un segment. O jumătate.

Incă puțin. E gata! Mișcare. Băieții și-au aruncat toropeala pe fereastră odată cu mucurile stinse de țigară.

Se începe montarea. Cheile prind să strîngă piulițe desfăcute. Efort intens și surd. Nici o mișcare de prisos. Dintr-un morman de fontă, învie un motor.

★

Afară se simte în aer un zvon de dimineață. Prin întuneric se aud pași grei, grăbiți. O umbră s-a desprins în ușă.

— Ce s-a întîmplat, Voicule?

— A venit Dunărea mare!

— Băieți, la pompă! Să n-o ia apa!

— Luați chei de 14, 17 și 22. O rangă și un cablu...

— Opriți curentul în rețea!

★

Electropompa șantierului e pentru noi de covîrșitoare însemnătate. Cu apa sorbită din adîncul Dunării se face înnoroirea șoselei pietruite, se subție suspensia asfaltică din malaxoare, se sting rezervele de var și se răcesc motoarele...

Am ajuns într-o goană. Apa vîjîia amenințătoare, lăbărțată murdar peste mal. Ghiceai prin picla întunericului bucăți de lemn și vreascuri tîrîte de curent. O clipoceală argiloasă, amestecată cu spumă, se zbătea la picioarele noastre.

Departe, în apă, în capul țevii pornită din mal, se zăreau ca o umbră postamentul și pompa. Butucii de brad înfundați în prundiș dădeau piept cu puhoiul. Platforma de lemn, izbită brutal de șuvoi, s-a lăsat într-o parte.

Așteptăm în tensiune trosnitura finală și pompa prăvălită-n curent.

— O mai putem salva?

Grea întrebare.

— Lotcile! Unde sînt lotcile?

— Le-au tras aseară pescarii pe mal, dincolo de Canara. Nu mai putem ajunge la ele...

— Trebuie să salvăm cu orice preț electromotorul. Pompa, dacă e ancorată bine, o putem trage din mîl...

Ne pregătim să înfruntăm apa. Năvalnică, noroioasă și rece. Primul pas: la genunchi. Ne ținem cu mîinile de țeavă. Zbîrnîie tare. Dacă n-o ții strîns, te gîdilă-n palmă. Mă mir că n-a plesnit din sodură. Incă un pas. Prundișul se înfundă sub călțile

— Atenție, Lazăre!

Ne-am oprit, cu ochii săgetați în întuneric. A plescăit ceva în fureșul de apă. S-a desprins de postament. Se mișcă. O gîfîială.

— Aruncă șufa, bă!...

A trecut doar o frîntură de secundă. L-am știut toți e Nea Fănică! Ne-a luat-o înainte.

De pe mal a mai intrat în apă cineva, în mînă cu odgonul

S-a ținut de noi. Apoi de țeavă.

In apa care crește pîn-la piept, ghicesc bine umbra: profil timid și părul pieptănat cu creastă...

Fănică a prins șufa. Băieții de pe mal au început să-l tragă.

Incet, greoi, apare smuls din negura nopții, din apă și mîl. Enorm, cocoșat de greutate. Intîi capul bolovănos, apoi electromotorul proptit pe umăr și pe ceafă. Mîinile mari: una încleștată pe povară, alta pe odgonul care-i intră în carne.

A ieșit pe mal. A bușit greutatea în pămînt. A plecat legănîndu-se. Era ud, morocănos, mohorît. Ne-a întors spatele.

In fața lui, cerul se pregătea de ziuă.

★

Pompa a fost scoasă și ea. A ancorat-o Voicu. Am tras-o pe mal, ca să fie montată mai sus, la loc ferit. In drum spre uzină, odată cu zorile, ne-a întîmpinat biruitor și grav cîntecul cel nou al motorului nostru.

★

Plecăm. Ne-am strîns mîinile.

— Noroc, tovarășe Lazăr.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Angheloiu.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Voicu.

— Noroc.

★

Ne-am oprit la macadam ca să depanăm compresorul. Ne aștepta o surpriză: mergea.

La volan, un cojoc și o bască explodată.

— Noroc, tovarășe Fănică...

O mînă mare, păroasă, s-a întins peste apărătoarea tamburilor.

— Uite... Știi?... Și un deșeu... tot mai are cîteodată un pic de inimă...

Și ne-am strîns mîna.

Cît de complicat e drumul spre sufletul unui om. Mai credeam noi oare că acest muncitor recalcitrant e recuperabil?

★

In camion, am simțit ceva în buzunarul de la piept: înștiințarea care-l privea pe Nea Fănică.

Am uitat s-o dau cui trebuia...

Grigore Ioan

Ilustrație de Iulian Olariu

Vis albastru

— fragmente —

Batem la porțile Lumii Albastre
și-ndepărtînd absolutul divin
dăm înțeles
pe-nțelesul nostru
veșniciei și depărtărilor.

Ne deprindem să măsurăm clipa în an.-lumină
ne deprindem să vorbim
despre lumile stelelor,
așa cum vorbeam înainte
despre ogorul vecin, despre neamuri
și-n lumile în care-i așezam pe dumnezei

vom porni curînd
să căutăm tainele Albastrului-nalt.
Am trimis în Lumea Albastră
stele care răsar și apun
la un semn al nostru;
pe toate stelele
vom avea ferestre către cosmos.

Aici pe pămînt, noi, oamenii,
am crescut flori pentru toate stelele,
am stîrnit lumini pentru toate planetele
avem imnuri pentru toți sorii
și basme pentru copiii tuturor stelelor;
vom avea învățați
care se vor înălța pe umerii lui Newton și lui Einstein
și vor vedea mai departe;
avem ode pentru toate bucuriile noastre
și-ale noastre lumi depărtate, spre care pornim!

Florența Albu

Se rotește o stea

Iată, iubito, duminica străzii subțiri,
în zori, cînd mașinile pleacă din stație,
pe bulevardele-orașului nou răspîndindu-se
ca niște raze.
Iată duminica străzii subțiri:
femeia ce-atîrnă pe-o funie rufele;
(și rufele-s albe, femeia e-n alb îmbrăcată și pare
imaginea pură-a zăpezii).
Duminica: sus, la etaj, pe-o terasă,
omul cu buzele aspre fumează-o țigară...
Și iată-te, părul ușor desfăcîndu-ți-l la o fereastră,
și iată, orașul e plin de miresmele părului tău...

Și iată cum sus, peste voi, se rotește o stea,
o stea de metal, ca un cîntec ușor lunecînd printre astre.
E-un cîntec al marilor zboruri și-al inteligenței,
pe care lucizi l-au creat visătorii din țara lui Lenin.

Și iată, iubito, mașinile: vin și se leagănă,
de fericire-amețite ca de șampanie:
femeia-și privește mîinile,
și par străvezii cum e aerul mării;
și omul în tihnă fumează, cu buzele aspre;
și buzele aspre îi tremură de bucurie.

Duminica străzii subțiri.
Toți au uitat de-amintiri.
Toți sînt o clipă copii.

Și steaua în slăvi se rotește, abia bănuită,
ușor strălucind, ca inelul cel mic
din degetul tău.

Florin Mugur

RADACINILE

CAP. XIX

ROZA

Clemente Țigănuș luase mîna fetișcanei între mîinile lui și i-o mîngîia încet. Sarmiza nu mai plîngea, dar ochii îi avea încă plini de lacrimi și din cînd în cînd îi mai răsărea pe buze cîte un suspin.

— O vedeți, tovarăși? A plîns. Și acum suspină. Cine ar putea să creadă că e de la Cadre?

Fetișcana își retrase mîna dintre mîinile lui Țigănuș, umblă în poșetă, scoase o batistă și-și șterse ochii frumoși. Ne zîmbi tuturor. Pe Țigănuș îl întrebă:

— Ascultă, Clemente, nu cumva și tu, tovarăș vechi și încercat, crezi că oamenii de la Cadre nu trebuie să fie oameni?

— Nu. Eu nu cred. Știi bine. Am glumit. Dușmanii noștri însă o cred.

— Dușmanii noștri cred multe, Clemente. Și mai ales speră multe.

— Mie mi-o spui? Deocamdată dușmanii au izbutit să-mi ia un picior. Erau cît pe-aci să-mi ia și capul.

Bucurat de vestea pe care o aflase, că viața lui Țigănuș nu mai era în primejdie, Licu Oroș îi privea pe cei doi tineri și parcă nici nu auzea ce vorbeau. Urechile lui prinseră însă ultimele vorbe. Îl întrebă pe Țigănuș:

— Ce zici? Dacă te lăsam numai pe mîna lui Darvari...

— Peste o zi-două, mă prohodeați.

— Te da pradă morții cu bună știință...

— N-am nici o îndoială. Dar asupra acestui fapt o să vorbim noi după ce ies de aici. M-am gîndit la multe, tovarășe Oroș, în cele cîteva zile de cînd zac. Parcă mi s-a limpezit și mai mult mintea.

— O să avem multe de vorbit și mai ales o să avem multe de făcut. Dar, nu știi, doctorul nostru se află încă în oraș?

— Da. Însă va trebui să plece la București chiar în noaptea asta.

— Și dumneata în grija cui rămîi? A lui Darvari?

— Nici pomeneală.

— Atunci?

— Rămîn în grija tovarășei Roza, o doctoriță pe care a cerut-o de la București doctorul nostru și care a și sosit cu trenul acum o oră...

— E foarte simpatică, spuse Sarmiza. Și pare un om trecut prin ciur și prin dirmon.

Roza!... Numele nu avea nimic neobișnuit și nu trezea în multele și cam încurcatele mele amintiri nici un ecou. Oroș ne strînse mîinile, se scuză că nu mai poate rămîne cu noi și plecă bine dispus. Cum nu mai aveam nimic de făcut în noaptea aceea, rămăsei lîngă Țigănuș cu Sarmiza. Omul cu piciorul retezat nu avea somn. Îi ținurăm de urît. Pălăvrăgirăm multe și de toate. Din schimburile de cuvinte care avură loc între ei, din răspunsurile pe care le primii la întrebările mele, aflai, în bună parte, povestea Sarmizei și hotărîi ca într-o zi s-o scriu. Altădată prinsesem obiceiul să iau și să păstrez note. În ultimele luni însă, din cauza lipsei de timp, renunțasem. Mă bizuiam numai pe tăria memoriei mele. Dar cînd voi mai reuși să scriu o carte? Nu știam. Viața mă prinsese într-un vîrtej neînchipuit. Îmi plăcea vîrtejul. Mă sucea, mă răsucea, mă trăgea în adîncul lui și mă arunca la suprafață dar nu mă amețea.

— Acum poate să pice și doctorița, spuse Țigănuș. E tocmai timpul să mi se facă injecții cu medicamentul salvator.

— Sînt buni la ceva și oamenii de știință, îi spusei.

— Dacă lucrează pentru binele celor mulți, da.

Intră în mohorita odaie de spital, slab luminată de becul rotund spînzurat de tavan, o femeie voinică, înaltă, cu umerii largi, ca de sportivă. Era bălană, cu părul de aramă ca pădurile toamnei, cu ochii mari, de un verde spălăcit, ostenit, dar plini de viață. Sarmiza mă prezentă. Doctorița spuse:

— Roza Paulian.

— Paulian?

— Pentru dumneata Roza Caleb.

Ne privirăm în băgare de seamă și începurăm să rîdem amîndoi deodată cu rîs fericit dar amar.

— Dumneata ești Roza! Roza Caleb!...

— D-apoi cine credeai?

Pregătiți fiolele și seringa. Afară vîntul vuia și, sub cerul negru, răsucea și chinuia copacii negri, uscați, care așteptau, ca și noi, să se apropie cu pași mari zilele primăverii mai blînde.

Trecuseră destui ani peste noi de la sîngeroasele răscoale din 1907. Țăranii uciși de armatele comandate de generalul Alexandru Averescu putreziseră de mult în pămîntul negru, gras și bogat al țării, alături de cei schingiuiți și dați gropii de jandarmii lui Brătianu sau omoriți direct de boieri. Dar lumea, la noi la Omida, nu era nici liniștită, nici veselă. Amintirea sîngelui vărsat persista. Boierii ne exploatau și ne chinuiau cu și mai multă cruzime iar dincolo de Dunăre se aprinsese, și ardea cu flăcări înalte, focul războiului balcanic. Prin sat umblau năuce știrile ciugulite de prin ziarele care veneau la primărie și pe care le citeau în auzul oamenilor notarul Gică Stănescu, învățătorul Gheorghe Popescu-Bragadiru ori chiar doctorul Ganciu.

— Bulgarii i-au măcelărit pe turci la..

— La Constantinopole s-a făcut revoluție...

— Grecii i-au smintit în bătăi pe turci la...

— Sîrbii au cucerit de la turci cetatea...

Sub loviturile creștinilor din Balcani, care îndurăseră cîteva secole robia turcească, se părea că vechiul imperiu otoman se clatină din temelii, se destramă, se pregătește să moară.

— Ați auzit? Turcii măcelăresc prizonierii luați de la creștini.

— Enver are un vaporaș cu care se plimbă seara pe Bosfor. Pune să se arunce de vii în cuptorul vaporului prizonieri. Ard oamenii. Capetele plesnesc și bubuie. Arderea de vii a prizonierilor în cuptorul vaporașului e una din marile plăceri ale lui Enver.

— În Turcia sînt masacrați armenii...

— După războiul balcanic va veni un război mare la care vor participa toate țările.

— De unde știi?

— Așa se aude. Se înarmează și adună provizii nemții. Se înarmează și adună provizii și alții. Semnele nu sînt bune.

— A început să-l secere și pe turci și pe creștini molimele.

— Tifosul... Holera...

— Vai de bieții oameni.

— S-a apropiat sfîrșitul lumii.

Aveam și eu, ca toți oamenii, două urechi. Aș fi vrut ca tot ceea ce îmi intra pe o ureche să-mi iasă pe cealaltă. Deseori rîvneam mult să uit ceea ce auzeam. Dar cu cît mă zbăteam să uit, cu atît se întărea și mai mult ținerea mea de minte. Peste imaginile crunte ale vieții cu care mă binecuvîntase Dumnezeu, se așezaseră imaginile suferinței, ale schingiuirilor și ale morții văzute pe vremea răscoalelor țărănești. Acum auzeam despre grozăviile pe care le aruncau asupra oamenilor luptele și vărsările de sînge, molimele și mizeriile de neînchipuit pricinuite de sălbaticul război balcanic.

— Darie, Darie, ține minte tot ce vezi. Ține minte tot ceea ce auzi.

— Am prea multe de ținut minte, mamă.

Cădea întunericul nopții peste sat. Venea ora somnului. Încercam să dorm. Uneori izbuteam să adorm repede. Alteori greu de tot izbuteam să adorm. Dar somnul îmi era totdeauna tulburat de vise grele. Visam luptele crîncene. Maldăre de morți visam. Nu erau deloc rare nopțile în care mă visam pe mine însumi crescut mare și devenit soldat ținînd o pușcă cu baioneta prinsă de țeavă, în mînă, trăgînd foc după foc sau repezindu-mă la atac. Cîmpul de luptă, uneori norolos, pietros alteori, era plin de fum și de flăcări. Fumul mă îneca și mă sugruma. Flăcările mă ajungeau și mă pîrjoleau. Morții peste care călcam se uitau la mine cu ochi reci și sticloși, holbați peste măsură. Răniții, văitîndu-se, mă prindeau de pulpanele mantalei, să mă opresc, să-i iau la spinare și să-i duc în urmă, la ambulanțe, în afara cercului unde bîntuia focul și își făcea de lucru coasa ei neîndurătoarea moarte. Se întîmpla ca în unele nopți să visez că zac în ploaie și-n zloată cu un cuțit înfipt în piept sau în pîntec. Treceau peste mine ori pe lîngă mine ostași crunți, bărboși, mustăcioși cu căutătura sălbăticită. Setea îmi aprindea gîtul și simțeam că fruntea îmi crapă de durere. Mă ridicam în coate și încercam să mă agăț de unul sau de altul. Mă călcau cu tălpile cizmelor. Leșinam. Mă trezeam din somn ca dintr-un leșin care mă sleise. În mintea mea proaspătă imagini grozave se așezau lîngă imagini grozave. Zestrea aceasta sinistră creștea odată cu mine și-mi dau seama cu tristețe că aceasta era, de fapt, în afară de dîrza mea voință de a îndura totul și a trăi mai departe, principala zestre pe care o purtam cu mine, crescînd-o mereu, ca pe o cumplită povară, prin viață.

— Bine de copii. Ce știu ei! Cresc ca mărăcinii cîmpului...

Era adevărat. Creșteam singuri. Aproape goi. Bubosi și ghimposi. Neluați în seamă. Ca mărăcinii cîmpului creșteam. Cum putea să fie bine de noi? Mă apuca rîsul. Aveam dinții mari, albi ca zăpada. Rideam, fără sfială. Rideam de mă prăpădeam.

— De ce rîzi, mă? Dințoșule...

— Îmi vine și mie cîteodată să rîd, unchiule.. Și atunci rîd ca prostul. Nu mă mai pot opri. Rîd pînă mă satur de rîs.

— Bine că te saturi și tu odată de ceva.

— Mă mai satur eu și de altele, unchiule.

— N-oi vrea să-mi spui că te saturi de mîncare, sărăcie ce ești.

— Nu. De mîncare nu mă satur niciodată, cum nu te saturi nici dumneata.

— Atunci de ce poți să te mai saturi?

— De dat cu săniuța, iarna. De scăldat la gîrlă mă satur, vara, cînd năpădesc căldurile.

— Afurisitule..

— Dacă mă mai afurisești o dată, unchiule, să știi că-ți dau cu piatra în cap.

Tata îmbătrînea și se chircea văzînd cu ochii. Îmbătrînea și se chircea văzînd cu ochii și mama. Îmbătrîneau și vecinii. Și duzii din bătătură îmbătrîneau. În fiecare primăvară li se usca ici o ramură, dincolo alta. Totul îmbătrînea în jurul nostru. Numai noi, copiii — bine de noi, fericile de noi! — creșteam. Mai creștea în preajma noastră și iarba. Dar iarba trăia puțin. Răsărea primăvara. Creștea vara. Toamna o îmbătrînea. Începutul iernii îi reteza zilele. Nu odată mă pomeneam părîndu-mi rău că nu sînt iarbă, să cresc, să îmbătrînesc și să mă trec repede.

— Și așa o să te treci repede. Darie. De ce să te grăbești? Și iarbă, ai să fii, băiete, fie că vrei, fie că nu vrei. Și-o să te pască măgarii.

— Chiar măgarii?

— De ce nu? Măgarilor le place iarba... Dar de măgari nu scapi nici cînd ești om. Măgarul te lovește cînd nici cu gîndul nu gîndești, cu copita...

Pe cînd oamenii se măcelăreau între ei în peninsulă, și poate că tocmai din pricina aceasta, unii rumîni și-au adus aminte de Dumnezeu.

— Unde putem să-l găsim pe Dumnezeu să-l rugăm să ne ferească de război?

— La biserică! Nu știai?

Au început să se mai ducă duminica pe la biserică. Părintele Tomiță Bulbuc s-a umflat în pene ca un curcan:

— V-ați adus aminte de sfîntul lăcaș al Domnului!...

— Ne-am adus, părinte.

— Dar în lăcașul Domnului, plouă. S-a stricat acoperișul.

— S-a stricat, părinte.

— Uitați-vă la sfinți! I-a ajuns jilăveala.

— Să-i uscăm, părinte.

Părintele Tomiță Bulbuc n-a priceput. Și-a ridicat ciuful de barbă:

— Cum adică să-i uscăm? Sfinții sînt uscați de felul lor. Nu-i vedeți? Au pielea înșirată pe oase.

— Atunci și noi sîntem sfinți, părinte. Și noi avem pielea înșirată pe oase...

— Nu e vorba de voi, e vorba de sfinți. Zgămîie.

— De sfinți vorbeam și eu, părinte. Ziceam să-i uscăm. Adică să-i vindecăm de jilăveala care le-a intrat în vopsea.

— Și cum vreți să-i... uscați?

— Să aducem scări. Să le proptim de ziduri. Să ne urcăm pe ele și să le facem vînt sfinților cu niscaiva servete, pînă îi vindecăm de jilăveală.

— Vorbești ca Tîndală, omule. Trebuie să puneți mînă de la mînă, să adunați bani, să cumpărați tablă și să aducem meșteri să învelească biserica.

— Iar bani, părinte Bulbuce. Ne-a tocit stăpînirea cu dăjdile. Acum ne mai supui și sfînța-ta la o dajdie.

— Trebuie, mocofanilor. Altfel, jilăveala se întinde și ajunge pînă la chipul lui Dumnezeu. Și-atunci Dumnezeu o să se supere rău de tot și-o să vă bată cu beli, cu sărăcie, cu moarte.

Au mai mîrîit unii, au mai cîrîit alții. Pînă la urmă s-au hotărît și au ținut o adunare în fața bisericii. Rumînii noștri din Omida s-au sfătuit, au ales pe cîțiva dintre ei, i-au trimis cu carele să colinde satele din satul nostru și ulițele din satele vecine.

— Dați ce vă lasă inima pentru sfînta noastră biserică, să-i facem acoperiș.

— Dați pentru sfînta biserică din Omida.

— Dați cît vă lasă inima.

— Dați cît vă ține punga.

— Pentru sfînta biserică...

Dădea fiecare cîte ceva. Unul un gologan, altul o strachină de grîu, altul un ciurel de porumb.

Au vegheat ca bucatele adunate să nu fie vămuite de primar și de notar. Cînd au socotit că au adunat îndeajuns, le-au vîndut. Au cumpărat cu prețul lor tablă. Cine trece pe la noi prin Omida o mai poate vedea și acum acoperind biserica și turla și strălucind în soare, dacă soarele strălucește în ziua aceea pe cer. Tabla n-a prins rugină.

— Dar cine să ne acopere biserica?

— Cunosc eu un meșter care o să ne încreze mai pe puțin. Acum învelește biserica din Voivoda. E tocmai pe terminatelea.

— Cum îl cheamă pe meșterul tău, Istratie?

— Abraham, domnul Abraham Caleb.

— Bine, dar...

— Nici un „dar"... În Dobrogea a învelit și moschei turcești. E meșter bun și e om cumsecade. N-o să ne tragă pe sfoară.

— Repeziți-vă cîțiva pînă la Voivoda, că nu e departe, și angajați-l. Însă tocmiți-vă mult cu el, să ne lase mai ieftin.

— O să ne tocmim. N-aveți grijă. O să ne tocmim ca și cum am avea de cumpărat o pereche de boi din canaraua geambașilor.

Peste o săptămînă doi oameni au plecat cu două căruțe la Voivoda să-l aducă pe Abraham Caleb la noi, la Omida, cu familia, cu bagajele și cu ucenicul care avea să-l ajute la acoperirea bisericii.

— Unde să-i dăm casă de locuit?

— La Păscuțu. Are casă nouă și curată.

— O să vrea Papelca?

— De ce nu? Primește plată. E muiere săracă și are și ea nevoie de bani ca noi toți.

Bagajele lui Abraham Caleb: două geamantanașe cu cămăși, cu cearșafuri, cu rochii. Cîteva oale, cîteva farfurii, o tigaie.

Familia lui Abraham Caleb: o nevastă voinică, înaltă, cu umeri largi, cu ochii verzui șterși, obosiți și păr de aramă ca pădurile toamnei, plus patru fete.

Ucenicul lui Abraham Caleb: un turc mărunt, negricios, cu buze groase, roșii, care răspundea la numele de Suliman...

Sătencele s-au mirat de nevasta lui Caleb. Flăcăilor le-au plăcut cele două fete mai mărișoare ale lui Caleb. Nouă, copiilor, Suliman ne-a plăcut, deși la început ne-am cam temut de el.

— Mănîncă bașibuzucul om?

— Nu mănîncă.

— Taie bașibuzucul om?

— Nu taie. Le-a trecut timpul bașibuzucilor.

S-au așezat în casa Păscuțului, care pe atunci era nouă, spoită la fiecare șase luni de Papelca și ținută curată ca un pahar. Astăzi casa e veche, strîmbă, dărăpănată. A murit harnicul Păscuțu. S-a dus și Papelca. În vechitura urîtă își duce zilele prietenul meu Veve Orbul.

Aspasia Caleb era moldoveancă și muierile, după ce s-au împrietenit cu ea, au întrebat-o:

— Dar cum te-ai măritat, soro, cu domnul Caleb? Dumneata, nătîtă, tinerică, frumușică... Dumnealui, de! Parcă nu v-ați potrivi...

— E adevărat că e cam scurt și cam groscior și nițeluș mai bătrîn decît mine, dar e bun, dragele mele, e bun ca pîinea lui Dumnezeu. Și așa groscior și grăsun cum este să vă uitați la el cînd lucrează acolo, sus, pe biserică. Se mișcă sprinten, ca un flăcău de douăzeci de ani și nu se teme de înălțimi cum nu se teme de înălțimi cum nu se teme pasărea care are aripi.

— Și ce fete frumoase ai, cucoană Aspasie. Să le dea Dumnezeu sănătate. Parcă nici nu le-ar fi tată domnul Caleb. Parcă ți-ar fi fost bărbat Făt-Frumos...

Aspasia rîdea arătîndu-și dinții albi:

— Să nu vă audă bărbatu-meu...

Marta avea șaptesprezece ani, ochi mari, negri, puțin pieziși, și păr de smoală. Mariana, cea roșcată, cincisprezece ani avea, treisprezece Leia și unsprezece Roza.

— Pe Marta am născut-o la cîteva luni după ce am plecat din Sorg unde Abraham a învelit geamia tătărască. Pe Mariana la Iași, pe Leia la Galați... Pe Roza... Stați, stați să-mi amintesc, unde am născut-o eu pe Roza? A, da!... La Slatina... Da, da, la Slatina. Ce ofițeri tinerei erau la Slatina... Dansam cu ei pe la baluri... Trei ani am trăit la Slatina...

— Roza îți seamănă leit...

Cu Roza se juca ceata de băieți desculți din care făceam și eu parte.

— Unde vă duceți astăzi, Darie?

— La cring, la Adîncata.

— Luați-mă și pe mine.

— Nu luăm cu noi fete.

— Socotiți-mă băiat și luați-mă.

— S-o luăm, Trăcălie?

— Dacă o țin picioarele să meargă. Numai să nu înceapă să scîncească s-o luăm la spinare.

— Mă țin, strigă Roza, sînt învățată cu drumurile. Sînt învățată să umblu ca și voi, cu picioarele goale. Ne arăta tălpile picioarelor mici.

— Uite! Vedeți? Sînt groase. Sînt și crăpate. Ca ale voastre.

Mergea cu noi. Ținea la drum și la alergătură. Îi descopeream cringul. O învățam să deosebească un copac de altul. Îi spuneam numele plantelor, al florilor. Îi arătam care ciuperci sînt bune de mîncat și care nu și melcii care, fripți pe cărbuni și tăvăliți prin mujdei de usturoi, se topesc în gură de gustoși. La întoarcere, dacă ne prindea pe drum noaptea, o povățuiam să privească cerul fumuriu și să cunoască numele stelelor.

— Și stelele au nume, Darie?

— Și stelele au nume. Și copacii au nume. Și florile...

— Și măgurile au nume?

— De ce să nu aibă?

— Cine a făcut măgurile?

— Oamenii care au trăit mai de mult pe pămînt.

— De unde ai aflat tu tot ceea ce știi?

— De la cei mai în vîrstă decît mine.

Mă vedea dada Aspasia trecînd pe uliță, stîrnind nori de praf cu picioarele. Mă striga:

— Cîrnule! Ia vino încoace, cîrnule!

— Nu-mi zice Cîrnul, dadă Aspasia. Îmi zice Dințosul. Așa m-au poreclit prietenii mei.

— Bine. Am să-ți spun și Dințosul. Vino încoa, Cîrnule-Dințosule.

Mă apropiam. Îmi da coleturi să rontăi. Le rontăiam.

— Sînt dulci?

— Dulci, dadă Aspasia.

— Cîrnule-Dințosule, mi-ai dus ieri fata la pădure...

— N-am dus-o la pădure. La cring am dus-o.

— Și v-ați întors noaptea

— Noaptea ne-am întors. Cringul e tare departe.

— Altă dată, cînd merge și Roza cu voi, să vă întoarceți mai devreme. Abraham s-a speriat.

— De ce s-a speriat?

— S-ar putea să vă prindă oameni răi, să vă bată și să vă lase schilozi.

— Prin părțile noastre oamenii răi fură cai ori sparg case ca să sterpelească țoale. De copil nu se leagă nimeni. Nici nu se uită la ei.

Alergam și dam tîrcoale bisericii. Abraham Caleb lucra tocmai sus, pe creastă. Lucra făcut ghem și cînta. Încruntat, Suliman buzatul scotea vechea tablă mîncată de rugină și-o azvîrtea jos. Căuta să mi-o arunce în cap.

Mama o întrebase într-o zi pe dada Aspasia:

— Unde l-ați găsit pe bașibuzuc?

— La Turnu. A căzut prizonier la bulgari. A izbutit să fugă noaptea din lagărul de la Nicopole și-a trecut Dunărea înot. Prefectul a vrut să-l trimită înapoi, la bulgari, ori să-l țină închis. Lui Abraham i s-a făcut milă de el. L-a luat pe garanție și-l tîrăște după noi de mai bine de un an.

— Muncește?

— Dacă îi pui sula în coaste să muncească n-are încotro. Muncește.

Caleb mă striga de pe creasta acoperișului:

— Urcă-te pînă la mine, ciufulitule.

— Mi-e teamă de turc, să nu mă arunce jos.

— N-o să te arunce.

Turcul rînjea. Rînjeam și eu la el. Îmi arăta pumnul. Luam o piatră în mînă și-l amenințam. Bașibuzucului tuciuriu îi plăcea. Rîdea cu gura pînă la urechi și mă chema și el.

Ușurel ca Ușurelul Vîntului din poveste, mă cățăram pe scară, ajungeam pe acoperiș, călcam cu grijă pe tabla lunecoasă, mă duceam la Abraham cel scurt, groscior și grăsun. Mă lua lîngă el. Îmi arăta satul:

— Vezi tu ce frumos se vede satul de aici de sus?

— Văd, domnule Abraham.

— Tu știi ce e visul, ciufulitule?

— Știu. Visez în fiecare noapte. De cele mai multe ori visez vise urîte dar uneori visez și vise frumoase.

— Nu m-ai înțeles, ciufulitule. Nu te-am întrebat despre visele pe care le visează omul în somn, ci de visele pe care le visează omul cînd e treaz, despre ce ar vrea el să facă, despre dorințele care ar vrea să i se împlinească, despre ceea ce năzuie el.

— Acum am înțeles.

— Tu ce visezi? Către ce năzui?

— Să plec din sat. Să colind lumea. Să cunosc oameni și locuri.

— Eu am visat totdeauna să învelesc o biserică înaltă, înaltă, de pe turla căreia să pot vedea jumătate din țară.

— Și de ce nu îi-ai împlinit acest vis, domnule Abraham?

— Pe Abraham Caleb, ciufulitule, nu-l cunosc decît țăranii. Lui Abraham Caleb, ciufulitule, nu-i dau de lucru decît țăranii.

— Dar pe la orașe nu ai învelit biserici?

— Am învelit. Bisericuțe de mahala. Dar pe la marginile orașelor trăiesc tot țărani sau oameni care pe jumătate au rămas încă țărani.

— Nu ți-e teamă că într-o zi o să aluneci de pe o biserică?

— Cum o să lunec? Învelesc biserici de la doisprezece ani.

O vară întreagă a tot lucrat la învelirea bisericii din satul nostru Abraham Caleb, omul despre care se spunea că e bun ca pîinea lui Dumnezeu, ajutat de turculețul buzat pe care fetele mai îndrăznețe îl prindeau seara pe uliți și-l înghesuiau.

— Suliman, cum sînt turcoaicele?

— Frumoase.

— Mai frumoase ca noi?

— Voi sînteți mai frumoase.

— Te faci creștin, Suliman? Rămîi la noi, Suliman?

— Am cadină acasă.

— Negricioasă?

— Ihi...

O vară întreagă m-am tot dus cu Roza la cring și la pădure și am învățat-o să deosebească un arbor de alt arbor, o floare de altă floare, o stea de altă stea.

Cînd a învelit și turla bisericii și i-a prins în vîrf o cruce nouă, Abraham Caleb și-a încheiat socotelile cu oamenii de la noi din Omida, le-a cerut două căruțe, să plece cu familia și cu bagajele să-și treacă iarna la oraș, la Turnu. Așteptam în uliță, lîngă căruțe, să plece. Mă înfășura și mă înghețа vîntul. Dîrdîiam. În piept îmi crescuseră mărăcini. Și toți ghimpii mărăcinilor își înfipseseră vîrfurile în inima mea.

— Ai să mai vii vreodată pe la noi pe la Omida, Roza?

— Eu știu? Poate că n-o să mai viu niciodată. Tata ne poartă după el prin țară pe unde sînt biserici de învelit.

— Cu bine, Roza.

— Cu bine, Darie.

Mi s-a cernit și mi s-a strîns inima. Mi s-au uscat buzele. Gura toată mi s-a uscat. Mi s-a făcut sete. Dar știam că și dacă aș bea toată apa din fîntînă setea aprigă care mă cuprinsese tot nu s-ar potoli. Îmi mai aduceam uneori aminte de Roza. Nu-i uitasem chipul dar i-l vedeam ca printr-o ceață care devenea din ce în ce mai deasă. Între timp peste satul nostru Omida, peste ai mei și chiar peste mine au trecut multe, multe. Și după patru ani, într-o toamnă, țara a intrat în războiul cel mare.

— Cu cine ne batem?

— Cu ungurii.

— Și cu mai cine?

— Cu nemții.

— Și cu mai cine?

— Cu bulgarii.

— Și cu mai cine?

— Cu turcii.

— Vai de capul nostru!

Am început să auzim bubuind tunurile.

— Tragem în bulgari?

— Nu. N-avem tunuri pe Dunăre.

— Atunci trag bulgarii în noi.

— Nu, că nici bulgarii nu au tunuri. Turnu și satele de pe lîngă Dunăre le bombardează austriecii de pe vasele lor de război.

— Și omoară lume?

— De ce să nu omoare? Războiul e război. La vreme de război omorul nu e pedepsit. Cu cît omori mai mulți oameni cu atît ai mai multă față.

De frica bombardamentelor de pe Dunăre, turnenii au părăsit orașul și s-au refugiat prin satele unde bătaia tunurilor de pe vasele de război austriace nu putea să ajungă. Mulți au venit și în prăpăditul nostru sat Omida. Autoritățile s-au repezit asupra sătenilor. Fiecare om al satului avea o gură cît o șură și striga, striga..

— Pregătiți odaia pentru refugiați.

— Dar noi unde să dormim, domnule notar?

— În tindă.

— N-avem paturi în tindă.

— Mai culcați-vă și pe jos

— Ca porcii?

— Ca porcii. Acum e război.

Ne-am pomenit și cu Abraham Caleb care a tras la vechea lui gazdă. Papelca a primit cu bucurie în casa ei familia Caleb pe care o cunoștea. S-ar fi putut să-l cadă pe cap cine știe ce cocoșnețe năzuroase.

— Unde ți-s fetele mai mari, cucoană Aspasia?

— Marta s-a măritat. Mariana s-a măritat...

— Au avut noroc de bărbați buni?

— Slavă Domnului...

Crescuse Leia. Crescuse Roza. Și eu crescusem.

— Sărut mîna, dadă Aspasia.

— Bună ziua, Cîrnule.

— Nu-mi zice Cîrnul, îmi zice Dințosul. Acum oamenii îmi mai spun și Șchiopul. Din cauza piciorului...

— Dar ce ți s-a întîmplat, băiatule?

— Nu știu. Am rămas șchiop.

Eram înalt, slab, pistruiat și palid. Mai trăiseem și pe la oraș. Partea cruntă a firii mele ieșea la iveală și mă stăpînea numai atunci cînd mă lovea careva și mă silea să mă apăr. Altfel rămăsesem destul de sfios și neîndemînatic în legăturile mele cu oamenii.

— Sper, Darie, că acum n-o să-mi mai iei fata să mi-o duci la cring, ori la pădure.

— De ce, cucoană Aspasia?

— Ați crescut mari și n-aș vrea să vă scornească lumea vorbe. O fată căreia lumea începe să-i scornească vorbe se mărită mai greu.

Roza se roșea la obraz.

— Mamă...

— Am dreptate, Roza. Trebuie să te păzesc.

Tata Abraham asculta. Rîdea. Spunea:

— Aspasia, Aspasia... Vorbești ca și cum nu ai ști că o fată nu poți s-o păzești nici cu pușca, darmite cu sfatul. Lasă fata să se plimbe cu băiatul. Doar n-oi vrea să scoți din ea călugăriță?

— Abraham!...

În toamna care se prelungea și se păstra cu cer însorit, am dus-o totuși deseori pe Roza la cring și la pădure și ne-am plimbat îndelung pe sub bătrînii copaci cu frunzis ca arama părului ei. Uneori s-a întîmplat chiar să ne prindă noaptea pe drum. O învățam ca și altădată pe Roza să deosebească arbor de arbor, floare de floare și stea de stea.

— Acolo e Capricornul...

— Și acolo?

SÎNT AMARE

— Acolo... Acolo...
— Darie...
— Da...
— De ce nu mă săruți tu niciodată? Nu-ți plac?
— Imi placi, Roza.
— Atunci de ce nu mă săruți?
— Nu știu, Roza. N-am sărutat niciodată pe nimeni. Numai mîna mamei am sărutat-o.
— Nu te cred, Darie.

Am mers alături mult timp. Cîmpul era gol. Auzeam pe sub cer vaiete de cocori străbătînd văzduhul rece, încremenit. Cînd am văzut lăcărind în sat lumini, Roza mi-a căutat gura și mi-a mușcat-o adînc, adînc, de parcă ar fi vrut să-mi muște inima și să mi-o golească de sînge și de viață.

Ne-am pomenit năuci, tulburați, mistuiți de flăcări.

După ce ne-a trecut la amîndoi tulburarea, și ne-am desmeticit, Roza mi-a spus:

— Așa se sărută. Așa cum ți-am arătat. Acuma știi?
— Nu, i-am răspuns. Nu știu.
— Prostule! Mă silești s-o iau de la început. Prostule! Trebuie să înveți și tu să săruți ca oamenii. Nu se poate să trăiești și să nu săruți. Iar dacă săruți, trebuie să știi cum.

In poartă am deschis gura:

— Mai bine m-ai fi omorît. Ce-am să mă fac eu după ce ai să pleci?
— N-am să plec atît de repede cum crezi. Războiul o să țină mult.

Peste cîteva zile s-a rupt frontul pe Carpați. Puhoaiele cenușii ale armatelor germane au invadat țara.

— In cît timp au să ajungă nemții pînă la noi, la Omida?
— In trei săptămîni. Poate chiar în patru. Acum se dau lupte pe Jii. Au să se dea lupte și pe Olt.

Au ajuns într-o săptămînă.

— Nemții...
— Ei! Cum au venit așa au să se ducă.

Au venit. Au mîncat. Au dormit. Au plecat. Dar în sat s-a instalat comandatură germană. De nevoie se învață omul și cu cele rele. Ne-am învățat și cu nemții. S-au învățat și ei cu noi.

— Rechiziții!...
— Ne trebuiesc cai.
— Ne trebuiesc boi.
— Ne trebuie grîu și porumb.
— Porci ne trebuie.
— Și păsări.
— Și ouă.
— Pielea noastră nu vă trebuie?
— Deocamdată nu, dar dacă o să ne trebuiască o să v-o luăm. Credeți c-o să ne sfiim?

Au stors satul. L-au jupuit.

— Nu mai avem nimic.
— Scoateți ce-ați ascuns.
— N-am ascuns nimic, domnule german.
— Să căutăm.

Căutau în case, în poduri, în pivnițe, în hambare.

Nemții din sat plecaseră să facă niște cercetări la conacul de la Troian al lui Gogu Cristofor unde se spunea că s-ar afla ascunse vite. Tocmai în ziua aceea s-a potrivit să vină la noi o ceată de basibuzuci îmbrăcați în haine militare culese parcă de prin gunoaie și purtînd fesuri roșii pe cap.

— Au venit turcii...
— Sînt mulți?
— Nouă...
— Numai atîția?
— Numai. Insă printre ei se află și Suliman.
— Care Suliman?
— Acela care lucra cu Abraham Caleb.
— Să știți că au venit după jaf.
— S-ar putea.

Ne-am adunat la primărie să-i vedem. I-am văzut. Erau înarmați cu puști vechi, ruginite, de pe vremea lui Adam Babadam. Cali pe care veniseră, de adunătură, costelivi. Ii legaseră de ulucile primăriei. Turcii intraseră în primărie, se așezaseră pe scaune și-și puseseră picioarele pe masă. Suliman părea căpetenia.

— Tu ești primarul?
— Eu sînt primarul.
— Să ne dai o casă mare să dormim la noapte în ea.
— O să caut.
— Să ne pregătești masa de prînz și masa de seară. Vrem să mîncăm numai găini fripte...

Adus de nenoroc, a intrat în primărie să-i vadă pe turci, Abraham Caleb.

— Ce faci, jupîne? I-a întrebat Suliman.
— Bine, Sulimane...
— Ba nu faci deloc bine, Abraham. Mi-ai dat pîine să mănînc...
— Ți-am dat, Sulimane.
— M-ai pus să muncesc pentru ea.
— Te-am pus să muncești. Dar pentru pîinea mea și a copiilor mei și eu am muncit, Sulimane.
— Mie trebuia să-mi dai pe degeaba.
— De ce?
— Pentru că... Pentru că... Tu ești tu și eu sînt eu... Acum trebuie să te tai, Abraham.

Burzuluiți, turcii s-au bulucit și l-au scos pe Abraham Caleb în curtea primăriei. L-au luat în pumni. Nu a cutezat nimeni să sară în ajutorul lui Caleb, dar careva a fugit și a anunțat-o pe cucoana Aspasia. A venit țipînd, cu fetele după ea. In momentul acela însă intraseră în sat și se apropiau de primărie, călări pe cali lor mari, cu cozile lungi pînă la pămînt, nemții. La auzul țipetelor și-au îndemnat caii la goană. Feldwebelul Rudolf Burger care înainte de război trăise în țară și vorbea romînește ca și noi, s-a repezit asupra întărîtaților basibuzuci.

— Cine sînteți voi?

Suliman a început să se bîlbîie.

— Noi... Noi, bre...
— Și pe omul acesta pentru ce-l bateți? Ce-aveți cu el?
— Pentru că...
— Lăsați armele aici, încălecați și plecați! Repede...

Au încălecat basibuzucii. Nemții s-au năpustit asupra lor cu cravașele și i-au alungat tot într-o cotonoeală pînă dincolo de gară.

— De ce l-a bătut Suliman pe Abraham Caleb?
— Pentru că... Pentru că îl cheamă așa cum îl cheamă.

S-a depărtat frontul. Nu s-au mai auzit tunurile. Dar războiul continua să mănînce oameni și să pustiască ținuturi. In teritoriul romînesc ocupat, nemții instaurau faimoasa lor ordine. Au pus și tăbliițe pe la răscruci:

Nach Băneasa... Nach Stănicuț... Nach... Nach...

Refugiații s-au întors pe la casele lor. Pentru a doua oară l-am văzut pe Caleb plecînd cu familia, din satul nostru. Primăvara am părăsit și eu Omida. Și-am pierdut urma Rozei: cum mai tîrziu aveam să pierd urmele atîtor oameni care-mi fuseseră dragi.

Tovarășul Clemente Țigănuș ne-a spus:

— Poate că în noaptea asta o să izbutesc și eu să dorm.

I-am urat din toată inima noapte bună și lăsîndu-l în grija Sarmizei am plecat prin vîntul care vuia, ne izbea și ne usca obrajii, cu Roza, Pilpîiau ici și colo luminile felinarelor. Intîlneam trecători întîrziați. Treceam și pe lîngă curți mari din care ne lătrau cîini. Am intrat într-o cafenea și am cerut două pahare cu ceai. Ne venea amîndorura grozav de greu să începem. Totuși trebuia să rupem tăcerea care ne apăsa inimile ca plumbul.

— N-am mai auzit niciodată nimic despre tine, Roza. Și nici nu mi-am închipuit că avem să ne mai întîlnim.

— Nu aveai de la cine. Eu aș fi putut să te caut. M-am gîndit însă că ar fi zadarnic. Am devenit doctoriță. M-am măritat...

— Te-ai măritat!...
— Am rămas văduvă...

Ca să-i arăt că nu doresc să aflu amănunte asupra văduviei ei am întrebat-o:

— Bătrînul mai trăiește?
— A fost ucis de legionari în timpul rebeliunii.
— Atunci au fost uciși mulți oameni.
— Vrei să spui mulți evrei, Darie.
— Dar și evreii sînt oameni.
— Au existat împrejurări în care evreii au fost scoși din rîndul oamenilor. Tata, sărmanul! I se făcuse dor de noi. Se stabilise la Piatra. Venise, călătorind pe furiș, pentru cîteva zile la noi, la București, să ne vadă. Noaptea ne-am pomenit cu legionarii care îl căutau pe bărbatu-meu să-l ridice. Au dat și peste tata. I-au luat pe amîndoi și i-au dus. După rebeliune i-am găsit la abator atîrnați lîngă mulți alții în cîrlige.
— Am văzut și eu acele orori.
— I-au atîrnat de vii în cîrlige. Mă gîndesc cît s-or fi chinuit pînă s-a îndurat moartea de ei.

Ceaiul era amar. Parcă ar fi fost amestecat cu cenușă. In cafenea se aflau o mulțime de tîrgoveți dintre cei ce taie cîinilor frunză. Fumau, jucau table unii, alții jucau loton. Mai la fund se jucau și cărți. Fumul acru, căldura, ne înăbușeau. Roza și-a scos hăinuța. I-au rămas mîinile goale pînă la coate. Mi-au căzut ochii, fără să vreau, pe brațele ei. Mi s-a părut că cineva m-a dezbrăcat la piele și s-a apucat să-mi ardă carnea, petic cu petic, cu fierul roșu. Cutremurîndu-mă, am întrebat-o șoptit:

— Roza!... Ce semne ai tu pe braț?

Roza și-a pus repede hăinuța pe ea grăbindu-se să-și ascundă brațele.

— Uitasem. Nu-mi face plăcere să se știe...
— Ce nu-ți face plăcere?
— Nu-mi face plăcere să se știe că port semnul acesta pe braț...

Fața bălană i se întristă și-i îmbătrîni într-o clipă. I se întristară și i se stinseră parcă și ochii pe care altădată, de mult, așa de demult de parcă totul se întîmplase în alt veac și pe alt tărîm, îi iubisem, îi visasem în somn și-i visasem și treaz. Buzele cărnoase și fierbinți care mă învățaseră să sărut se vestejiră și se uscară ca iasca. Tăcu. Tăcu multă vreme. Auzirăm vîntul care vuia și șuiera în ferestre. Auzirăm vocile celor ce jucau loton și uruiturile pe cutiuțele de lemn ale tablelor aruncate.

— Mi s-a părut că ți s-a tatuat pe braț un număr...
— Numărul de internare la Buchenwald...
— Cît ai stat acolo?
— Mai bine de doi ani. Pînă s-au apropiat armatele sovietice. Atunci ne-au scos și ne-au încolonat spre sud. Am reușit să fug din convoi și să stau ascunsă cîteva zile. Pe urmă... Darie!... Dar nu vreau să mai vorbim despre ce-a fost și cum a fost... Acum cîteva ore, cînd te-am revăzut după atîția ani, acolo, la spital, am dorit ca întîlnirea noastră neașteptată să ne bucure pe amîndoi. Acum...

Se uită la ceas.

— Te rog condu-mă la spital. Nu cunosc orașul. Se apropie ora cînd va trebui să mă ocup de tovarășul Țigănuș.
— Crezi că Țigănuș e în afară de orice primejdie?
— Acuma, da.
— Dacă nu intervenea doctorul nostru se prăpădea?
— Intr-o zi, cel mult în două. E de o rezistență pe care rareori am întîlnit-o în cariera mea de medic.

Mă aflam, cu mai puțin de un an în urmă, călător prin Germania. Vizitam sate și orașe. Mă încîntau bătrînele și verzile păduri germane — era într-o lună neliniștită și capricioasă de primăvară — și mă umpleau de tristețe vechile așezări pe care le vedeam pline încă de ruinele și cenușa războiului. Femei... Pretutindeni întîlneam cete de femei singure

— Unde sînt bărbații?
— Au pierit în război...
— Și orbii aceștia unde și-au pierdut ochii?
— In război.
— Și ciungii aceștia unde și-au pierdut mîinile?
— In război.
— Și oamenii aceștia care străbat străzile în cărucioare trase de cîini unde și-au pierdut picioarele?
— In război.
— De ce ați pornit la război să cuceriți lumea?
— Noi n-am vrut război. Războiul l-a vrut și l-a pornit Hitler.
— Numai Hitler?

La Weimar cercetam cu sufletul încărcat de emoție palatul-muzeu în care trăise, lucrase și murise Goethe și casa modestă a lui Schiller. Orașul, căruia din întîmplare războiul nu-i adusese decît puține pagube, mă prinsese în vraja lui de care nici nu puteam și nici nu vroiam să mă scutur. Plănuiam să rămîn cît mai mult timp acolo, să uit de tot și de toate și să mă las odihnei. Intr-o seară însă, un prieten localnic, care se îndeletnicea și el tot cu mîzgălitul hîrtiei, m-a întrebat:

— N-ai vrea să vezi Buchenwaldul?
— Aș vrea să mă odihnesc. Tot pe drumuri, de săptămîni de zile, a intrat oboseala în trupul meu și nu chinuie.
— Dar nu e vorba de un drum prea lung. Cu mașina, într-un sfert de oră, ajungem.
— Atît de aproape e Buchenwald de Weimar?
— Natürlich...
— Atunci să mergem chiar mîine dimineață.

Șoseaua era fără cusur. Asfaltul lin, lucios. Mașina alerga. Nici nu-i simțeam goana. Ziua, bogată în soare. Să tot trăiești zile asemănătoare. Cînd șoseaua a început să ne poarte printr-o fermecătoare pădure de brazi, o pană de cauciuc ne-a silit să oprim. Șoferul schimba roata. Am aprins o țigară și-am tras cîteva fumuri în piept.

— Gata, ne-a spus șoferul. Poftiți în mașină.

Am aruncat mucul țigării în șosea. Colegul meu german a spus:

— Un moment.

A pus talpa piciorului pe restul țigării mele. A apăsat. In mașină m-a lămurit:

— Noi, germanii, sîntem oameni extrem de ordonați. Nu aruncăm mucul țigării în drum. Nu stă frumos.

M-am simțit cuprins de rușine. Abia am îngăimat:

— Te-aș ruga să mă scuzi. Cu toate că am mai umblat și eu prin lume, se vede treaba că nu s-a prea lipit de mine civilizația. Am rămas tot un biet țăran de la Dunăre.
— Natürlich... Nu se poate ajunge la civilizație dintr-un singur salt. Noi am urcat către culme treaptă cu treaptă. Noi...

Mașina a stopat.

— Am ajuns.

Soarele ne cuprinse și ne înfășură în lumina lui bogată. Ziua își păstra frumusețea. Pe cerul clar începuseră să apară pîlcuri albe și rare de nori, ai fi zis niște mari corăbii plutind pe nesfîrșite și albastre ape. Mi se arătară urmele unor baraci și mi se spuse:

— Aici locuiau trupele de pază.
— Cam multe trupe de pază au fost pe aici pentru niște bieți internați cu mîinile goale.
— Multe. Și de tot felul. Erau și unități de tancuri. La noi cînd se iau măsuri de pază, se iau, nu se glumește.
— Sîrme ghimpate. Alte sîrme ghimpate...
— In timpul cînd lagărul funcționa aceste sîrme erau electrizate...
— Ca să nu evadeze internații...
— Natürlich...

Poarta înaltă, de fier. Și în mijlocul porții un citat din Goethe: „Jedem das Seine"...

— Fiecăruia ce e al său... Fiecăruia ce i se cuvine... Cred că scriind aceste cuvinte niciodată marele vostru Goethe nu s-a gîndit că ele vor fi scrise pe poarta unui lagăr de exterminare.
— Natürlich!...

Dincolo de poartă, asfalt. In zare o pădure rară, de un verde palid, estompat, bolnav parcă.

Pe lîngă noi s-a strecurat un mare grup de oameni.

— Germani din Nord. Au venit să vadă aici ce-a fost fascismul. Ce-a însemnat fascismul.
— Pe timpul lui Hitler n-au avut prilejul s-o afle?

Nu am primit nici un răspuns la nepotrivita mea întrebare. Pentru a nu-mi supăra prietenul, m-am ferit pe cît am putut și pe cît m-am priceput să-i mai pun întrebări la care să nu capăt răspuns.

— In casele acestea au locuit faimoasele unități S.S. Sînt confortabile. Chiar luxoase.

N-am făcut nici un comentariu deși a trebuit să lupt cu mine ca să-mi țin limba.

Mi s-au arătat alte baraci.

— In fiecare din aceste baraci au fost înghesuiți cam două mii de oameni.

Știam că mi s-a spus unul din acele adevăruri pe care, după război, le cunoștea toată lumea. Am grăit totuși:

— Nu se poate!
— De ce să nu se poată?
— In acest caz internații nu mureau de înghesuială?
— Mureau numai înăbușiți de înghesuială?
— Mai mureau și din alte cauze.
— Cam cîtă hrană primeau?
— O pîine pe zi, la zece-doisprezece oameni.
— Și nu mureau de foame?
— Mureau. Dar tocmai de aceea li se dădea să mănînce atît de puțin. Ca să moară de foame.
— Strașnică organizare.
— Natürlich... Insă ai răbdare. Pînă acum n-ai văzut nimic.

O clădire cu coș înalt mi-a atras privirea.

— Ce-a fost acolo?
— Crematoriul.
— La crematoriu se ardeau numai morții?
— Se spune că s-ar fi ars și oameni vii...

Am zis cu mirare:

— Ce mare a fost lagărul acesta!
— Nu. N-a fost cine știe ce. Se întindea pe numai șaptezeci și șase de hectare și avea numai douăzeci și șapte de turnuri de pază.
— Și în turnuri, soldați.
— Da. Soldați. Cu carabine. Cu mitraliere.
— Dar acolo, unde se văd urmele unor construcții uriașe, ce-a fost oare?
— Acolo s-au fabricat bombele zburătoare V. 1 și V. 2. Fabrica a fost așezată intenționat lîngă lagăr ca să n-o bombardeze inamicii.
— După cîte știu, totuși au bombardat-o.
— Au bombardat-o dar au căzut și în lagăr bombe și au ucis internați.
— In lagărul acesta erau închiși numai germani?
— Nu. Inscripția aceasta ne mărturisește că în lagărul acesta au murit oameni din Belgia și din Luxemburg, din Bulgaria și din Norvegia, din Danemarca și din Austria, din Germania și din Polonia, din Franța și din Romînia, din Grecia și din Spania, din Olanda și din Cehoslovacia, din Italia și din U.R.S.S., din Iugoslavia și din Ungaria... Din..
— Aici au murit oameni din toată lumea. Comuniști.
— Natürlich!...

Dedesubtul inscripției se odihnea și se usca o coroană de trandafiri galbeni...

Vîntul s-a repezit aspru asupra noastră. Roza mi-a spus:

— Darie, dar unde îți sînt gîndurile? Mi se pare că am rătăcit drumul. In loc să ne apropiem de spital, ne depărtăm.

M-am uitat în jur.

— Da. Mi se pare că ai dreptate. Ne-am rătăcit.

Am oprit un trecător și l-am întrebat pe unde am putea s-o apucăm ca să ajungem la spitalul lui Albu Dotea-Cruntul.

— O luați la dreapta, pe urmă la stînga, pe urmă mergeți drept înainte, pînă ajungeți la spital.
— Darie...
— Da...
— Te rog, ia-mă de braț.

Văzînd că ezit, Roza a adăugat zîmbind:

— Nu-ți fie teamă: nu am să te întreb pentru ce nu mă săruți, cum te-am întrebat altădată, tare de mult. Acum avem amîndoi gurile prea amare...
— Și inimile ne sînt amare, Roza.

Prietenul meu din Weimar, mîzgălitor ca și mine al hîrtiei, m-a dus în fața unui perete plin cu fotografii.

— Hitler cu Petain. Stau de vorbă rîzînd. Erau buni prieteni...
— Invingătorul și învinsul. Fascismul i-a unit.
— O hartă a Germaniei. Săgețile indică direcțiile în care au atacat armatele hitleriste.
— Dar există vreo direcție în care aceste armate să nu fi atacat?
— Nu.
— Pentru ce ați adunat mărturiile tuturor acestor orori aci?
— Ca să le vadă oamenii.
— Numai pentru atît?
— Asta e mult. Dacă oamenilor nu li se reamintește din cînd în cînd ceea ce a fost, oamenii uită.

Pe un perete întreg, imagini... Panzere în Polonia... Panzere în Franța. Panzere în Belgia. Panzere în Olanda. Panzere în Iugoslavia. Panzere în Grecia. Și pretutindeni, lîngă aceste uriașe mașini de război, soldați cu căști turtite pe cap, rîzînd. Totdeauna învingătorii rîd. Dar pe mine nu mă speriaseră niciodată zîmbetul ori rîsul vreunui învingător. Văzusem, încă de pe cînd eram copil — și n-am uitat — că și tigvele rîd. Și mi-am dat seama, încă de pe atunci, că rîsul tigvelor este fără contenire. Zîmbetul omului ține cîteva clipe și se stinge. Al tigvelor e veșnic.

Am mers mai departe. Am privit alt perete plin de panouri.

Un oraș polonez și, pe strada orașului polonez, soldați S.S. duc la execuție un grup uriaș de femei. In fața grupului o femeie cu un copil de 7-8 ani de mînă. Copilul poartă o șapcă. Și șapca e pusă ușor într-o parte. Un S.S. înarmat cu o pușcă mitralieră păzește acest copil. Copilul mînat către moarte e deznădăjduitor de trist. Soldatul care-l păzește, îl duce la moarte și-i va dărui moartea, e vesel.

— Rîde soldatul...
— Natürlich... S-au expus aci și fotografii ale ororilor făptuite la Winnitza.
— Să vedem măcar cîteva.

Una înfățișează o groapă plină cu cadavre. Și pe marginea gropii, soldați S.S. rîd. Intre acești soldați se află un om slab, neras, cu fața trasă.

— Ce așteaptă el? Să fie împușcat.
— Natürlich...

Un alt grup — bărbați, femei, copii — sînt mînați din urmă de soldați S.S. In fruntea acestui grup, o bătrînică cu părul alb și un copil îmbrăcat într-o veche hăinuță cadrilată.

— Ii duce să-i ucidă.
— Natürlich
O altă fotografie îmi arată un cîmp plin de femei ucise și de copii uciși. Și femeile sînt tinere... Și mulți dintre copii sînt numai de doi sau trei ani. Toți morții aceștia au fețele umflate, ochii deschiși, gura strîmbă. Carnea se încrețește pe mine. Sînt că mi se împietrește trupul. Dar trebuie să văd. Să văd. Și mă uit pe pereții muzeului alcătuit în clădirile care au aparținut mai înainte lagărului de la Buchenwald. Șase S.S. îngroapă de viu un om. Il îngroapă? L-au și îngropat. Numai capul i-a rămas afară. Fruntea omului îngropat de viu e înaltă. Părul negru îi cade pe tîmple. Ochii sînt larg deschiși. Vii încă și cu o uriașă spaimă în ei.

— Au să-l lase să moară așa, de foame și de sete...
— Natürlich

Un munte. De piatră? Nu. Un munte ridicat de soldați din incălțămintea mizerabilă a celor uciși.

Totdeauna am iubit copacii. Dar copacul acesta pe care îl văd acum îl urăsc. Atîrnă de crengile lui multe femei și o sumedenie de bărbați. In ștreanguri atîrnă spînzurații. Văd și niște documente. Este corespondența dintre I. G. Farben-Industrie și comandamentul lagărului. I. G. Farben-Industrie a cerut comandamentului 150 de femei dintre internate pentru a experimenta pe ele un nou preparat.

— Se puteau vinde oameni vii întreprinderilor I. G. Farben-Industrie?
— De ce nu? Comandamentul lagărului a cerut pentru fiecare femeie pe care o va vinde lui I. G. Farben-Industrie 200 de mărci. In urma unor tîrguieli mai îndelungate, duse prin scrisori, se vede că s-au înțeles ca prețul să fie de 170 de mărci de cap de femeie.
— Colega, dar ce s-a întîmplat cu aceste femei?
— Au murit.
— Toate?
— Natürlich. Tot erau sortite morții.
— Și experiențele s-au continuat?
— Da. Iată aci adresa prin care I. G. Farben-Industrie cere un nou lot de femei.
— Și, desigur, comandamentul lagărului a executat comanda..
— Natürlich...

Un cîmp cu împușcați. Cîmpul este păzit de un S.S.

...O grădină. Copacii sînt bătrîni și frumoși. Și de ramurile tuturor copacilor acestei grădini atîrnă femei spînzurate. Numai femei. Unele mai în vîrstă. Insă cele mai multe dintre ele sînt tinere... tinere... Cu părul blond, despletit, căzut pe umeri. Fotografia e luată în U.R.S.S.

— Ați auzit de Zoe Kosmodemianskaia?
— Am auzit.
— Poftiți și vedeți cum o spînzură.

Urmez sfatul. Mă uit. Văd.

Spînzurătoarea e ridicată pe un cîmp de zăpadă. Cerul de iarnă e alb... alb... Fata care așteaptă să fie spînzurată e înaltă și privindu-i chipul îmi dau seama cît de mult trebuie să fi semănat mamei sale pe care avusesem prilejul s-o cunosc pe un aeroport. Fata care așteaptă să fie spînzurată poartă o tablă albă pe piept. Nu descifrez inscripția de pe această tablă. In jurul ei văd soldați și ofițeri. Și iar soldați și iar ofițeri...

...La Oradour cadavre și cenușă... Cadavre și cenușă la Lidice... Cadavre și cenușă acolo unde se ridica altădată ghetoul Varșoviei... Oameni înghesuiți într-o odaie cum sînt înghesuite sardelele în cutie... Oameni muncind sub paza soldaților S.S.... Oameni cu lanțuri de mîini și de picioare... Morți... Și încă o dată morți. Și iarăși morți. Maldăre de morți. Nenumărate. Unii dintre acești oameni au fost împușcați. Alții spînzurați. Alții gazați. Alții au fost trecuți în cealaltă lume prin zdrobirea capetelor cu ghintuite măciuci...

— Fascismul...
— Natürlich...

Intr-o altă clădire găsesc măciuci de lemn.

— Mulți internați au fost uciși cu aceste măciuci. Erau izbiți în cap pînă... S-au păstrat pînă și șnururile cu care erau spînzurați oamenii. Le vezi?
— Le văd!

Mă opresc în fața unei fotografii. Este a copilului Ștefan Zweig. Ciudată potrivire de nume cu celebrul scriitor. Acest Ștefan Zweig s-a născut în 1941. A fost cel mai tînăr locuitor al lagărului.

— A murit în lagăr? Ucis?
— Natürlich...

...Un șir de copii între patru și cinci ani. Și toți au numărul de internare scris pe braț.

Ni se arată niște lămpi...

— Vedeți ceva deosebit la ele?
— Nu.
— Priviți abajururile.

Privesc abajururile și văd că pe unul este pictat un castel cu turn și cu steag în vîrf. Pe alt abajur un cioban și o ciobăniță. Pe altul un haiduc cu o manta romantică pe umeri.

— Sînt interesante picturile.
— Natürlich. Abajururile sînt din piele de om.

Fotografii! Fotografii întărîtînd cadavre... cadavre... cadavre... Și munți de haine. Hainele celor care au fost asasinați. O pîine cu piatra. Pîinea cu care oamenii de aci erau, ca să spunem așa, hrăniți.

Dar în fotografii sînt nu numai morți. Sînt și vii. Și acești oameni vii sînt numai piele și oase. Poartă pe ei zdrențe... In ochii lor țipă foamea. Și groaza. In ochii unora mai licărește și nădejdi.

Ieșim. Colegul meu din Weimar îmi arată o casă. Casa are acoperișul de olane roșcovane și un coș pătrat care se ridică deasupra ei. Are și cîteva ferestre casa. Ferestre cu chenar alb. Geamurile sînt mate. Este înconjurată de un gard înalt de scînduri. Intrăm în curte. Și nu mai vedem nimic decît casa lîngă care ne aflăm și această curte acoperită cu pietriș mărunt. Aci, lîngă acest gard înalt de uluci e spînzurătoarea. De spînzurătoare sînt atîrnate cîrlige.

— In aceste cîrlige uneori erau prinse ștreangurile. Alteori oamenii erau spînzurați direct în cîrlige.
— Cum adică?
— Simplu. Omul era adus sub spînzurătoare, urcat pe un scaun. I se întindea unul din aceste cîrlige sub bărbie și i se trăgea scaunul de sub picioare. Omul rămînea atîrnat. Uneori se zbătea cîteva ceasuri, alteori cîteva zile și cîteva nopți.

Lîngă zidul casei, două lăzi mari de scînduri căptușite cu tablă zincată. In aceste lăzi se aduceau cadavrele celor care fuseseră uciși în alte clădiri ale lagărului.

— Dar de ce erau aduși aici?
— O să vezi.

Inainte de a coborî în subsolul acestei case, număr cîrligele spînzurătorii. Sînt șase la număr.

Sînt invitat să privesc o fereastră largă, cu un fel de jgheab care duce, ca și scara, la subsol. Din camion, morții erau aruncați în subsolul clădirii pe acest jgheab.

— Și în subsol ce se întîmpla cu cadavrele?
— Vino să-ți arăt.

Il urmez. Intrăm într-o odaie mare și pe cei patru pereți ai ei număr, prinse în zid, așezate la douătrei palme de acoperiș, patruzeci și două de cîrlige de fier. Pe ziduri atîrnă bitele ghintuite. Se văd și niște scăunașe.

Oamenii sortiți pieirii erau aduși aci. I se poruncea unuia să ia un scăunel și să se așeze în dreptul unui cîrlig. De cîrlig atîrna ștreangul. Omului i se mai poruncea să-și pună singur ștreangul de gît. Omul își punea ștreangul de gît. Celui de al doilea i se poruncea să ia primului scăunelul de sub picioare. I-l lua. Și în timp ce primul om care-și pusese ștreangul de gît începea să se zbată, celălalt, aproape lipit de el, se urca pe scaun, își punea și el ștreangul de gît și aștepta ca al treilea internat să-i ia scăunelul de sub picioare. Și așa mai departe... Și așa mai departe... Pînă cînd de fiecare cîrlig atîrna un om...

Cu bitele se zdrobea capul aceluia care ar fi îndrăznit să nu execute porunca primită.

— Ascensorul era umplut cu cadavrele care erau urcate la etajul clădirii.
— Ce sînt acestea?
— Hiriitori
— Și la ce anume foloseau?
— Unii internați nu se puteau stăpîni și mai țipau. Atunci se dădea drumul hiriitoarelor.

La etaj dăm peste un dispozitiv special pe care erau așezați morții la scoaterea lor din ascensor. Dispozitivul ducea cadavrele în cuptor.

— Abator de oameni, organizat metodic, științific.
— Natürlich...
— Da. Cuptoarele. Două sînt la număr și fiecare are cîte trei guri. Observă, — îmi șoptește colegul meu de la Weimar — unul dintre cuptoare funcționa cu cocs, al doilea funcționa cu păcură.

Mi se spune că în aceste cuptoare deseori erau aduși și arși oameni de vii.

Mă uit la cuptoare. Intre cărămizile uzate de atîta întrebuințare, urme de cenușă. Intreb, așa, ca să mă aflu în treabă:

— Cenușa era aruncată în vînt?
— Vai! se miră colegul meu din Weimar. De ce să se azvîrle cenușa în vînt? Cenușa, ca și sîngele celor uciși, era adunată. Erau adunate și fecalele internaților. Se fabrica îngrășăminte. Și o parte din această îngrășăminte era folosită chiar la grădina de zarzavat de unde se aprovizionau comandanții și paznicii lagărului.

— Sînt cam uzate cuptoarele.
— Gîndește-te și dumneata. Cum să nu fie uzate? Cu toate că au fost construite trainic și cu o tehnică perfectă, au funcționat zi și noapte aproape cinci ani. Cum să nu se uzeze?

Trecem într-o altă cameră.

— Tăbăcăria.
— Ce fel de tăbăcărie?
— Tăbăcăria. Aci se tăbăcea pielea unora dintre internați. Și anume a acelor internați care aveau pielea frumoasă.

Intr-o altă odaie vedem niște butelii pe care scrie: Zyklon.

O producție I. G. Farben-Industrie: gaz. Gazul cu care au fost uciși milioane de oameni. Aci, la Buchenwald, la Auschwitz și în celelalte lagăre.

...Un uriaș maldăr de păr de femeie.

— Părul femeilor care au fost ucise aci. Era adunat fir cu fir. Părul omenesc e scump, nu e așa, colega?
— Natürlich...

Ajungem într-o încăpere asemănătoare cu o cameră de baie. Zidurile sînt acoperite cu faianță. Faianța e curată. Și în mijlocul odăii se află un bloc îmbrăcat în plăci tot de faianță și prevăzut la margini cu canale de scurgere. Mi se atrage atenția asupra unor picături de sînge uscat:

— Aici erau întinși morții cu pielea interesantă și jupuiți. Tot aci erau extrași, acelora care aveau, dinții de aur din gură.

Celule!... Celule... Celule... Și odăi ale paznicilor. Și camera de tortură mi se arată. Și mi se spune că oamenii erau uciși în nenumărate chipuri. Impușcarea în ceafă. Spînzurarea. Uciderea cu bita. Injecții care dădeau moartea înceată în patru cre. Uciderea prin introducere de aer în vene. Aruncarea în cuptoare de viu.

Pe cerul alb pluteau petice de nori. Albi erau norii. La întoarcere ne-am oprit iarăși în mijlocul pădurii. Am aprins o țigară. Am tras cîteva fumuri și, uitînd de recomandările pe care mi le făcuse colegul meu la venire, am aruncat iarăși țigara aprinsă și fumată numai pe jumătate în mijlocul șoselei. Colegul meu din Weimar s-a apropiat de ea, a strivit-o cu piciorul. Pe urmă, strivită și stinsă, a zvîrlit-o în șanț.

— Ți-am mai spus: la noi nu se aruncă țigara în mijlocul drumului.
— Scuză-mă, colega. Am uitat.
— Natürlich... Pînă cînd o să vă civilizați și voi, oamenii din Balcani, o să mai treacă timp.

La Teliu vîntul vuia. Cerul nopții, acoperit-o cu nori, era negru. Tăcea Roza. Și eu tăceam. Numai pașii noștri se auzeau bocănind pe trotuarul îngust...

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

ARTE

EXPOZIŢII

Emilia Dumitrescu

Am întîlnit prin expoziţii, de vreun an încoace, atîtea peisaje dunărene sau imagini ale solului dobrogean, încît ne venea uneori să credem că pitorescul ţării acesteia încape, tot, între Brăila, Babadag şi Sulina. Şlepuri şi colţuri de port, mori cu aripi largi, pescari lipoveni — acestea sînt şi temele obişnuite ale Emiliei Dumitrescu. Sînt ale ei, fiindcă artista e brăileancă şi asta vede în jurul său; în privelişti dunăreană nu caută succedanee ale unui spaţiu exotic. Cerul care se bolteşte în lucrările sale nu e numaidecît o fărîmă de cer meridional. Şi sufletul care se rosteşte în ele pare străin visărilor languroase; îi ghiceşti, dimpotrivă, nu ştiu ce prospeţime tonică, nu ştiu ce vioiciune.

Cîte un accent decorativ vine să sporească tocmai această impresie de vioiciune. Intr-o bucată care se cheamă Copacul pescăresc, lipovenii au feţe intens cărămizii şi bărbi albe, iar bărcile sînt de un roşu ori de un albastru puternic; de ramurile copacului atîrnă vîrşe care, surprinzător, se profilează ca nişte pagode, pe apă. Peştii, reduşi la un contur, altfel colorat pentru fiecare din ei, şed unul lîngă altul ca nişte păsărui pe o creangă. Altundeva, măgarii cu poveri sînt albi — de albul hîrtiei, iar şinele roţilor de la căruţă arată roşii. Punerea în pagină ştie să obţină efecte sezisante: aripile morii de la Sarichioi se desprind, parcă decupate, pe albul fondului. Insă artista se fereşte de un decorativ prea apăsat, care ar putea-o împinge spre o artă exterioară. Mărturiseşte, de obicei, măsură şi numai rareori spontaneitatea ei amuzată îi aduce neajunsuri: vreun detaliu arbitrar, nejustificat artistic, precum dira spiralată, asemenea unei semnături glumeţe, care străbate cerul din Şlepuri pe Dunăre.

Nu pretutindeni, însă, în monotipurile sale, Emilia Dumitrescu arată aceeaşi libertate de factură. Cîteodată culorile se întind şi se amestecă puţin (Bîrja, care altminteri are atmosferă), ori linia cunoaşte accidente, aglomerări nedorite de culoare (Pepenele). Uneori, de asemeni, (Pe Corotişca) văzduhul e prea greu, faţă de apa care n-are destulă consistenţă (In portul Brăila), sau valoraţia e deficitară. Dar monotipul e o tehnică dificilă şi astfel de şovăiri nu trebuie să ne înşele. De la pointilismul supărător la care, mai acum cîteva luni, o condusese inexperienţa, Emilia Dumitrescu a săvîrşit un progres net. Cine semnează lucrări de o execuţie atît de precisă cum e admirabilul Pescar (nr. 5) ori Moara de la Mahmudia, de o tuşă sigură şi largă, ori, în sfîrşit, o piesă sobră şi delicată precum peisajul intitulat În parc la Lacul Sărat, — acela a făcut dovada meşteşugului său. Dar îi rămîne artistei o datorie mai arzătoare faţă de publicul ei: cu viziunea sa proaspătă dar nelipsită de fermitate, cu un ochi care ştie să simtă şi culoarea, dar şi să scruteze o fizionomie, ori să fixeze o scenă, Emilia Dumitrescu e în măsură a investiga mai larg aria realităţilor noastre de azi: a răspunde mai direct imperativului actualităţii. Astfel sunetul clar al artei sale ar cîştiga în plinătate. Căci nu cred că ne înşelăm dacă recunoaştem în această artă rezerve, parcă ignorate, de optimism; rezerve care se cer mai amplu cheltuite.

Mimi Şaraga-Maxy

Spontaneitate nu e tot una cu prospeţime. Asta înţelegem îndată ce privim uleiurile lui Mimi Şaraga-Maxy. Expoziţia sa ni spune că pledează pentru drepturile spontaneităţii. Le afirmă cu ostentaţia, cu voinţa de a demonstra că pictura nu e chestiune de meditaţie, ci doar de temperament: ţîşnire de energii vulcanice, izbucnire de culoare. Intr-adevăr, Mimi Şaraga-Maxy risipeşte pretutindeni tonuri intense, bucuroasă să le simtă strălucirea. Şi afli, în aceste tablouri, nu odată, zone care-ţi încîntă privirea. Albastrul superb al cerului, de pildă, din peisajul de la nr. 17, ori logodna fericită a culorilor din primul plan al tabloului Bătrînă: de fapt, o natură statică, degajînd impresia unei materialităţi dense, a unei plenitudini admirabile. Mai des, însă, culoarea nu ambiţionează să închege o imagine întreagă, coerentă, a obiectelor. Şi nici nu năzuieşte măcar să se organizeze totdeauna în ansambluri cromatice bine articulate. Mimi Şaraga-Maxy simte acut culoarea şi o vrea exaltată. Dar n-are disciplina care, singură, îi face pe adevăraţii colorişti şi care justifică toate îndrăznelile. Ea pare, deocamdată, mai degrabă o pictoriţă de efecte; şi aceasta se vede şi din felul cum pune pensula pe pînză. Tuşa ei e energică, dar voieşte mai adesea să impresioneze decît să construiască şi să se subordoneze unei raţiuni artistice mai adînci.

Mai multă rigoare, mai multă siguranţă a gustului, — acestea sînt lucrurile pe care i le-am dori artistei. Căci ne supără în uleiurile ei o violenţă adesea trivială (de pildă în Capul de expresie, lucrat cu mult roşu, ori în peisaje ca acela intitulat Blocuri). Şi corectivul, pictoriţa îl poate găsi chiar în considerarea mai atentă a realului. Infăţişînd strident, cu nete aminitiri expresioniste, nişte Pescari din Mesembria, Mimi Şaraga-Maxy a ajuns la rezultate penibile: oamenii arată în acelaşi timp fioroşi şi ridicuH. Şi pînza pare incomparabil mai „făcută", mai puţin spontană, decît alte tablouri unde artista arată mai mult scrupul faţă de oamenii şi locurile zugrăvite. Nu ne prezervăm spontaneitatea, făcînd exerciţii în gol, limitîndu-ne la capete de expresie şi încercînd variante pe tema urîtului, cum pare a face Mimi Şaraga-Maxy în cîteva din „portretele" sale. Ba, dimpotrivă, fără confruntarea nemijlocită cu realitatea ambiantă, temperamentul se lasă mai degrabă împresurat de formule şi se fixează în stereotipii. (De pildă, exacerbarea cromatică ameninţă, la artista noastră, să devină sistematică). Spunem toate acestea, fiindcă găsim ciudat s-o întîlnim pe pictoriţa care ne-a dat în urmă cu cîţiva ani Confruntarea, într-o expoziţie unde nu răsună cu limpezime nici un ecou al zilelor noastre. Nimeni, bineînţeles, nu i-ar pretinde artistei să fie numaidecît senină sau calmă. Putea să apese şi pe coarda pateticului, de exemplu, spre care manifestă o anume înclinaţie. Dar, oricum, trebuia să recunoaştem, în aceste numeroase lucrări, mai mult decît vocea unui temperament tumultuos; să citim într-însele şi ceva din frămîntarea unei conştiinţe care trăieşte lucid prezentul. Şi dacă ne-au reţinut cîteva din piesele adunate aici — peisajele Pe ploaie, sau acela de la nr. 31, Silueta de la nr. [illegible] cu seamă compoziţia ... mai gravă şi mai ... decît restul ... — expoziţia trebuie ... în întregul ei, ... etape pe ... s-a deplasat.

Dan Hăulică

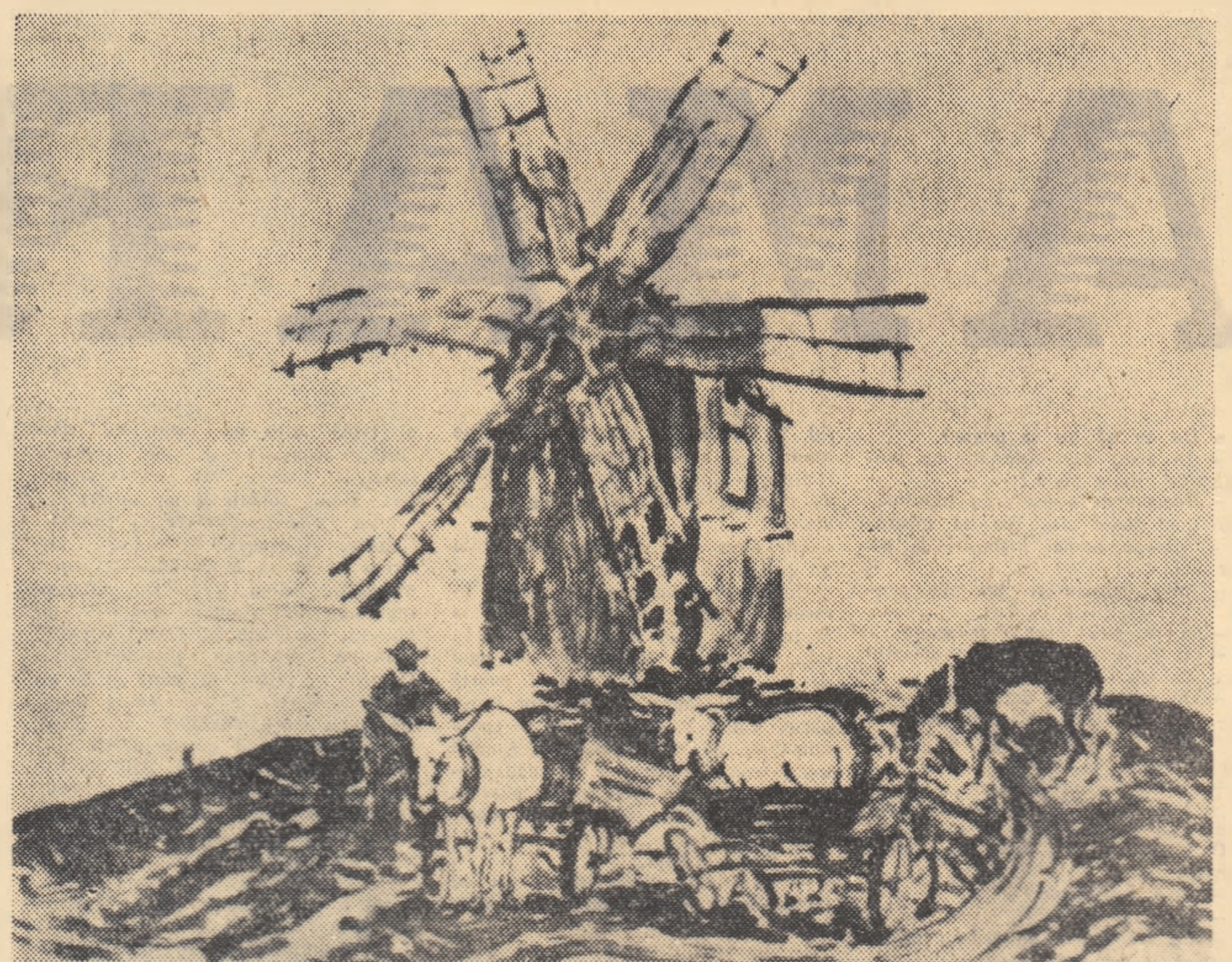

EMILIA DUMITRESCU — „Moara de la Mahmudia" (monotip)

CRITICA PASIUNILOR

(Urmare din pag. 1)

au fost în această îndelungă şi grea bătălie, de partea ţăranilor şi nu a posedanţilor.

Ana, această femeie dîrză, desprinsă parcă din Slavici (şi cu care făcusem cunoştinţa în „Străinul"), e reprezentanta vechii atitudini faţă de pămînt, în vreme ce nepotul ei, Mitru Moţ, care are aceeaşi energie şi violenţa, reprezintă — ca urmare a noii situaţii istorice — o nouă atitudine, rezultată însă din aceeaşi pasiune. Mitru Moţ, ţăranul sărac, întors din război cu setea de a-şi răzbuna suferinţele şi de a face dreptate, devine comunist pentru că acesta este partidul care îl ajută să lupte pentru drepturile lui. El devine comunist în mod spontan. Aşa cum spontan învăţase din experienţa Anei, din experienţa setei ei de pămînt. Pasiunea Anei pentru pămînt — ca şi aceea a lui Ion, eroul lui Rebreanu — nu se naşte dintr-o predeterminare biologica sau metafizica, ea este un rezultat al presiunii mediului. Transformarea Anei dintr-o nevastă tînără, naivă, care vrea să-şi trăiască viaţa paşnic, într-o fiinţă aprigă, dură, defeminizată, e urmărită de Titus Popovici cu o justeţe a nuanţelor şi o logică a caracterului remarcabilă. Ca şi Ion, Ana înţelege (mai precis, simte) că în acea societate, a nu avea pămînt, înseamnă a nu avea nimic. Pentru a-şi apăra dreptul ei de femeie, Ana trebuie să dea cu pumnul, ca să-şi silească bărbatul, cam moale, la o hotărîre, ea trebuie să-l ameninţe, pentru a-şi apăra averea copiilor, trage cu pistolul, pune toporul după uşă etc. Cînd îşi dă seama că persecuţiile vechilului îi vor distruge, Ana ia o hotărîre: vor pleca pe Tisa să se bage slugi la o moşie. „Nu mai stăm... Dacă e să fim slugi, apăi mai bine în străini. Acolo barem nu te ride nime." „Ana vedea limpede că pe Mihai îl cuprinsese o groază ca de moarte, cu cît se apropia vremea să ia o hotărîre. Căuta să-l îmbărbăteze şi numai ea ştia cît îi venea de greu". „El o privi mirat. N-o mai cunoştea, aşa se făcuse de rea. Ochii negri îi străluceau arareori şi atunci numai de mînie". Mizeria, suferinţa, lasă urme asupra frumuseţii ei şi cînd un bărbat care o plăcuse îi spune că s-a urîţit, Ana se închide şi mai mult în ea, devine mai dură, mai tăioasă. Ana „a luat o oglindă, s-a dus la fereastră şi şi-a privit obrazul tăbăcit de vînt, cele două creţuri purpurii ce se săpaseră la rădăcina sprîncenelor. Parcă s-a rupt ceva înlăuntrul ei. Fusese o fătuţă nebună şi fără griji, jucase la horă simţind că pluteşte şi acum, deodată, fără să fi avut nici o bucurie, s-a trezit zbîrcită, urîtă şi bătrînă. In clipa aceea i-a urît şi i-a blestemat pe Mihai, pe Todoruţ şi pe cel ce urma să vină şi-i îngreuia pîntecele". (Ne amintim de nuvelele lui Rebreanu „Dinţele" şi de „O zi ca altele" de Sadoveanu.) Fiindcă Mihai e mai slab, Ana îşi dă seama că în acest salt în necunoscut în exilul lor, cineva trebuie să fie ferm. Şi ea va fi tare. Cînd Mihai îi dă o palmă, ea îşi apără funcţia pe care şi-a luat-o asupra ei, consfinţeşte raporturile de forţă inversate: „— Muiere!" „— Nici o muiere! Şi ...să nu mai dai în mine niciodată! Auzi? Niciodată, cît îi trăi". Todoruţ trezit din somn începu să ţipe speriat. „— Taci şi tu că iau zbiciul de după uşă. Culcaţi-vă şi dormiţi". Pe moşie, în pustă, printre străini, această Mara strînge bani cu îndărătnicie pentru ca — asemeni lui Ghiţă din „Moara cu noroc" — să se poată întoarce în sat, să cumpere pămînt ca să fie în rînd cu oamenii.

Relaţiile Anei cu Istoria sînt aspre. Devalorizarea banilor după primul război mondial îi lasă aproape săraci, doi băieţi îi mor în cele două războaie, bărbatul, de-abia reîntors în sat, îi moare, întrebînd: „Ană ...La ce dracu... am trudit noi... atîta?" Ana nu răspunde la această întrebare. Refuză să şi-o pună. E o forţă deasupra ei pe care n-o înţelege, n-o judecă. Devine mai dură cu fiecare lovitură primită, mai energică, mai seacă. Cînd pierd banii, la devalorizare, îşi îmbărbătează bărbatul care e desperat: „No, Mihăieş, ce s-o dus îi bun dus..." „Nu te cătrăni... Avem încă putere, mărire ţie, doamne..." Intoarsă în sat, cumpără ceva pămînt, îl munceşte, repară casa, nu se plînge de nimic. Cînd moare bărbatul, îşi scoală copiii: „— Treziţi-vă, Anuţa şi Emilie, că ne-a murit tatăl vost'..." Iar cînd în 1943 îi vine ştire că băiatul ei preferat a murit pe front, Ana e de o resemnare încremenită: „Incepură să plîngă amar, numai Ana rămase dreaptă în capul mesei, (...) cu o voce pierită spuse după un timp: — Dumnezeu să-l ierte, haideţi să şedem la masă, că se răceşte zama". Cînd o fată îi moare, pe neaşteptate (mama lui Andrei Sabin), în timp ce familia se vaietă şi jeleşte, ea dă porunci repezi, precise şi, la înmormîntare, nefiind preot (era în plin refugiu), rosteşte rugăciunile.

Am dat aceste exemple despre remarcabila figură a bătrînei Ana (creată din energia dură a Vidrei, Marei şi Vitoriei Lipan şi despre care ar mai fi multe de spus...) pentru că ea e reprezentativă pentru vechea mentalitate ţărănească în sensul că setea de pămînt era un complex din a cărui compoziţie făcea parte, în proporţii variate şi variabile, dorinţa de o viaţă mai bună dar şi de respect şi demnitate. Din raporturile ei cu Istoria, Ana trage două concluzii: evenimentele nu pot fi înţelese (fatalism) şi singura valoare reală, singura certitudine este pămîntul. Bătrîna gîndeşte: „Mai tîrziu, fată-sa va şti că toate-s rînduite pe lume şi n-are rost să te zbaţi: şi aşa se întîmplă cum ţi-e scris nu-ţi poţi schimba soarta". Şi: „— Cea mai mare pedeapsă a omului, Dănuţ, îi viaţa..." Dar acest pesimism nu alterează energia inepuizabilă a bătrînei care, oarbă, aproape neputincioasă, nu renunţă la tonul ei poruncitor. Soartei neînţelese, crude şi capricioase, ea îi opune munca îndîrjită, energia sălbatică de a lua totul de la început, încă o dată şi încă o dată. In lupta ei cu hazardul, Ana are o permanenţă, o valoare cheie: pămîntul. Ea îi strigă Emiliei care se vrea la oraş: „— Ce-ţi umblă prin cap, tu, boiîndă! Să vinzi pămîntul? Da să ştiu că eu, aşa nimurică cum am ajuns, mă duc să-l ar şi să-l samăn şi să-l secer şi nu te las! Ei, Mihe, Mihe, dacă n-ai avea pămîntul...". „Omul cînd îi sărac nu-i om, e cine, şi n-are „unoare" la nime... Poţi fi tu prost şi hud, dacă ai pămînt te vede satul şi frumos şi cuminte". (Şi se ştie ce importanţa are „gura satului", cum îi zicea Slavici...) Setea de pămînt nu e deci o funcţie metafizică a ţăranului şi nici măcar numai dorinţa de avere ci reprezintă singura posibilitate de a fi respectat, de a fi luat în seamă, de a fi în rîndul oamenilor. Ca toate sentimentele are un istoric.

Printr-o dialectică a pasiunilor însă, care se transformă în contrariul lor, cîştigarea acestei „valori permanente" o face să piardă tot ceea ce merita strădania depusă. Pămîntul, care trebuia să fie un mijloc doar pentru realizarea anumitor valori, e obţinut cu preţul pierderii acestor valori. Ana îşi pierde feminitatea, dragostea soţului şi a copiilor, liniştea şi chiar bărbatul şi băieţii. Cu fetele nu se prea înţelege. Anuţa se mărită la oraş cu un obscur funcţionar şi (blasfemie!) îşi vinde pămîntul. Mili, învăţătoare, o critică pe babă că nu s-a mai fasonat, se vrea doamnă dar, într-un proces general al micii burghezii, se rupe de jos fără să ajungă sus, rămînînd suspendată, izolată şi nehotărîtă. Situaţia o rezumă Ana: „— Cînd din ţăran se ardică domn, acela nu-i nici domn, nici ţăran, bani mulţi n-are ca să-i poată arunca pe fereşti, aşa cum făceau grofii, iară puţinul nu-l ştie chivernisi..." Iar pentru ginerele ei, George, învăţător şi el, pămîntul devine o nonvaloare. Drama Anei (ca şi a lui Gavrila Ursu, de care vom vorbi) e drama transformării aurului în nisip. In condiţiile proprietăţii private, orice valoare posesivă se transformă — pe plan uman — într-o nonvaloare.

Paul Georgescu

POEZIE cu EXPLICAŢII

(Urmare din pag. 1)

M-am oprit la „Triumful primăverii" de Tudor George, versuri pe care le reproducem în întregime, fiind ale unui om de talent, care se străduieşte să iasă din clişeele obişnuite şi să cucerească, de la debut, laurii originalităţii.

Regret, însă, că această reproducere o fac nu ca să-l elogiez, dar să aduc mustrări autorului, mustrări care nu-l privesc numai pe el, dar şi pe toţi cei ce, la fel cu el, caută să se singularizeze, să stîlcească şi să inventeze cuvinte, să atragă atenţia asupra lor, scriind în „genul genial", jignind bunul simţ, violînd această limbă scumpă nouă tuturor şi pe care, atît înaintaşii noştri cît şi noi înşine, am căutat s-o facem cît mai pură şi mai armonioasă.

TRIUMFUL PRIMĂVERII

I

Cîntaţi, cîntaţi triumful primăverii,
Lăstuni săgetători **proşcaţi** pe boltă,—
Nuntindu-vă cu-a razelor puzderii
Şi-a crengilor **destindere învoltă**...

Cu degete prelungi **palmatul** soare
Victorios răzbeşte ceaţa pală
Şi acuprinde-n gestu-i de dogoare
Fructul terestru, ca pe-o portocală...

Nu simţi şi tu că-n fiece pupilă
Se-aprinde-un **sor** ce cată să pătrundă
Prin **tandre ceţuri** trupul de argilă
Inima ta şi forma ta rotundă?

Nu simţi şi tu **năprasnicul fascicul**
Cu stolul de lăstuni care ne-ajunge
Cum, pătrunzînd prin ochi pînă-n ventricul
Ne-aprinde pulsul, năvălind **prin** sînge?

. . . .

Cîntaţi, cîntaţi, explozii de lumină,
Tu, soare **suliţaş, trompet** ce sperii
Zăpezile topite din retină!
Cîntaţi, cîntaţi, triumful primăverii!

II

Cîntaţi, cîntaţi şi vîntul ce resfiră
Copacilor prelungile lor plete
Cînd luminoase-acorduri, ca pe lyră,
Astral paianjen umblă să desfete.

Paing de aur pur, aprinsul soare
Şi-mproaşcă orbitoarele extaze,
Sedus de-o pătimaşe-mbrăţişare
Cuprinde ceru-n plasa lui de raze...

Nu simţi şi tu că-n fiecare deget
Tînjeşte un paianjen fără plasa,
Un neastîmpăr tandru, fără preget,
Şi unghia musteşte de mătasă?

Nu simţi şi tu aidoma **frămîntul**,
Nici cum se-nţese-n preajmă adevărul,
Cînd te-ncunună soarele şi vîntul
Cu-alintul lor păienjenindu-ţi părul?

. . . .

Cîntaţi, cîntaţi păianjeni de lumină,
Tu, soare-aprins, tu, vînt stîrnind **himerii**
Prin părul **unduios de muselină**...
Cîntaţi, cîntaţi triumful primăverii!

Să urmărim împreună cu cititorul numeroasele atentate la puritatea, la demnitatea graiului nostru, cuprinse în cele patruzeci de versuri ale lui Tudor George.

In rîndul al doilea al primei strofe găsim „lăstuni săgetători **proşcaţi** pe boltă". Ce înseamnă, oare, „proşcaţi"? In ce regiune a ţării se spune **proşcaţi**, în loc de, probabil, **improşcaţi**?

Primul rînd al strofei a doua ne vorbeşte de „palmatul soare". Soare palmat? Adică un soare în formă de palmă? Şi imaginea şi expresia sînt artificiale.

In al treilea rînd al aceleiaşi strofe citim acuprinde-n gestu-i.

„Acuprinde" vrea să însemne, desigur, **cuprinde**.

In strofa a treia citim că-n fiece pupilă se-aprinde-un **sor**.

Acest **sor** vrea să fie probabil un **soare**.

Tînărul poet a şi început să inventeze cuvinte. Cam pretenţios!

Să folosească întîi, cuvintele existente în limba romînească şi pe urmă, cînd ideile sale vor fi atît de vaste, atît de înalte încît vocabularul ţării să nu le mai poată cuprinde, slobod e să ne fericească cu propriile-i născociri lingvistice.

In aceeaşi a treia strofă, găsim „tandre ceţuri" şi cuvîntul **inimă** în care accentul cade pe silaba **ni**, după cum în strofa doua e accentuat finalul tul din **fructul**.

Cu fiecare strofă a noului bard, intrăm în confuzie şi perplexitate.

Strofa patra începe cu „năprasnicul fascicul" care, ca să rimeze cu „ventricul", pătrunde, prin ochi, pînă-n ventricul, năvălind **prin** sînge. Năvăleşti **în** ceva, nu **prin** ceva. Treci **prin** pădure, dar nu năvăleşti **prin** ea, oricît de „năprasnic fascicul" ai fi!

In strofa a cincea, soarele e un suliţaş trompet, care sperie „zăpezile topite din retină". Ce vor fi acele zăpezi topite în retină, speriate de suliţaşul-trompet?

Dar acel „astral paianjen care umblă să desfete"?

Să facem apel la un vraci, la o ghicitoare care să ne lămurească ce poate fi „neastîmpărul tandru" şi mai ales, acea „unghie care musteşte de mătasă" (strofa 8).

Da! Da! Aţi citit bine! Nu e nici o greşeală de tipar!

Scrie, negru pe alb:

„Şi unghia musteşte de mătasă"?

Iată şi „frămîntul" din strofa nouă şi „cum se-nţese-n preajmă adevărul", din aceeaşi strofă, iată şi soarele şi vîntul „cu-alintul lor păienjenindu-ţi părul".

Cum poate un alint să-ţi păienjenească părul să ne răspundă nu autorul poeziei, ci tovarăşii responsabili ai „Gazetei literare" care au publicat, fără să le citească, probabil, aceste zece regretabile catrene!

Iată-ne, la strofa ultimă. „Soarele stîrneşte himerii!" (probabil himere) în părul „unduios de muselină". Şi urmează semnătura.

Pe vremea „hermetismului", cînd poezia se adresa unor cercuri restrînse de cititori, aceste jonglerii puteau trece şi chiar interesa. Astăzi, însă, cînd scrisul fiecăruia dintre noi este urmărit şi gustat nu de zeci ci de zeci de mii de cititori, cerem confraţilor să se exprime într-o limbă cît mai curată, mai accesibilă maselor, limba poporului, care gîndeşte limpede şi a cărui claritate de expresie nu umbreşte întru nimic marile sale daruri poetice. Romînul s-a născut poet înainte de a fi venit pe lume Mallarme.

Victor Eftimiu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

clorul, să-ţi spun o întîmplare reală, soldată cu un rondel ce mi-a adus destule buclucuri. Am citit cîndva, de mult, directorului unei răposate reviste literare — care se socotea directorul literaturii înseşi — un fragment de poezie. La un moment dat, stilul popular al versurilor formula această imagine:

> Jupîneasa carpena
> adusă din Slatina...

— Ce-nseamnă asta? m-a întrebat directorul de literatură.

— Stil popular.

— Vrei să spui: schimonosire formalistă a stilului popular. Ce-o să-nţeleagă cititorul prin „Jupîneasa carpena" a dumitale?

— Inţelege: arborele denumit carpen, iar din context înţelege: ţeapă.

— Şi asta-i poezie?... m-a căinat, sincer îngrozit, preopinentul meu. Eşti iremediabil pierdut. Cînd ai să te laşi de ermetism?

... Ei bine, n-o să-ţi mai spun că lectura mea fusese o mică farsă şi că versurile cu pricina erau din cunoscuta baladă populară „Corbea", veche de la tata şi de la bunicu.

Se vede treaba că, odată cu fireasca nevoie de expresie figurată a proverbelor, odată cu imaginile incitatoare — anume şi numai la prima vedere „nelimpezi" — ale ghicitorilor, ca să luăm numai două exemple, tot de la bătrîni oi fi moştenit şi ... ermetismul, formalismul, etc., etc.

Deşi aceste reproşuri îmi se fac azi mai rar, eu continui să cred că adevăraţii ermetici trebuie căutaţi printre acei judecători înguşti ai operei literare care, împleticind absconse raţionamente pasămite explicative, rămîn ei de fapt neînţeleşi propriilor cititori şi impermeabili oricărei înţelegeri.

Iar adevăraţii formalişti — nu mă refer în special la literatură — sînt cei care fac lucrurile de formă, nu cei care caută forme frumoase.

— Ce-aţi spune dacă v-aş ruga să precizaţi poziţia dvs. în legătură cu raportul dintre formă şi conţinut?

— Aş spune, în primul rînd, că aceasta nu e o întrebare de formă ci una în adevăr de conţinut. Noi socotim de obicei problema conţinutului drept o problemă de la sine înţeleasă — şi greşim. E adevărat că răspunsul real şi practic nu-l putem da decît cu lucrările noastre. Şi eu pot da un asemenea răspuns, chiar cu ultimele colaborări la „Gazeta literară" în care oglindesc, cum se zice, cea mai vie şi mai directă actualitate. Dar oglindirea muncii, succeselor şi greutăţilor noastre, cuprinderea vieţii muncitorului, ţăranului şi intelectualului de azi, trebuie să devină pentru noi o preocupare nu numai intuitivă, aproximativă, întîmplătoare, ci conştientă, deliberată, permanentă. In serviciul ei trebuie să concentrăm cele mai bune rezerve de care dispunem; pentru actualitate — adică pentru viaţa noastră — trebuie să ne batem, ei trebuie să-i închinăm principalele noastre eforturi.

— Cu aceasta, e limpede că am trecut şi de „formalism" şi de folclor. Dar în domeniul traducerilor, am impresia că evoluaţi între contraste. După Maiakovski şi „Vasili Tiorkin", stiluri ale veacului nostru, ce anume v-a atras către poezia englezului William Blake de acum 200 de ani?

— William Blake a fost o foarte interesantă conştiinţă protestatară a veacului său; a avut o poziţie originală, neconformistă şi intransigentă faţă de societatea în care trăia; a adus o contribuţie însemnată la fondul comun al umanităţii; el nu numai că ne atrage, dar ne aparţine.

De ce l-am abordat după Maiakovski şi Tvardovski? Poate că din simplu... spirit sportiv! După părerea mea, trebuie să întreprinzi mereu — cu sau fără publicitate — asemenea exerciţii, asemenea antrenamente, în tovărăşia marilor artişti ai poeziei clasice şi moderne. Nu te poţi cunoaşte bine, fără să-i cunoşti bine pe alţii. Nu te poţi diferenţia de ei, cît de cît..., fără să fi pipăit personal stilul, tehnica, mijloacele, specificul lor. Există şi în poezie un fel de grijă de a-ţi menţine „condiţia fizică", un fel de nevoie de a păstra musculaturii versului mobilitatea, elasticitatea, rezistenţa, randamentul.

— Şi aş mai vrea să ştiu ceva: cînd au să vă apară şi cele două volume de versuri originale „OAMENI ŞI DRAGOSTE" şi „COPIII CARTIERULUI"? Despre primul, aţi anunţat de mai multe ori că e gata de tipar.

— E gata... ca şi interviul dumitale. Spuneai că vrei să fie scurt.

— Aşa e. Uitasem.

C. Cristobald

UNIVERS TRAGIC

(Urmare din pag. 1)

„Bună, din lene" a devenit artistă de cinema şi întreţinută de lux. In momente de lirism, trecutul răbufneşte cu amintiri dureroase. „Mama era bolnavă. A vrut să se sinucidă în cîteva dăţi şi n-am lăsat-o... Eu şi cu soru-mea mai mică ne-am înapoiat de la şcoală. Imi aduc aminte, aveam gheţele tatei cu gumilastic şi ne-am dus de-am cumpărat mezeluri. Mama era bolnavă în pat. Noi am intrat în bucătărie şi am mîncat pîine cu mezeluri. Pe urmă ne-am culcat. Pe la nouă seara a ieşit tata în curte — era chior — dar s-a uitat la lună. Dintr-un salcîm l-a lovit ceva în cap. Şi s-a uitat în sus. Se spînzurase mama! Ne-a trezit pe noi din somn. Am ţipat, am chemat-o pe mătuşa... Pe urmă, am înmormîntat-o şi am crescut eu, a crescut şi soru-mea. Astăzi ea s-a măritat, eu fac cinema..." In felul acesta, cu o sobrietate de mare artist, Călugăru realizează adevărate stenograme ale mizeriei. Concentrarea nu este aci căutare stilistică, ci crispare istovitoare, trăire intensă într-un univers tragic şi halucinant.

In existenţa sufocantă a mahalalei apar miturile, încercări de lămurire a genezei infernului. Buiumaş „cugetă bătrîneşte": „Trebuie să fie undeva o livadă, unde dumnezeu varsă bănet şi cheamă cîte o mahala ca fiecare gospodar să apuce şi să-şi ducă acasă după vrere şi putere. Cei leneşi, sătui şi veseli, umplu buzunări, sînuri, saci cu galbeni; cei trudiţi, flămînzi şi amăriţi ajung totdeauna după ce grămezile de galbeni s-au golit"... Mahalaua fîntînilor este considerată „marginea lumii"; un finister unde cerul se uneşte cu pămîntul, populat de minunt petrecute în casele mahalagiilor ursuzi. Peisajul acestui finister oferă o singură nuanţă: autumnalul: „Amintirea mea păstrează însă vedenia unui tîrg în care vremea nu se mai schimbă: totdeauna toamnă. Plouă. Vînt. Ţipenie pe drumuri. Aleargă dulăi jigăriţi şi uzi şi cîteodată cîte un om trist cu umbrela deschisă". In acest domeniu al pluviosului etern: „nu se iubeşte. Nimeni n-are vreme pentru treburi aşa de zădarnice..." Oamenii mahalalei alcătuiesc o: „lume necăjită, întunecată, de la o barieră la cealaltă a tîrgului. Nu-i arde nimănui de zburdăciune, de fudulie. Fiecare cap de familie cîştigă doar cîteva săptămîni pe an. Cîştigul este însă atît de mic, că abia ajunge să amăgească foamea copiilor; iar pe a celor vîrstnici nici măcar pe atîta".

Acesta este universul lui Buiumaş. O lume de mizerie, tragedii şi interdicţii. Contrastul cu lumea bogaţilor aproape că nu există. Universul avut este un paradis inaccesibil. Copilul îl semnalează, dar afectivitatea lui se desfăşoară în infern.

Poetul Saşa Pană, adunînd la un loc în „Casa şoarecilor" lucrările de început, încă nepublicate în volum, ale lui Ion Călugăru, a făcut mai mult decît un gest de pietate în amintirea scriitorului. Modul în care editorul a alcătuit volumul, oferă posibilitatea cuprinderii căutărilor febrile şi drumurilor variate ale subtilei arte de prozator a lui Călugăru. Aflăm aici, în primul rînd, în mod masiv, începuturile marii trilogii a romancierului, aş spune a tragediilor cu un singur actor, în maniera lui Thespis, străbunul tragicilor. Actorul (Buiumaş) îl regăsim în „Casa şoarecilor", „Intre copii", „Din copilăria unui netrebnic", „Firi neînţelese", „Ispite", etc. Eroul era prefigurat prin contururi esenţiale în momentul în care Călugăru scria primul roman al trilogiei, iar arta prozatorului se impusese prin atît de matura carte de debut a „Caiilor lui Cibicioc".

Dar în „Casa şoarecilor" aflăm şi drumul către mit şi fantastic, amestecate cu tragicul destin al oamenilor de rînd din uluitorul „Abecedar de povestiri populare". Schiţe ca: „Lăutarul şi şerpele", „Neguţătorul care nu vinde nimic", „Sfîrşenia lui Veniamin Jidovul" sau „Ispite", amintesc de acest „Abecedar" cu neputinţă de uitat, al lui Călugăru.

S.D.E.P.U.N.I.A. demonstrează capacitatea de reverie şi de sarcasm, în acelaşi timp, a lui Călugăru, manifestată într-o proză lirică, sugrumată de imagistică îndrăzneaţă, pe alocuri chiar ilogică, din „Paradisul statistic". Drumul a fost repede abandonat de prozator pentru că ducea într-o fundătură de originalitate silită, fără perspective. De fapt, nici nu era drumul lui propriu, ci al prozei lui Apollinaire, Crevel, Aragon (din „Anicet", „Les aventures de Télémaque", „Le libertinage", etc.).

Il întîlnim în „Casa şoarecilor" şi pe Lăpuşneanu, eroul din „Don Juan Cocoşatul", în ipostaza unui Miron Lăpuşneanu cu destin asemănător aceluia din romanul numit. Iar „Coolidge a minţit" aminteşte maniera parabolică din „Ion şi Salomeia" sau „Clovnul care gîndeşte".

„Don Juan Cocoşatul" se înrudea, prin febra descompunerii unei lumi damnate, cu „Craii de Curtea Veche" ai lui Matei Caragiale. Filiaţia o găsim, la modul direct, în „Palilula" şi în asociaţia de boemi condusă de Puiu Dracopol, un fel de Pantazi al unei epoci de crahuri bancare.

Dacă reuneşti firele care leagă invizibil schiţele şi nuvelele din „Casa şoarecilor", deţii la un moment dat drama a două lumi opuse care, cel puţin pentru o clipă, se luminează una pe alta. Buiumaş încearcă prin intelect evadarea din mahala, pentru a o putea plasa în problematica întregii lumi sociale şi a-i lămuri astfel misterele, nefericirile.

Există şi un alt personaj, extrem de interesant, Diogen Miracol („Bună din lene", „Diogen Miracol şi shunk", „Un bărbat care nu e nici om, nici bărbat", „Palilula", etc.) pseudonumele lui Diogene Xantos, bancher decăzut, care şi-a pierdut averea, nevasta, copiii şi a fost aruncat, prin intelect, în mahalaua presei burgheze. Ins cultivat, datorită averii risipite, i-a mai rămas o singură modalitate de trai: condeiul.

Diogen Miracol, ca erou existenţialist, figurează tristul final al unei clase întregi. Am spus că este erou existenţialist pentru că filozofia lui este crepusculară. El practică un indiferentism aristocratic („E comic dar am rămas în viaţă. Din curiozitate. Nu mă mai atrăgea nimic, nu mă mai durea nimic, vroiam numai să văd ce se va mai întîmpla") într-o lume suferindă moralmente („fiecare tîra după sine o mare tristeţe"). Diogen Miracol are sentimentul naufragiatului, viaţa este pentru el un accident nerod şi suprema lui dorinţă este de a „demisiona din funcţia de om, cum demisionezi dintr-o slujbă". El evoluează prin existenţa cotidiană cu un profund sentiment de neparticipare „ca o scîndură mişcată de curent".

Cu fineţe, Călugăru stabileşte distincţii, care sînt tot atîtea sancţiuni. Existenţa lui Diogen Miracol nu e tragică, cum este lumea şi viaţa lui Buiumaş. De fapt, cu ochii lui Buiumaş, prozatorul ne face să asistăm la lenta disoluţie, nu lipsită de o anume grandoare, a personajului, în otrava izolării fără remediu şi a unei nelinişti pe care o generaţie întreagă „o socoteşte semn de distincţie".

Tragicul îmi apare extrem de clar, ca sursa principală a operei de prozator a lui Călugăru. Arta lui s-a desăvîrşit mai ales pe această dimensiune a umanului. A fost el însuşi un om care a suferit mult. Bucuria pe care a simţit-o văzînd împlinite visurile sale de creator şi de militant social, a operat o profundă schimbare în arta lui, dar tot în sensul categoriei fundamentale a întregii lui opere. Călugăru şi-a dedicat ultimii ani din viaţă încercării de a înălţa tragicul către sublim.

„Oţel şi pîine", în cele mai bune pagini ale sale, nu face altceva decît să extragă miligramul de sublim dintr-o imensitate de dramatice dificultăţi. Sublimul este aici conştiinţa umană, întărită de aspiraţiile unei clase (proletariatul) şi a unor luptători (comuniştii).

In momentul în care s-a stins din viaţă, acum doi ani, el aşternea pe hîrtie notele unui roman pe care-l simţea şi-l dorea ca cel mai bun din febrila lui existenţă creatoare. Era vorba de „Greva generală", romanul marilor evenimente sociale ale anului 1920. Călugăru a închis, în ochii lui istoviţi de suferinţă, imaginea eroismului muncitorimii din ţara noastră. Amintesc acest fapt ca un omagiu adus marelui artist, prietenului şi tovarăşului de luptă plecat dintre noi.

Ion Vitner

ION BREAZU

La Cluj a încetat din viaţă, în ziua de 11 mai a.c., profesorul Ion Breazu, şeful catedrei de literatură romînă de la Universitatea „Victor Babeş" şi şeful colectivului de istorie literară şi folclor al filialei Cluj a Academiei R.P.R.

Cercetător pasionat şi competent, profesorul Ion Breazu şi-a dedicat, după studii strălucite la Blaj, Orăştie, Cluj şi Paris, întreaga sa putere de muncă studierii istoriei literaturii romîne. A început să publice în presă şi să funcţioneze ca asistent pe lîngă Universitatea din Cluj în anii care au urmat primului război mondial. In 1943 a fost numit conferenţiar la această universitate, iar în 1955 este numit profesor şef de catedră. Generaţii de studenţi care au trecut prin Universitatea din Cluj au primit nu numai cunoştinţe temeinice şi profunde, nu numai îndrumări metodice cu privire la cercetarea sistematică şi atentă a literaturii noastre, dar şi o pildă vie de activitate neobosită şi de integritate morală.

Ion Breazu a colaborat cu studii şi articole la principalele reviste de specialitate din ţară: Daco-Romania, Studii literare, Transilvania, Studii şi cercetări ştiinţifice, iar în anii din urmă la Almanahul literar, Steaua şi Tribuna. L-a preocupat în special istoria literaturii ardelene şi legăturile scriitorilor din Transilvania cu creaţia populară. Dintre studiile sale — multe din ele reunite în masivul volum „Literatura Transilvaniei" — cităm: Povestitori ardeleni şi bănăţeni pînă la unire, antologie, prefaţă, note bibliografice şi glosar; Temeiurile populare ale literaturii romîne din Transilvania; Versuri populare în manuscrise ardelene vechi; Jules Michelet şi folclorul romînesc; Literatura „Tribunei"; Ecourl ovidiene în literatura romînească din Transilvania; Anton Pann în noi studii şi ediţii, etc. etc. Editura de stat pentru literatură şi artă va scoate de sub tipar, nu peste multă vreme, o culegere din nuvelele lui Slavici însoţită de un excelent studiu introductiv aparţinînd profesorului Ion Breazu. Tot profesorul Breazu a condus şi lucrările colectivului de cercetători de la Cluj care se ocupă cu editarea operelor lui Ion Slavici. Era un om de o modestie rară, de o corectitudine exemplară, un muncitor care n-a cunoscut de-a lungul întregii sale vieţi nici o clipă de răgaz. Elevii, studenţii şi toţi cei care l-au cunoscut îi vor păstra totdeauna o amintire neştearsă.

CRONICA FILMULUI

NEOREALISMUL ȘI REALISMUL SOCIALIST

Apariţiile din 1958 ale revistei „Film" (numărul dublu 1—2 şi numărul 3) atestă nelinişte creatoare, problematică complexă, şi fac dovada unui efort mai mult decît pozitiv. „Film" oferă, cu ultimul său număr, o surpriză îmbucurătoare. (Pînă acum surpriza o constituia doar apariţia revistei, supusă unui hazard capricios, cu arabescuri neprevăzute.) Revista purcede cu îndrăzneală pe drumul discuţiilor de idei, deschis încă în numărul anterior. De data aceasta, însă, discuţia e mai bine şi mai lucid organizată, iar aportul participanţilor consistent şi interesant. Tema însăşi, neorealismul şi realismul socialist, prilejuieşte euforie intelectuală. Iată întrebările propuse de redacţie:

1. Ce este neorealismul? Un fenomen nou, profund valabil, un stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie naţională, sau este doar o recidivă a vechiului realism reapărut într-o conjunctură prielnică? Este un bun cîştigat pentru totdeauna sau e o simplă modă?

2. E utilă pentru filmul romînesc studierea esteticii neorealiste sau, dimpotrivă, arta noastră nu ar cîştiga nimic din această încercare?

După părerea noastră întrebările ar fi trebuit să fie mai clare şi mai nuanţate totodată. Într-adevăr, neorealismul ar putea fi un fenomen nou profund valabil şi în acelaşi timp să nu fie, fatal, „un stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie naţională"? Formularea „doar o recidivă a vechiului realism" mi se pare, de asemenea, improprie şi echivocă. În fine, opera cineaştilor italieni poate sau nu poate fi „un bun cîştigat pentru totdeauna" dar va rămîne mai mult decît „o simplă modă". Calea e mai lungă, nuanţele sînt mai numeroase. Acestea sînt, totuşi, probleme de formulare care nu viciază conţinutul interesantei anchete la care au răspuns, deocamdată, Aurel Bauh, Ion Bostan, Liviu Ciulei, Ionel Jianu, A. Pop Marţian, Valerian Sava şi Emil Suter. Mă alătur majorităţii observaţiilor fine ale lui Emil Suter, precum şi la multe din opiniile judicioase formulate de Valerian Sava şi Ion Bostan. Nu cred că poţi subscrie la poziţia pe care o adoptă maestrul fotografiei romîneşti, Aurel Bauh, care anulează eforturile şi căutările neorealiştilor din „unghiul fotografic", contestînd cineaştilor italieni chiar originalitatea şi atribuindu-le ca precursor pe Bill Brandt. Cinematografia — iertat fie-mi locul comun — nu poate fi redusă la fotogenie şi raportul dintre regizor şi operator e altul decît acela dintre ziarist şi foto-reporter. Regizorul este creatorul filmului modern, creierul şi sufletul său. De asemenea, cred că e exagerată severitatea lui Liviu Ciulei. Talentatul regizor al „Erupţiei", film în care influenţele neorealiste sînt destul de neasimilate, manifestă o duritate nefundată faţă de neorealism în care, „de cele mai multe ori, forma în care este turnat materialul de viaţă apare ca o haină de împrumut".

Neorealismul este o realitate artistică puternică şi copleşitoare, contagioasă prin originalitate şi farmec personal, produsă în Italia şi care a prezidat geneza unor lucrări cinematografice de răsunet universal. Şcoala sau curentul creat de cineaştii italieni este într-adevăr „un fenomen nou, original şi profund valabil". Capodoperele pe care le-a generat şi care-i poartă amprenta specifică o mărturisesc, iar metodele şi perspectiva din care s-au creat „Hoţii de biciclete", „Umberto D.", „Roma, orele 11", „Vinătoare tragică", „Feroviarul" sau „Cronica amanţilor săraci" nu pot fi considerate ca apanaj al unei mode ci invită la meditaţie şi la concluzii riguroase. Fără să fie „o recidivă a vechiului realism" neorealismul este însă, evident, realism, preluînd deci într-o optică proprie şi mai ales cu o culoare şi o melodie proprie, cu eroi specifici, cuceririle realismului cinematografic. El este o modalitate a realismului, produsă în condiţii specifice, printre care nu trebuie uitate lumina şi soarele Italiei, melodiile poporului italian, nostalgia şi exuberanţa acestuia.

Ca orice modalitate realistă, neorealismul este, prin structură şi concepţie, progresist şi protestatar, critic şi adesea vizionar. Neorealismul este o ripostă artistică la fascism, la urmările fascismului, la reprezentarea convenţională, burgheză a realităţii contemporane. Mă alătur întru totul precizărilor binevenite ale lui Emil Suter care cita tezele nu prea cunoscute la noi ale lui Cezare Zavattini: „...neorealismul a dezvăluit în realitatea imediată mai cu seamă foamea, mizeria, exploatarea capitalistă; de aceea el este o mişcare socialistă. Nu cred că cei ce sînt neorealişti ar putea fi şi reacţionari; ar însemna să ignoreze, de fapt, că neorealismul coincide cu nevoile cele mai arzătoare ale poporului". (Este interesant faptul că neorealismul a înregistrat adeziunea unor artişti fără participare directă la lupta clasei muncitoare). Teza programatică e clară şi nu mai pretinde comentarii. Acei care încearcă să opună, în mod arbitrar şi gratuit, neorealismul, realismului socialist şi cinematografiei sovietice căpătă prin cuvintele lui Zavattini o sancţiune intelectuală tăioasă. Cinematografia sovietică se bucură de un mare prestigiu şi ascendent la cineaştii italieni. Operele majore ale cinematografiei sovietice, suflul ei creator, patosul revoluţionar, toate acestea au contribuit la apariţia şcolii italiene. În cele mai reprezentative creaţii ale neorealismului se poate vorbi de înrîurirea realismului socialist. Să nu uităm însă că artiştii neorealismului creează în condiţiile societăţii capitaliste şi că, deci, o considerabilă parte a operei lor va viza o realitate decrepită şi contradictorie accentuînd pe mizerie şi revoltă. Evident, de asemenea, maeştrii realismului socialist se sprijină direct şi nemijlocit pe o cunoaştere ştiinţifică a universului, bazată pe marxism-leninism, în timp ce la neorealişti concepţia socialistă e, adesea, intuitivă, afectivă, nu mai puţin însă sinceră şi intensă.

Aşa zisa „criză" a neorealismului vine în bună măsură din întrebările neliniştite, din nemulţumirea creatoare a reprezentanţilor săi. Contribuie, firesc, şi primejdia fatală a manierismului, a imitaţiei sterpe, a nedepăşirii. Aceasta e, însă, de fapt, un pericol care pîndeşte pe orice creator şi orice creaţie. Alarma e falsă! Dacă prin „bun cîştigat pentru totdeauna", prin „fenomen nou, profund valabil" se înţelege o realitate artistică al cărei aport la cultură e considerabil, care a inspirat opere strălucite şi originale, rezistente la intemperiile istoriei, atunci cred că neorealismul posedă asemenea trăsături.

Sondajele îndrăzneţe în cotidian, reabilitarea la asemenea scară a faptului divers, precizia lirică a detaliilor, fresca străzii, conturul sufletesc al omului simplu, sînt sectoare în care neorealismul are o strălucire specifică, pe care, să sperăm, vremea nu o va şterge. În privinţa unui „stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie naţională", cred că intrăm pe teritoriul celei de a doua întrebări.

Pentru filmul romînesc, studierea esteticii neorealiste (în orice caz a realizărilor neorealiste), este utilă. Orice pastişă este însă, în artă, sortită unui sfîrşit lipsit de glorie. Parodia neorealismului, fie şi în peisaj, oferă doar garanţia unei copii neizbutite. Deci, se poate pleda pentru studiu, pentru folosirea unor cuceriri pe linia compoziţiei, a ştiinţei de a realiza atmosfera, a pregnanţei detaliilor, dar asimilate creator de o personalitate autonomă.

Cineastul romîn aspiră şi luptă pentru realismul socialist. Pe drumul acesta, el poate folosi experienţa şi concluziile novatoare ale neorealiştilor. Neorealismul demonstrează că numai o artă profund naţională poate rivni la universalitate.

Asupra celei de a doua întrebări formulată de redacţia „Film" vom mai reveni.

Sorin Arghir

Scenă din filmul italian „Feroviarul"

Interviu cu V. V. Poltoraţki, redactor-şef al revistei

„LITERATURA ŞI VIAŢA"

În Uniunea Sovietică a apărut recent o nouă revistă literară: „Literatura i jizni" — organ al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. Am socotit interesant să prezentăm cititorilor „Gazetei literare" obiectivele noii publicaţii sovietice. În acest scop, ne-am adresat scriitorului V. V. Poltoraţki, redactor-şef al revistei „Literatura i jizni". Am fost primit cu multă amabilitate.

Întrevederea a prilejuit o interesantă expunere a unor probleme de interes acut care caracterizează situaţia actuală a literaturii sovietice.

— Am dori să facem cunoscut cititorilor romîni preocupările revistei „Literatura i jizni". Ce ne puteţi spune în această privinţă?

— Aceste preocupări au fost fixate încă din articolul de fond semnat în primul număr al revistei de Leonid Sobolev. Am numit revista noastră *„Literatura şi viaţa"*; dorim ca literatura publicată în paginile revistei să fie indisolubil legată de realitatea construcţiei comunismului în ţara noastră. Adevărul vieţii nu ne permite să denaturăm înfăţişarea realităţii socialiste, s-o ponegrim sau s-o poleim, să substituim adevăratelor valori surogate formaliste. Principalul este că viaţa noastră sovietică, prin însăşi natura ei, oferă cele mai largi perspective şi te obligă s-o zugrăveşti în progresul ei continuu. Noi ne propunem să înfăţişăm eforturile unite ale întregului popor în imagini literare cît mai reuşite.

— Care sînt sarcinile specifice ce revin revistei dvs., spre deosebire de celelalte reviste literare?

— „Literatura i jizni" are datoria să descopere multiplele talente aflate în Republica noastră, să favorizeze afirmarea lor literară. Uniunea Scriitorilor din R.S.F.S.R. are 49 de secţii sau filiale în diferite regiuni, ţinuturi şi republici autonome ale Federaţiei Ruse. Critica noastră literară s-a obişnuit să-şi concentreze atenţia mai ales asupra scriitorilor din cele două mari filiale, Moscova şi Leningrad. Noi trebuie să reparăm această situaţie. Chiar şi în oraşele cele mai îndepărtate ale Republicii noastre există poeţi şi prozatori de valoare. Ziarul nostru este menit să fie un instrument de cimentare a tuturor forţelor literare. El trebuie să pregătească primul congres al scriitorilor din R.S.F.S.R. Vrem să aducem la cunoştinţa cititorilor noi curente şi fenomene literare care se dezvoltă în toate colţurile Republicii noastre. Sînt mulţi scriitori din provincie despre care merită să vorbim. Alţii, despre care nu s-a mai vorbit de mult. Iată chiar în ultimul număr noi sărbătorim aniversarea scriitorului Kocin care a împlinit 55 de ani. Acum 35 de ani a apărut prima lui carte, una dintre cele mai populare lucrări din perioada războiului civil. Ea a fost tradusă în 17 limbi şi a atras atenţia şi lui Maxim Gorki. Pe urmă au mai apărut şi alte opere literare ale scriitorului rus. Revistele noastre nu s-au prea preocupat de creaţia lui Nikolai Kocin. Tineretul îl cunoaşte prea puţin şi noi ne bucurăm că în gazeta noastră este popularizat acest scriitor valoros care numai în cursul anului trecut a tipărit patru noi cărţi.

— Ce alte sarcini îşi mai propune revista dvs., pentru îndrumarea scriitorilor din R.S.F.S.R?

— Principala noastră sarcină în îndrumarea scriitorilor este mobilizarea lor în munca de construire a comunismului. Comitetul Central al P.C.U.S., prin cuvîntul primului său secretar, N. S. Hruşciov, ne-a numit pe noi, oamenii scrisului, *„ajutori devotaţi ai partidului"*. Noi trebuie să ne dovedim la înălţimea acestei chemări. Am constatat şi din activitatea revistei noastre însemnătatea educativă a literaturii. Trebuie să cultivăm pe cititorii noştri în spiritul moralei comuniste, în spiritul intransigenţei faţă de reminiscenţele ideologiei burgheze. Noi vom organiza în special campanii în vederea stimulării spiritului patriotic al tineretului rus. Ne propunem să milităm în paginile revistei pentru înfăţişarea veridică, la un înalt nivel artistic şi ideologic, a omului nou sovietic. Vom folosi în acest scop toate genurile literaturii, printre care schiţa nu trebuie să ocupe ultimul loc.

— Cum asiguraţi calitatea artistică şi ideologică a lucrărilor literare publicate în revistă?

— Revista noastră sprijină comitetul organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., care a iniţiat cîteva consfătuiri consacrate problemelor de creaţie. Revista noastră le va populariza şi va cere sprijinul viitorilor consacraţi pentru îndrumarea tinerelor talente. La Smolensk s-a ţinut consfătuirea poeţilor, la Moscova, timp de trei săptămîni, s-a desfăşurat o consfătuire cu tinerii dramaturgi, iar la Leningrad cu criticii literari. Nu mai amintesc aici discuţiile organizate de diferite reviste. Acum se deschide un seminar pentru tinerii scriitori din regiunile centrale ale Rusiei (Reazani, Iaroslavl, Vladimir, Kalinin etc.). Seminarul prevede în ciclul de teme, cu privire la literatura realismului socialist: problematica social-politică, conţinutul ideologic, stilul şi forma, caracterul partinic al literaturii, eroul pozitiv, lupta cu schematismul etc. Şedinţele seminarului sînt conduse de maeştri ai literaturii noastre: Konstantin Fedin, A. Tvardovski, M. Isakovski şi alţii.

— Ne-aţi putea vorbi despre legăturile revistei cu cititorii?

— Noi am stabilit un contact permanent cu masele de cititori ai Republicii noastre. Am dori ca cititorii să semneze nu numai simple corespondenţe dar şi articole şi lucrări literare. Chiar în primul număr al revistei, am publicat un foileton intitulat: *„Despre adevăr şi ficţiune în literatură"*. Articolul e scris de un cititor: Akim Vasilievici Gorşkov, preşedintele colhozului *„Bolşevic"* din regiunea Vladimir. În alt număr al revistei articolul de fond apare sub semnătura unei bibliotecare din regiunea Smolensk. Ea şi-a început activitatea încă în timpul războiului civil ca bibliotecară la o unitate a Armatei Roşii şi istoreşte acum amintiri pline de interes cu privire la munca unor scriitori ca Furmanov, Fadeev şi alţii. Asemenea articole vom mai publica în fiecare număr al revistei noastre.

— Vă mulţumesc pentru răspunsurile dvs. şi dacă-mi permiteţi, vreau să vă mai pun o întrebare cu privire la propria dvs. activitate scriitoricească. Care sînt proiectele dvs. literare?

— Ca să răspund la această întrebare, vreau să evoc o amintire care mă leagă de prietenii mei romîni. Am fost în Romînia încă în anul 1945, pe cînd eram corespondent militar. Cartea mea *„În drum şi acasă"* cuprinde şi însemnări din acel timp. Am scris apoi romanul *„Meleaguri natale"*, care zugrăveşte viaţa regiunii Vladimir unde am copilărit şi am crescut. Lucrez acum la un volum de versuri; pot să vă destăinuiesc şi titlul volumului, — *„Înfloresc pişinii"*. E un ciclu de poezii despre iubirea de patrie, despre bogăţia şi frumuseţea locurilor noastre din Vladimir, vestite prin livezile de vişini. Vreau să scriu apoi un roman despre primii ani de după război cînd am călătorit foarte mult ca ziarist.

Atît despre proiectele mele literare. Vă rog să transmiteţi cititorilor „Gazetei literare" şi colectivului de redacţie sincerele mele salutări şi urări de succes în toate domeniile activităţii lor.

R. N. Matus

ARTE

Un mic mesager al artei teatrale: Păpuşa

A fost un prilej cum nu se poate mai fericit pentru a urmări şi desciifra în cadrul întîlnirii, de o amploare deosebită, cele mai diverse stiluri, concepţii, maniere şi metode de abordare a spectacolului de păpuşi.

Teatrul lui Guido van Deth a reprezentat Olanda cu piesa-fantezie „Marea greşeală". Textul, cu adînci rădăcini folclorice (vezi vechile legende groase, suculente, care amestecă eroii din paradis cu demoni, specifice Ţărilor de jos) „aruncă" deseori, în hiperabundenţa de replici, ironii subţiri, aluzii spirituale, chiar în gura unor pensionari ai cerului ca sfîntul Dorus; pînă la urmă mesajul piesei rămîne un apel pentru bunătate şi omenie. Ritmul lent, mişcarea uşor hieratică, alunecată, a păpuşilor, a surprins uneori printr-o monotonie premeditată, dar nu străină liniei spectacolului.

Două colective teatrale au prezentat piese... piese, adică texte dramatice din „marele" repertoriu, cărora li s-au dat drept interpreţi, puţin cam nefireşti, păpuşile. Teatrul de păpuşi din Berlin a jucat „Căpitanul Kopenik", o comedie care batjocoreşte vechiul militarism prusac, iar teatrul de marionete finlandez a interpretat „Logodna" clasicului Aleksis Kivi. O ingenioasă plezentare a colectivului german făcea legătura dintre scenă şi public prin intermediul unui actor — Lăutarul. Păpuşile, caricaturile umane, au avut greaua misiune de a înfrunta un mult prea amplu text dramatic, din păcate şi destul de puţin dinamic. Atunci însă cînd păpuşile au fost puse în situaţia de a-şi încerca mijloacele specifice (oferirea automatică a soldaţilor prin avanscenă) succesul a fost cel scontat.

Teatrul finlandez este o ilustrare plastică a greutăţilor pe care le întîmpină „genul" în ţările capitaliste, unde asemenea reprezentaţii se înjghebă de către doi-trei amatori entuziaşti, aşa cum este şi cazul colectivului finlandez, harnic propagator al unor piese din repertoriul naţional. Aceeaşi observaţie este valabilă şi cu privire la teatrul de păpuşi din Viena, care a încercat în sulia „Borcanul de căstraveţi" să parodieze unele influenţe ale „modului de viaţă american", e drept, cu mijloace artistice şi posibilităţi tehnice inegale, supline uneori de entuziasmul celor doi minuitori Picca şi Arminio Rothstein.

Ansamblul „Păpuşile Hogarth", atît de popular în Anglia, şi-a confirmat buna sa reputaţie de continuator al unei tradiţii celebre, de păstrător al unei maniere satirice proprii celebrei păpuşi naţionale Punch. Poate opinia lui Swift că „pentru a arăta tot ceea ce este ridicol în viaţa omenească, fantezia a inventat marionetele"... a stat într-un fel şi la baza acestui spectacol. Jan Bussel şi Ann Hogarth, directorii ansamblului, au conceput un spectacol în egală măsură satiric şi poetic.

Teatrul „Arlequin" din Lodz a încîntat printr-o sultă rustică de cîntece şi dansuri populare poloneze, dedicate celor mai mici (dar se pare şi cei mai neglijaţi) dintre spectatori. Linia aparent naivă a plăcuţei păpuşilor, mişcarea necizelată ne-a dat impresia unui mesaj artistic cuceritor.

Colectivele romîneşti au prezentat şi ele cîteva spectacole. Nu mă pot opri de a sublinia, de la început, sentimentul de mîndrie cu care am asistat la aceste reuşite reprezentaţii, mărturii ale înaltei arte a păpuşarilor romîni, urmare directă a sprijinului de care se bucură acest sector artistic în ţara noastră. „Fram" — cunoscutul erou al lui Cezar Petrescu, iubit de generaţii de copii — a fost chemat pe scenă de către colectivul din Cluj (în dramatizarea lui Cezar Petrescu şi Adriana Kiseleff). Am asistat la un spectacol plin de poezia textului original. Interpreţii au ştiut să creeze momente de tensiune dramatică alături de altele pline de o suavă reverie. Colectivul clujean, care şi-a cîştigat o binemeritată reputaţie prin abordarea unui repertoriu de calitate, ne-a demonstrat virtuţi egale în realizarea plastică (excepţionale peisaje nordice — scenograf Al. Rusan —) în momentele esenţiale ale conflictului tratate cu fineţe (regizor Mircea Suciu), în muzica inspirată şi originală (H. Majorovici), dar mai ales în interpretarea eroului principal — Horia Pop şi Peter Ianoş — care au cristalizat colaborarea celor două secţii ale teatrului (română şi maghiară) în vederea festivalului.

„Istoria" teatrului nostru de păpuşi şi-a găsit o admirabilă expresie artistică în spectacolul „Hai păpuşi, păpuşi lumeşti!" interpretat de colectivul din Timişoara. Vasilache, Gafiţa, Marghiolita, Moş Ionică, Ilenuţa, Ipistatul, Cluceru', Ghindă au fost scoşi din rafturile prăfuite ale muzeului şi aduşi la lumina rampei moderne într-o fericită şi spirituală evocare în versuri de Nella Stroiescu, care a ştiut să aşeze în cadrul unui conflict simplu, dar elocvent, „numerile" specifice ale tradiţionalilor eroi. Spectacolul a demonstrat, o dată mai mult, rolul satiric de totdeauna al păpuşii, rolul ei de mesager al ideilor de protest social împotriva imbîlnăvirii. Satira violentă reţinută în mişcarea grotescă, alături de acordul „pizzicato", urmat de dansul suav, au definit acest plăcut spectacol regizat într-un mod îndrăzneţ de Florica Teodoru. Finalul spectacolului e de fapt un mic poem fără cuvinte: Vasilache culcă încet pe rampă păpuşile inerte, în timp ce în scenă mîinile păpuşarilor rămîn ca un simbol etern al omului ce însufleţeşte arta.

Cel de al treilea spectacol romînesc „Poveste fără cuvinte" (Teatrul de păpuşi Constanţa) sugerează o schiţă a istoriei universale a păpuşii de teatru, încercînd să surprindă, de fapt, (oarecum în maniera lui Effel) etapele civilizaţiei umane. Ceea ce e esenţial pentru spectacol stă în fantezia entuziastă a regizorului Claudiu Cristescu, în concepţia sa originală, dublată de o temeinică însuşire a mijloacelor de expresie.

Teatrul de păpuşi din Iaşi (regizor M. Al. Foca) a înfăţişat un spectacol pitoresc, suav în concepţie, tratat cu pasta dulce a dialectului moldovenesc: „Punguţa cu doi bani".

Au trecut numai cîteva zile de la deschiderea festivalului internaţional şi păpuşa-interpret şi-a afirmat, o dată mai mult, locul său precis şi specific în complexul mişcării artistice.

Dincolo de funcţie şi de divertisment, păpuşa a devenit un mesager! Dacă succesul ei este considerabil, aceasta e şi din pricina că acest mesager atacînd vechiul poartă idei scumpe publicului, rîsul el condamnă şi afirmă.

Şi dacă entuziasmul cronicarului e deplin, viitoarele spectacole (Obraztov, teatrul cehoslovac, teatrul polonez etc.) ne pot da încă de pe acum convingerea că această întîlnire internaţională îşi are laurii asiguraţi.

Al. Popovici

CRONICA DRAMATICA

Amintirea Teatrului Mic (II)

Arta grupărilor dramatice ocupă în arsenalul scenic al Teatrului Mic un loc considerabil. La un examen mai atent, mişcările interpreţilor par a fi determinate în mare măsură de repartiţia lor la un anume grup tipologic. Cele mai multe dintre spectacolele prezentate în recentul turneu ne apar astfel organizate în lumina delimitării categorice a unor tabere potrivnice, angajate să reprezinte viforos tendinţe şi preferinţe contrarii.

Este evident că o asemenea plastică a izvorît din natura repertoriului clasic realist rus. Discuţia deschisă pe teme violent etice, proprii dramelor şi comediilor lui Griboedov, Gogol, Ostrovski, s-a remarcat prin desemnarea unor caractere nete, reliefate în accente limpezi, în contururi ascuţite. Aceste caractere, eliberate de convenţiile clasiciste, au întîlnit însă în nenumărate variante posibile, dînd o impresie de autenticitate mereu mai deplină. Poziţiile au rămas ireductibile în aceste piese care porneau mereu de la lupta între lupi şi oi, între hrăpăreţi şi sufletele oneste. Dar, pe poziţii comune, au fost aduse să evolueze în scenă naturi umane variate: lupi de toate culorile şi de toate mărimile, oi de rasă şi mieluşele de cea mai joasă corcitură. Să ne amintim de marea diversitate a celor cuprinşi în grupul notabilităţilor oraşului din „Revizorul", la grupul peţitorilor din „Căsătoria", la grupul tîrgoveţilor conservatori din „Furtuna".

Teatrul Mic, interpret prin excelenţă al acestui repertoriu, a căutat mereu noi rezolvări obligaţiei sale de a asigura în scenă atît evidenţierea categorică a concepţiilor adverse, cît şi marea bogăţie de caractere omeneşti cuprinse într-una sau alta dintre tabere. Tehnica mişcărilor de grup s-a născut şi s-a dezvoltat pe această cale. Astăzi Teatrul Mic favorizează adeseori acele creaţii dramatice care pot fi abordate în această tehnică. Nu ni se pare întîmplător că din Dostoievski, casa lui Scepkin a ales „Satul Stepancikovo" (de esenţă gogoliană) şi nu „Jucătorul de cărţi" — de pildă — pe care l-a preferat Teatrul „Puşkin" din Leningrad. Dramatizarea după „Port-Arthur" de Stepanov este evident creată pe acelaşi tipar al înfruntării forţelor, iar piesa nouă a lui D. Zorin „Izvorul veşnic" n-a nimerit nici ea întîmplător pe scena Teatrului Mic.

Prezenţa grupurilor dramatice în scenă necesită, bineînţeles, o gamă variată de posibilităţi. În spectacolul „Satul Stepancikovo şi locuitorii săi" (regia N. A. Volkov) gruparea negativă a fost conturată în culori tari şi tonuri caricaturale. Aci, ca şi în alte spectacole ale teatrului, grupurile înconjoară cu fidelitate mişcările protagonistului (sau ale protagoniştilor) reluîndu-le în ecouri din ce în ce mai pale. În acest mod de interpretare nu ne aflăm departe de tehnica baletului clasic în care soliştii se sprijină pe un ansamblu costumat în aceleaşi tonuri. În „Stepancikovo", baletul grupului Foma Fomici este de o remarcabilă măiestrie. Protagonistul este un Tartuffe de stepă, dominînd un sat întreg cu suficienţă şi aroganţă. Grupul său, femei bigote sau boiernaşi ramoliţi, organizează în jurul parazitului un cor de linguşiri, vaiete şi oftaturi care nu poate fi uşor uitat. În tabloul doi, grupul Foma Fomici se ciocneşte cu micul grup potrivnic, alcătuit mai ales din tineri (Serghei, Nastia, Saşa). Spectatorul are revelaţia semnificaţiei sociale a acestei înfruntări, urmărind acumularea reacţiilor cercului conservator şi antipopular al lui Fomici în faţa izbucnirilor patetice ale tinerilor preopinenţi. Tot în dramatizarea lui N. R. Erdman după Dostoievski apare (în primul tablou) remarcabilul grup de ţărani bătrîni, care aduc solia satului indignat de purtarea lui Foma Fomici. Partitura acestui grup de săteni mizeri, este interpretată într-o continuă mişcare omogenă, actorii părînd a fi instrumentele unei orchestre excelent sudate în care nuanţele nu se pierd şi semnificaţiile nu pot fi trădate.

Scenă din „Lupii şi oile" de Ostrovski (actul I).

Tradiţia jocului în grupări scenice semnificative a fost aplicată de ansamblul Teatrului Mic cu succes şi în interpretarea unei piese scrise recent. În „Port-Arthur" de I. Popov şi A. Stepanov întreaga partidă dramatică revine înfruntării dintre două asemenea grupuri. În jurul ofiţerului trădător Stessel schiţează paşi de dans ofiţerii vînduţi Saharov, Fok, Gantimurov. Regia (K. A. Zubov şi A. P. Markov) a dirijat cu abilitate mişcările acestora mai ales în tabloul VII, unindu-i şi reunindu-i în formaţii fixe, în jurul mesei din sufrageria familiei Stessel. Dimpotrivă, grupul ostaşilor patrioţi de sub comanda locotenentului Bereiko s-a remarcat printr-o volubilitate firească, reacţionînd pe mai multe voci, dar în unison, faţă de manevrele comploţiştilor. Interpretarea în recitalul final al unui fragment din piesa „Izvorul veşnic" de D. Zorin a dovedit deosebita eficacitate a organizării de grupuri dramatice vii în montarea lucrărilor noi, care dau o mare însemnătate pătrunderii maselor populare în scenă. Viabilitatea tradiţiei grupurilor de interpreţi care dau relief luptei dramatice este certificată tocmai de valabilitatea orientării realiste în artă. Asemenea tradiţie legată de o poziţie înaintată în artă, nu are cum să îmbătrînească, ţinînd seama de viaţă şi corectîndu-şi cu modestie pasul după ritmul contemporaneităţii.

★

Măiestria jocului de grup este strîns legată de ideea unităţii de ansamblu. Impresia de autenticitate pe care o degajă spectacolele Teatrului Mic este proteguită de respectul desăvîrşit pentru omogenitate. Interpreţii nu-şi joacă aşadar propriile „romanţe", ci se supun unui comandament comun. Ei sînt cîştigaţi de marele orgoliu al participării la o operă colectivă în care glasurile şi privirile trebuie să capete culoarea cerută de armonia întregului. Într-un asemenea teatru, adică într-un teatru care cultivă arta în formele ei nealterate, regia capătă o mare însemnătate. Regizorul posedă bagheta magică destinată să unifice tonurile şi semitonurile într-un coral de o puritate divină.

Actorii, cărora, după cum am văzut, li se acordă în formula Teatrului Mic o maximă însemnătate, au astfel largi posibilităţi de a se depăşi mereu şi mai ales de a nu se repeta niciodată. Iată de ce nici unul dintre marii interpreţi ai Teatrului Mic nu este un actor de manieră. Igor Ilinski a fost pe rînd eroul unei şarje caricaturale în „Lupii şi oile", interpretul emoţionant şi inspirat al lui Akim, şi apoi ridicolul machiavel sătesc din satul Stepancikovo. Vl-l amintiţi desigur pe M. I. Tarev, cumpănit şi energic în „Aripi", neajutorat şi pripit în dramatizarea după Dostoievski şi, în sfîrşit, de o mare simplitate tragică în marea scenă a lui Fedia Protasov. Cum să-l uităm pe Jarov, trecînd de la Liniaev la Mitrici, ca şi cum ar fi trecut de pe un tărîm pe altul, cu un alt glas, cu un mers schimbat, cu gesturi necunoscute, surprinzătoare?

Se află aici partea cea mai de preţ din zestrea veche a Teatrului Mic: ideea supunerii actorului, ca element principal al spectacolului, în faţa cerinţelor rolului său, în faţa mesajului cifrat al textului operei dramatice. Acest mare adevăr trebuie să-l fi rostit cu un veac în urmă fostul actor şerb Scepkin împotrivindu-se succesului unor actori manierişti de felul lui Karatighin. Noua generaţie a Teatrului Mic n-a uitat acest principiu care-şi păstrează întreaga sa prospeţime.

La începutul acestei scurte evocări a turneului lui „Malii Teatr" ne-am referit la culoarea distinctă a academismului său. Nu încape îndoială că ne-am întîlnit săptămînile trecute la Bucureşti cu un teatru de tradiţii înnobilate de vreme. Dar — de ce să nu recunoaştem? — el ne-a fermecat mai ales în acele seri în care vechile sale principii au fost puse să rodească într-o lumină nouă, pe care întemeietorii acestei instituţii n-aveau cum s-o bănuiască. Spectatorii bucureşteni au aplaudat pe reprezentanţii de frunte ai teatrului, înregistrînd victoriile lor de azi ca o etapă de mare însemnătate. La plecare ei n-au uitat însă să-şi însemne numele talenţelor noi. Îndrăzneala creatoare a regizorului Ravenskih, sensibilitatea şi timbrul dramatic remarcabil al unor interpreţi ca V. D. Doronin, M. F. Roeck, I. Burighina, E. Dalmatova, L.S. Matveev ş.a. vor da desigur o nouă solemnitate necunoscută încă, şi de aceea tulburătoare, Teatrului Mic din Moscova. Noile generaţii vor fertiliza desigur prin inovări înţelepte tradiţiile trainice ale unui teatru născut din dorinţa de a urca pe scenă viaţa omenirii, cea de toate zilele.

V. Mîndra

CONTINENTE

Coperta romanului „Viața în mormînt", de Stratis Mirivilis

De vorbă cu academicianul STRATIS MIRIVILIS

Printre oaspeții care ne-au vizitat țara zilele acestea, se află și delegația scriitorilor din Grecia, condusă de poetul și romancierul Stratis Mirivilis. Cu prilejul sosirii sale în Capitală, Stratis Mirivilis mi-a vorbit pe larg despre preocupările și problemele sale pe tărîm literar. Interlocutorul meu este considerat ca una dintre personalitățile cele mai reprezentative ale culturii grecești contemporane. El a urmat cursurile Universității din Atena, în facultățile de litere și filozofie și drept. La vîrsta de 19 ani, scriitorul a plecat ca voluntar în războiul pentru independență din 1912—1913. Stratis Mirivilis a participat cu trup și suflet la campaniile obștești și sociale ale poporului său și această prezență activă în viața națiunii se reflectă sensibil în aproape toate scrierile sale. Cartea care l-a făcut de la început cunoscut în patria sa a fost romanul anti-războinic intitulat „Viața în mormînt", care a avut numai în edițiile în limba greacă un tiraj de 30 mii exemplare. Inspirîndu-se cu statornicie din problematica vieții sociale a poporului său, Stratis Mirivilis a scris în continuare romanele „Învățătoarea cu ochii de aur" și „Fecioara Gorgona". Oaspetele nostru este autorul a 14 volume de proză și versuri, cunoscute în 12 limbi străine.

Convorbirea cu reprezentantul literaturii din Grecia a îmbrățișat aspecte semnificative ale vieții culturale și artistice din patria sa. Indeosebi scriitorul a ținut să vorbească despre principalele probleme de creație pe care actualitatea epocii noastre le ridică în fața scriitorilor din întreaga lume și în special a celor din Grecia.

— Am vrea să cunoaștem în special cîteva dintre preocupările dvs. de căpetenie pe plan literar și social.

— Țin să vă spun că în general e fortul meu creator este îndreptat către redarea artistică a dorințelor, idealurilor, tradițiilor și reacțiilor sufletești ale poporului grec. A lăsat o urmă adîncă în conștiința mea faptul că mi-am petrecut copilăria în insula Lesbos (Mitilini). Pînă în 1912 am fost sub ocupația turcească. Amintirile din această epocă se găsesc în toate cărțile mele. Din propria mea experiență literară îmi dau seama că opera de artă care năzuiește să trăiască mai mult decît autorul ei, trebuie să fie în mod imperios reflexul actualității. Iată de ce strădaniile mele de astăzi se îndreaptă către redarea artistică a caracterului grec, a problemelor contemporane.

— Credeți că acum, pentru exprimarea problemelor complexe ale vieții contemporane, se impune artistului o viziune modernă în compoziția și concepția sa?

— Nu cred în definiția „artă modernă". Cred, în schimb, în talent. Sînt convins că dacă autorul are realmente acest dar demn de invidiat, trebuie să se călăuzească cu sinceritate după chemarea pe care o simte în reflectarea realității, și care-i va arăta, cu siguranță, forma cea mai proprie de expresie a sentimentelor și a gîndurilor sale.

— Ar fi interesant de știut care este părerea dvs.; prin ce mijloace poeții și scriitorii greci în genere, și

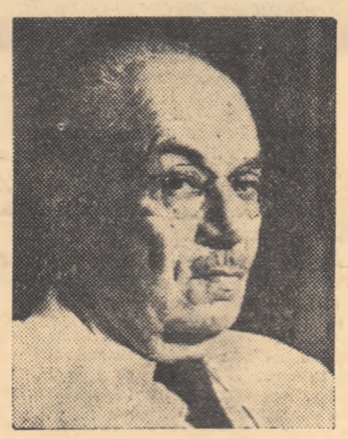

în principal dvs., urmăriți o anumită formulă artistică pentru a găsi expresia cea mai plastică în reflectarea realității. Și, de asemenea, în ce sens ar continua această formulă originală tradiția clasică, prin ce s-ar arăta ea fidelă faimoaselor principii estetice ale artei grecești?

— Pe scurt. Ceea ce socotesc eu un element fundamental pentru toate artele pe planul expresiei este legea echilibrului și a măsurii pe care au descoperit-o vechii eleni.

— Este oare Nicos Kazantsakis, — a cărui personalitate o cunoaștem și o prețuim de mult în țara noastră, — un scriitor reprezentativ pentru tratarea în spirit realist a problemelor sociale ale actualității?

— Kazantsakis este un scriitor care, prin ultimele sale romane — printre ele îl socotesc cel mai bun pe „Căpitan Mihalis" — a exprimat dorința de nestrămutat a poporului grec de a lupta pentru libertatea și independența sa națională. În literatura Greciei contemporane are o mare însemnătate sentimentul mîndriei naționale a poporului, hotărîrea lui de a nu tolera niciodată un despot străin. Ultimele lupte eroice ale poporului nostru din anii 1940-1941, îndreptate împotriva fasciștilor italieni și a naziștilor nemți, oglindesc puternic hotărîrea fermă a poporului nostru de a-și apăra pacea și libertatea. Astăzi în Cipru o populație grecească de 100.000 de oameni se răzvrătește împotriva Imperiului Britanic, și nu concepe să i se supună vreodată.

— Cunoașteți Romînia? Ne-ați putea vorbi ceva despre tradiția legăturilor de prietenie dintre cele două țări?

— Tocmai de aceea am venit, ca să cunosc țara dvs. Știu din istorie că tradiția bizantină a jucat un rol important în evoluția civilizației ei, că ortodoxia și colaborarea grecilor din Romînia cu poporul romîn în opera sa culturală, cunoaște numeroase pagini remarcabile de istorie. Noi grecii, nu uităm niciodată că istoria modernă a libertății noastre a început în Romînia. Într-o oarecare măsură și trecutul literaturii noastre își are rădăcini în cultura romînească. De aceea doresc în mod deosebit, împreună cu colegii mei, ca această tradiție a colaborării culturale să continue și mai departe, nestînjenită, între popoarele noastre. Pînă acum, în afară de operele lui Panait Istrati, care s-au tradus în limba mea, nu făcusem cunoștință cu alte scrieri ale creatorilor romîni. De curînd, am avut plăcerea să citesc cîteva dintre poemele colegului și prietenului meu drag, academicianul Mihai Beniuc. Pe lîngă aceasta, în ultima vreme, Ambasada Romînă din Atena ne-a trimis o colecție de prozatori din Romînia traduși în limba franceză, printre care se numără lucrări ale lui Zaharia Stancu, Petru Dumitriu și Marin Preda.

La întoarcerea mea în patrie voi citi noua literatură romînească, pentru că ne interesează mult viața și gîndurile poporului romîn de astăzi.

— Și acum, ce ne-ați putea spune despre primele impresii din țara noastră?

— Primele mele impresii — care coincid și cu ale celorlalți colegi ai mei — au înregistrat cordialitatea poporului romîn. Mi-a făcut de asemenea o impresie deosebită viața intensă care pulsează în Romînia. Sînt hotărît, întorcîndu-mă în Atena, să-mi scriu însemnările din această călătorie. Pînă atunci, voi avea mult mai multe de cunoscut în călătoriile pe care le voi întreprinde prin țara romînească. Dorim cu toții, membrii delegației de scriitori greci, să vedem și pe colegii noștri romîni, scriitori, reîntorcîndu-ne vizita în Grecia, pentru a le putea exprima recunoștința prietenească.

Miron Dragu

MESAGERII ADEVARULUI

Zilele trecute s-au încheiat la București lucrările celui de al IV-lea Congres al celei mai mari organizații internaționale de ziariști. Cuprinzînd 59 de țări cu aproape 60.000 de membri răspîndiți în cele cinci continente ale lumii, O.I.Z. este un organism viu, cu o activitate susținută, menită să apere profesiunea scrisului zilnic, această sarcină de mare răspundere prin care ziaristul își aduce partea sa de contribuție în cunoașterea și apropierea dintre popoare, în apărarea păcii și a progresului.

Rapoartele expuse, cuvîntările delegaților și ale reprezentanților diferitelor organizații internaționale, ca UNESCO, Consiliul Mondial al Păcii, Federația Sindicală Mondială au înfățișat pe larg misiunea aceluia care informează zi de zi opinia publică, importanța muncii lui, etica profesiunii sale.

A informa masele largi de oameni asupra tot ce se întîmplă, este o necesitate mondială, — sublinia cu drept cuvînt în cuvîntul său de încheiere a lucrărilor Congresului, președintele Jean Maurice Hermann. A informa just, rapid, cît mai exact. A avea conștiința acestui lucru, a nu precupeți nimic spre a-ți îndeplini nobila și greaua sarcină pe care ți-ai luat-o.

Ziariștii adunați în forul lor superior au dezbătut cu ardoare și sub toate aspectele ei munca lor și problemele acesteia și s-au înțeles să colaboreze strîns prin contacte cît mai des, prin schimburi internaționale, prin apărarea misiunii ziaristului și a răspîndirii adevărului pus în slujba întregii lumi. S-a subliniat mereu în cadrul discuțiilor că ziaristul este cronicarul ager al evenimentelor vremii, acela care trebuie să transmită cititorilor săi, dornici să cunoască adevărul nealterat, întreaga semnificație a faptelor.

Toate aceste probleme au fost pe larg dezbătute în cele patru zile ale Congresului, care a fost o tribună a apărării adevărului, a apărării profesiunii de ziarist, răspînditor al adevărului. Unanim a răsunat în sală protestul împotriva dezinformării, a mutilării adevărului, a acaparării presei de către grupurile monopoliste care, înmeînd uzine de ziare, pun scrisul zilnic în serviciul intereselor lor, de-a minți popoarele, de a le deruta, de a răspîndi panica și neîncrederea, în vederea scopurilor lor de agresiune și dezlănțuire a unui mare război; o presă pusă în serviciul uzinelor lor de armament. Emoționant a fost în sensul acesta cuvîntul delegatului francez relatînd regimul de teroare la care este supusă presa din Alger, împiedicată să informeze asupra situației reale de acolo. A produs impresie relatarea asupra suferințelor și eroismului ziaristului algerian Aleg, azvîrlit în închisoare pentru vina de-a fi luat apărarea cauzei juste a poporului său. Congresul a chemat pe ziariștii cinstiți din toată lumea să se solidarizeze cu colegul lor și să înfiereze practicile barbare ale dușmanilor adevărului. De asemenea au fost arătate condițiile grele în care lucrează ziariștii din diferite țări dominate de imperialiști.

Cine servește pacea? Cine o amenință? Cine poate sluji la apropierea și înțelegerea între popoare? Cine întreține discordia dintre ele, incitarea? Iată o altă problemă care a fost discutată cu aprindere și lămurită. „Consolidarea unei păci universale și durabile este țelul suprem către care tinde umanitatea!" Acest adevăr exprimat la un congres precedent al O.I.Z. a fost însușit de membrii acestei organizații care au militat ca aderenți activi la lupta pentru pace. El rămîne pentru și mai departe o sarcină de onoare a lor, înscrisă în rezoluția adoptată de cel de al IV-lea Congres.

În întregimea lui, Congresul a demonstrat deplina solidaritate a ziariștilor din toată lumea în a milita pentru o presă liberă, independentă de grupurile de monopoliști, o presă pusă în slujba umanității, a adevărului. Congresul a constituit o pledoarie puternică pentru toate aceste imperative ale ziaristului, pentru mesajul și etica muncii sale.

„Trebuie să lucrăm în așa fel — a spus unul dintre vorbitori — încît cei ce vor veni după noi să poată spune că presa de astăzi, ca document al vremii noastre, a fost slujită de oameni minunați, entuziaști, de oameni cu inima fierbinte.

— De mesageri ai adevărului!"

Gh. Dinu

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

AGENDĂ

„CHEILE SFÎNTULUI PETRU",

cartea scriitorului francez Roger Peyrefitte, care a atins în Franța și Italia un tiraj de aproape un milion de exemplare, a fost supusă cenzurii de către autoritățile australiene.

Peyrefitte, care își îngăduie anumite indiscreții asupra vieții curiei romane, este acuzat de... intenții obscene!

STUDIUL LIMBII RUSE

cunoaște în ultima vreme în Anglia o deosebită înflorire. „Times" vorbește de un adevărat „boom".

Cursuri speciale pentru profesori de limba rusă s-au deschis la Universitatea din Edinburgh, iar numărul studenților la secția rusă a „Scolii de limbi slave și est-europene" de la Universitatea din Londra, a crescut în ultimul an cu 1500% față de 1938.

JURNALUL LUI JULES MICHELET

va apare în curînd, în urma unei hotărîri a Academiei franceze de științe morale și politice.

Publicația, încredințată unor tineri universitari, Claude Pigeon și Paul Villaneix, a dat loc la polemici încă înainte de apariție. Editorii nu sînt de acord asupra personalității istoricului și criticii consideră că părerile exprimate de primul într-o teză de doctorat și de cel de al doilea într-o comunicare la Academie sînt total contradictorii.

„CEL MAI SAVANT ȘI STRĂLUCIT SPIRIT FALS"

al epocii noastre este — după părerea lui François Eival, criticul literar al săptămînalului francez „L'Express" — Aldous Huxley. Sinucis ca romancier încă acum 25 de ani cînd, după „Pacea Adîncurilor", s-a consacrat cu exclusivitate unor eseuri care prevestesc amurgul ireversibil al unei civilizații tehnicizate și ascensiunea unor generații de roboți care și-au pierdut sufletul, autorul „Contrapunctului" s-a dedat experienței mescalinice și a ajuns la un misticism primar care respinge orice urmă de intelectualitate. Dovada: ultimele sale volume „Cerul și infernul" și „Porțile percepției".

M. R.

MENELAOS LUDEMIS

Menelaos Ludemis este unul din cei mai străluciți reprezentanți ai noii poezii grecești. Născut în 1910, el cunoaște de mic o viață de privațiuni și de mizerie. Rînd pe rînd, a fost muncitor agricol, chelner, sufleur de teatru, actor, funcționar comercial, etc. Debutează în 1937 cu un volum de povestiri „Corăbiile nu au ancorat". Talentul lui viguros și original a surprins critica care a salutat în el un „Gorki al Greciei". Luptător în mișcarea de rezistență, în timpul ocupației hitleriste, Ludemis a avut prilejul să cunoască poporul cu suferințele, speranțele și voința lui de luptă. Talentul lui crescu astfel și se maturiză. Pentru participarea sa la rezistență, poetul a fost arestat și deportat, fără să fi fost vreodată judecat. Tînăra sa soție împreună cu fetița lui Myrto, în vîrstă de trei ani, au fost și ele deportate.

Ludemis este membru în Consiliul Mondial al Păcii.

SCURTĂ BEȚIE

Dă-mi mîna-ți caldă.
Las-o, prizonieră-n brațele mele,
ca o pasăre sălbatecă nerăbdătoare ca să fugă.
Lasă-ți părul desfăcut
asemeni unei blonde adieri care mă mîngîie...
Inima ta numără clipele
sprijinită pe durerea mea.
Nu te speria, nu e nimic!
Strînge-mi cu degetele mîna
(oh, brățara roză!)
Și nu te speria. Nu e nimic, îți spun.
Erau doar cățușele.
Ele m-au chemat, strigîndu-mi pronumele.

În romînește de **Tașcu Gheorghiu**

IANIS RITSOS

Premiul de Stat pentru Poezie 1957

Ianis Ritsos, unul dintre cei mai mari poeți ai Greciei, s-a născut la Monemvasia în 1909. La vîrsta de 25 de ani i-a apărut cel dintîi volum. De la primele scrieri, Ritsos s-a impus ca un însuflețit poet al proletariatului; versul său a răsunat ori de cîte ori viața poporului grec a trecut, în ultimele trei decenii, prin momente de cumpănă.

Ritsos a scris și în anii negri ai ocupației fasciste găsind un limbaj potrivit cu împrejurările pentru a se adresa în ciuda cenzurii și a terorii maselor largi de patrioți.

După alungarea hitleriștilor, poetul s-a întors la uneltele sale. dar atitudinea sa democratică nu i-a fost iertată și patru ani de zile (1948—1952) i-a petrecut deportat în diverse lagăre: la Lemnos, Makronissos, etc. Aici a scris Ritsos unele din cele mai frumoase versuri ale sale și tot aici lira lui s-a îmbogățit cu noi acorduri. Presiunea opiniei publice l-a eliberat în 1953. De atunci și pînă azi Ianis Ritsos a publicat cinci culegeri de poezii (unele tipărite în străinătate, precum poemul „Omul cu garoafa", închinat lui Nikos Beloiannis) și prin ele a cucerit dragostea compatrioților și prețuirea unor mari creatori precum: Paul Eluard, Ilya Ehrenburg, Pablo Neruda, Louis Aragon. Anul trecut Premiul de Stat al Greciei a încununat fruntea poetului.

AȘTEPTAM

Se-nnoptează peste cartier. Nu putem dormi.
Așteptăm zorile. Așteptăm
să bată soarele cu ciocan puternic în streșini
să bată-n fruntea noastră, în inima noastră,
să devină sunet, să se-audă sunetul. Un altul,
fiindcă tăcerea plină-i de-mpușcături ce vin de nu știi
unde.

CUNOȘTINȚĂ

Un soare de piatră călătorit-a alături de noi,
arzînd vîntul și ghimpii pustietății.
După-amiaza s-a oprit la tivul mării
asemeni unui galben bec într-o pădure uriașă de-amintiri.

N-aveam timp pentru așa ceva — dar oricum
aruncam ici-colo cîte o privire — iar pe pășunile noastre,
împreună cu petele de ulei, cu pămîntul, cu șimburii de
mașine,
rămăseseră niște frunze de salcie, niște ace de pin.

Aveau și ele greutatea lor — nu cine știe ce —
umbra unei furci pe-mprejmuirea-amurgului,
pasul calului în miezul nopții,
o culoare ce moare-n apă,
lăsînd în urmă-i mai singură tăcerea,
frunzele lunii căzute printre trestii și rațe sălbatice

Nu avem timp, n-avem,
cînd porțile devin mîini încrucișate,
cînd strada parc-ar fi cel care spune „nu știu"

Noi știam totuși că la răscrucea-amărăciunii
e un oraș cu multe lumini,
acolo oamenii se salută printr-o mișcare-a capului;
îl cunoaștem după gesturi,
după cum taie pîinea,
după umbra ce-o lasă pe masa liniștii,
cînd tuturor vocilor din ochii lor li-i somn
și numai o stea le face semnul crucii pe pernă.

Îl cunoaștem după dîra de luptă dintre sprîncene
și mai ales — pe seară, cînd cerul e mai întins
asupră-le —
îl cunoaștem după acea mișcare de ilegalitate,
așa cum își aruncă inima, ca un manifest clandestin,
sub ușa-închisă-a lumii.

În romînește de **Ianis Veakis și Ștefan Popescu**

OASPEȚI DIN GRECIA

GEORGES KOURMOULIS (scriitor)

MARIA RALLI (poetă)

ANGHELOS TERZAKIS (scriitor)

MENELAOS LUDEMIS (prozator și dramaturg)

Desene de ROSS

IANIS RITSOS (poet)

Desen de MEDY DINU

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x